

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BUDİST VE BEKTAŞİ MENÂKİBNÂMELERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI: LALİTAVİSTARA VE
VELÂYETNÂME ÖRNEĞİ

Mahmut YAZAR

Danışman
Prof. Dr. Ali İhsan YİTİK

İZMİR – 2022

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Budist ve Bektaşî Menakıbnamelerinin Karşılaştırılması: Lalitavistara ve Velayetname Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

19/12/ 2022

Mahmut YAZAR

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Budist ve Bektaşî Menâkıbnâmelerinin Karşılaştırılması: Lalitavistara ve
Velâyetnâme Örneği
Mahmut Yazar

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Felsefe ve Din Bilimleri Programı

Tarih boyunca toplumların etkileşimi birçok alanda görülen bir gerçekliktir. Söz konusu etkileşime konu olan başlıklardan biri de inançtır. Toplumların günlük yaşamlarındaki dini uygulamalarının yanı sıra fiziksel alemde görünmeyen, zihinlerinde yaşadıkları inançları zaman zaman benzerlik göstermiş ve günümüzde araştırmalara konu olmuştur. Türklerin Anadolu'ya geldikten sonra hangi kültür ya da kültürlerden izler getirdikleri meselesi de bu başlık altında tartışılmaktadır.

Bu çalışma, Türklerin Müslüman olduktan sonra hangi kültür ya da inançlardan izlere sahip olduklarını tespit etmek maksadıyla iki esere odaklanarak hazırlanmıştır. Budist kutsal kitaplarından biri sayılan ve aynı zamanda bir Buda biyografisi olan “Lalitavistara Sutra” Müslüman mutasavvıf Hacı Bektaş-ı Veli'yi anlatan ve onun bir biyografisi sayılan “Velayetname” adlı eserle karşılaştırılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde daha önce hiç Türkçe çevirisi yapılmamış olan Lalitavistara Sutra'nın Türkçe özeti verilmiştir. İkinci bölümde ise orijinal dili Türkçe olan Velayetname tanıtılmıştır. Üçüncü bölümde Lalitavistara Sutra ve Velayetname'nin benzerlik ve farklılıkları iki başlık altında incelenmiş, Bektaşî menâkıbnâmelerinin Budist sutralarından etkilenip etkilenmediğine dair ipuçları aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lalitavistara, Velayetname, Buda, Hacı Bektaş-ı Veli, Karşılaştırma

ABSTRACT
Master's Thesis

**A Comparative Study of Buddhist and Bektasi Hagiographies in Context of
Lalitavistara and Velayetname**

Mahmut Yazar

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Philosophy and Religious Sciences
Philosophy and Religious Sciences Program

The interaction of societies throughout history is a reality seen in many areas. One of the topics that are the subject of the interaction in question is belief. In addition to the religious practices of societies in their daily lives, the beliefs that they live in their minds, which are not visible in the physical world, have shown similarities from time to time and have been the subject of research today. The issue of which culture/cultures the Turks brought to their everyday life and belief after their arrival in Anatolia is also discussed under this title.

This study has been prepared by focusing on two texts to determine which cultures or beliefs the Turks had after they became Muslims. The "Lalitavistara Sutra", which is considered one of the Buddhist holy books and is also a biography of Buddha, has been compared with the text called "Velayetname", which describes the Muslim mystic Hacı Bektas-i Veli and is considered a biography of him.

In the first part of the study, a Turkish summary of the Lalitavistara Sutra, which has never been translated into Turkish, is given. In the second part, the Velayetname, which is originally Turkish, is introduced. In the third chapter, the similarities, and differences of the Lalitavistara Sutra and Velayetname were examined under two headings, and clues were sought as to whether Bektasi hagiographies were influenced by the Buddhist sutras.

Keywords: Lalitavistara, Velayetname, Buda, Hacı Bektas-i Veli, Comparison

**BUDİST VE BEKTAŞI MENÂKİBNÂMELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI:
LALİTAVİSTARA VE VELÂYETNÂME ÖRNEĞİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

**BUDİZM'İN DOĞUŞU, BUDİST KUTSAL METİNLERİ ve
LALİTAVİSTARA SUTRA**

1.1. BUDİZM'İN DOĞUŞU, GELİŞİMİ ve BUDA	3
1.2. BUDİST KUTSAL METİNLERİ	6
1.2.1. Tripitaka	7
1.2.2. Mahayana Kutsal Metinleri	8
1.3.LALİTAVİSTARA SUTRA ve BUDİST LİTERATÜRÜNDEKİ YERİ	9
1.3.1. Birinci Bölüm: “Başlangıç”	12
1.3.2. İkinci Bölüm: “İlham”	13
1.3.3. Üçüncü Bölüm: “Ailenin Saflığı”	15
1.3.4. Dördüncü Bölüm: “Dharma Işığına Açılan Kapılar”	17
1.3.5. Beşinci Bölüm: “Yola Çıkış”	19
1.3.6. Altıncı Bölüm: “Anne Karnına Giriş”	22
1.3.7. Yedinci Bölüm: “Doğum”	24
1.3.8. Sekizinci Bölüm: “Tapınağa Gidiş”	28
1.3.9. Dokuzuncu Bölüm: “Süsler”	29
1.3.10. Onuncu Bölüm: “Okuldaki Mucize”	30

1.3.11. On Birinci Bölüm: “Çiftçi Köyü”	31
1.3.12. On İkinci Bölüm: “Zanaatlardaki Ustalık”	32
1.3.13. On Üçüncü Bölüm: “Teşvik”	35
1.3.14. On Dördüncü Bölüm: “Rüyalar”	36
1.3.15. On Beşinci Bölüm: “Sarayı Terk Ediş”	38
1.3.16. On Altıncı Bölüm: “Kral Bimbisāra’nın Ziyareti”	42
1.3.17. On Yedinci Bölüm: “Riyazeti Uygulama”	43
1.3.18. On Sekizinci Bölüm: “Nairañjanā Nehri”	46
1.3.19. On Dokuzuncu Bölüm: “Aydınlanma Tahtına Yaklaşma”	48
1.3.20. Yirminci Bölüm: “Aydınlanma Koltuğunda Tezahürler”	50
1.3.21. Yirmi Birinci Bölüm: “Māra’yı Yenme”	51
1.3.22. Yirmi İkinci Bölüm: “Tam ve Mükemmel Aydınlanma”	53
1.3.23. Yirmi Üçüncü Bölüm: “Yüceltme”	54
1.3.24. Yirmi Dördüncü Bölüm: “Trapuşa ve Bhallika”	55
1.3.25. Yirmi Beşinci Bölüm: “Öğretiyi İsteme”	57
1.3.26. Yirmi Altıncı Bölüm: “Dharma Çarkını Döndürme”	58
1.3.27. Yirmi Yedinci Bölüm: “Sonsöz”	61

İKİNCİ BÖLÜM

BEKTAŞİLİK, BEKTAŞİ MENAKIBNAMELERİ VE VİLÂYETNAME-İ HACI BEKTAŞ-I VELİ

2.1. BEKTAŞİLİK ve BEKTAŞİ MENAKIBNAMELERİ	62
2.2. HACI BEKTAŞ VELAYETNAMELERİ	63
2.3. ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI VİLÂYET-NÂMESİ	67
2.3.1. Birinci Bölüm: Hacı Bektaş-ı Veli’nin Soy ve Doğumu	68
2.3.2. İkinci Bölüm: “Hünkâr” ve “Hacı” Lakaplarını Alması	69
2.3.3. Üçüncü Bölüm: Üstünlüğünü İspat Etmesi	69
2.3.4. Dördüncü Bölüm: Keramet Göstermesi	70
2.3.5. Beşinci Bölüm: Savaş Esirini Kurtarması	70
2.3.6. Anadolu’ya Gelmesi	72
2.3.7. Anadolu’da Bazı Önemli Şahıslarla Karşılaşması	74

2.3.8. Sulucakaraöyük'e (Nevşehir) Varması	76
2.3.9. Hacı Bektaş-1 Veli'nin Halifeleri	80
2.3.10. Hacı Bektaş-1 Veli'nin Ölümü	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
LALİTAVİSTARA-SUTRA VE VELAYETNAME'NİN
KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. BENZERLİKLER	84
3.2. FARKLILIKLAR	89
SONUÇ	91
KAYNAKÇA	95

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
çev.	Çeviren
ed.	Editör
M.Ö.	Milattan önce
M.S.	Milattan sonra
s.	Sayfa
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
vs.	Vesaire
D.	Doğum
Ö.	Ölüm
H.	Hicri
M.	Miladi

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Siddharta Gautama Olarak Doğmadan Önce Bodhisattva Tushita'da s. 10

GİRİŞ

a) Araştırmanın Konusu

Bu araştırma, Budist kutsal metinlerinden biri olan Lalitavistara Sutra ile Anadolu Bektaşî menakıbnamelerinden Hacı Bektaş-ı Veli Velayetnamesinin benzerlik ve farklılıklarının ortaya çıkarılması amacıyla kıyaslanmasını konu edinmiştir. Bu çerçevede Lalitavistara Sutra'nın İngilizce çevirisi baz alınarak Türkçe çevirisi tarafımızca yapılmış, araştırmanın birinci bölümünde ayrıntılı özeti verilmiştir. İkinci bölümde Velayetname eserinin günümüze ulaşan nüshaları ile ilgili tartışmalar ele alındıktan sonra Abdülbaki Gölpınarlı tarafından kaleme alınan güncel yayını detaylı olarak tanıtılmıştır. Eserlerin her birinin tarihi gelişimleri hakkında ayrıntılara da yer verilmiştir. Bu bağlamda her iki eser üçüncü bölümde karşılaştırılmış, benzer ve farklı yönler tespit edilerek okuyucuya sunulmuştur.

b) Araştırmanın Amacı ve Önemi

Ahmet Yaşar Ocak'ın *Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri (1983)* adlı eserinde Budizm, Bektaşî menakıbnamelerini etkileyen dinlerden biri olarak sunulmuştur. Bu savın doğruluğu ya da yanlışlığının tespiti açısından her iki dine ait metinlerin bizatihi mukayesesinin etkili olacağı düşünülmüştür.

Türk ve Budist kültürlerinin birbirini etkilediği tezine rağmen Budist metinlerinin çoğunun henüz Türkçeye kazandırılmamış olması da bir vakıadır. Tarihte birbirleriyle çok yakın temaslar kurmuş bu iki kültürün eserlerinin, birbirlerinin dillerinde incelenmesi, bu alanda yapılacak çalışmaların niteliğine olumlu yönde katkı sağlayacaktır. Bu çalışma, daha önce Türkçe çevirisi yapılmamış olan Budist sutrası Lalitavistara'yı, kelimesi kelimesine çevirmekten ziyade bir anlam bütünlüğü içerisinde özetleyerek Türkçe diline kazandıracak olması açısından da önem arz etmektedir.

c) Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu araştırmada yalnızca iki metin üzerinde durulmuştur. Budist sutralarından Lalitavistara Sutra dışındaki kaynaklar araştırmaya dahil edilmemiştir. Aynı şekilde Anadolu menakıbnamelerinden Hacı Bektaş-ı Veli Velayetnamesi dışındaki birikim konu dışı bırakılmıştır. Araştırma yer yer bazı tespitler içerse de Budizm ve İslam dini arasındaki sosyolojik ve kültürel benzerliklerden ziyade Lalitavistara Sutra ve Velayetnamenin edebi, tarihi ve felsefi benzerlik ve farklılıkları üzerinde durmuştur.

d) Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada karşılaştırılan metinler sosyal bilimlerde sıkça kullanılan ve nitel araştırma yöntemlerinden biri olan belge analizi tekniği¹ ile ele alınmıştır. Araştırmanın başında metnin daha iyi anlaşılabilmesi için Budist kutsal metinleri ve konu ile ilgili literatür taranmıştır. Aynı şekilde Hacı Bektaş-ı Veli Velayetnamesi ele alınmadan önce İslam dini içerisindeki tasavvufi oluşumlar, dini gruplar ve bunların günlük yaşantılarına dair akademik literatür gözden geçirilmiştir.

---

¹ Sait Gürbüz & Faruk Şahin, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 430.

BİRİNCİ BÖLÜM

BUDİZM'İN DOĞUŞU, BUDİST KUTSAL METİNLERİ ve LALİTAVİSTARA SUTRA

1.1. BUDİZM'İN DOĞUŞU, GELİŞİMİ ve BUDA

Dinler tarihi çalışmalarının konu aldığı dinler veya dini gelenekler arasında Hint kökenli dinler şüphesiz önemli bir yer tutar. Zira günümüz dünya nüfusunun büyük bir kısmı halihazırda kendilerini bu dinlere veya dini geleneklere mensup olarak görürler. Hint kökenli dinler içerisinde önemli bir yer tutan Budizm dini, günümüzde yarım milyardan fazla inananyla dünyanın en büyük dinlerinden biri olarak adını taşıyan dünya dinleri arasında göstermektedir.

Hz. İsa'dan yaklaşık 600 yıl önce günümüz Hindistan topraklarının kuzey doğu bölgesinde yaşadığı düşünülen Siddharta Gautama adlı bir prens, Sakya kabilesinin lideri olan Śuddhodana'nın oğluydu.² Sakyalar, o dönemde başkentleri Kapilavastu olan ve oligarşik cumhuriyetle yönetilen bir Antik Hindistan kabilesiydi. Bir yöneticinin oğlu olmanın verdiği ayrıcalıklarla sarayda son derece rahat ve eğlence dolu bir hayat sürmekte olan prens, 29 yaşına geldiğinde gerçek hayatın saraydakinden çok daha farklı olduğunu anladı. Tüm zevk ve istirahati terk ederek altı yıl süren ağır bir riyazete girdi. Ancak sonrasında sürekli züht yaşamının kişinin asıl amaca ulaşmasına engel teşkil ettiğini ileri sürerek bu tarzı da terk etti ve Budizm'i dönemin Hint gelenekleri arasında farklı bir yere getirecek olan yeniliğe imza atmış oldu. Bu tefekkür dönemlerinin ardından Siddharta, Ganj Nehri'nin kollarından biri olan Nerañjara kıyısında *bodhi* ağacı altında tam aydınlanmaya erişerek Siddharta Gautama iken Buda'ya (aydınlanmış, erişmiş kişi) dönüştü.³ Takipçilerinin gözünde O, halen izinden gidilecek bir insan, bir arkadaştı. Ancak özellikle sonraki yüzyıllarda kendisine çok farklı tanrısal anlamlar yükleyecek olan izdeşçilerin ona “*aydınlanmış, asıl amaca ulaşmış olan*” anlamında “*Buda*” (Buddha) adını vermesi onun Budizm dinindeki rolünü değiştirmiş oldu.

---

² Hajime Nakamura, *Budha*, çev. Zeynep Seyhan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, Ankara, 2012, s. 28.

³ Nakamura, s. 165.

Budizm’i sonraki yüzyıllarda batı ülkelerindeki topluluklara aktarmak için yazılan eserlerde Buda’nın yaşantısı yukarıdaki şekliyle anlatılır.⁴ Burada Buda bir insandır ve materyalist yaşam tarzını tatmin edici bulmamaktadır. Bu tatminsizlik onu hayatın anlamına dair derin sorgulamalara iter ve Pren Siddharta uzun tefekkür ve pratikler sonucunda nihayet tam aydınlanmaya ulaşmış Buda’ya dönüşür. Ancak Budist literatürde Buda’nın insanüstü bir varlık olarak yansıtıldığı, göksel alemlerde yaşayan bir *tanrısal oğul* iken bir süre yeryüzünde insan bedeninde yaşadığı ve öğretilerini tamamladıktan sonra tekrar göksel aleme gittiğine vurgu yapan daha mitsel anlatılara da rastlamak mümkündür.⁵

Kutsal metinlerde Buda’nın daha önce “*Tuṣita Göğü*” olarak bilinen göksel alemde yaşadığını ve öldüğünü, sonra hakikati arayan kişi; “*bodhisattva*” olarak tekrar dünyaya geldiğini anlatan kısımlara rastlarız.⁶ Serüvenine bir insan olarak başlayan, takipçileri tarafından bir insan olarak algılanan Buda’nın ölümünün ardından tanrılaştırılması dinler tarihi çalışmalarında ortak bir kabuldür. Buda’nın ölümünden sonra tanrılaştırılmasına yönelik son dönem kutsal yazılarında abartılı anlatımlara daha sık rastlasak da Buda’nın yaşadığı dönemde de doğumuna ilişkin efsanevi anlatımlara rastlamak mümkündür. Buna göre Buda’nın annesi Mahamāyā’nın onu doğurmadan önce gördüğü bir rüyada Buda, göksel varlıklar tarafından Anavatapta gölüne götürülür ve burada yıkanır. Etrafına ışıklar saçan ve üzerinde lotus çiçeğiyle görünen beyaz bir fil, anne Māyā’nın sağ tarafından karnına girer. Uyandığında rüyasını yorumlayanlar ona tüm dünyaya yol gösterecek bir *mürşide* hamile olduğu haberini verirler. Gerçekten de on ay sonra anne Māyā, bir oğlan çocuğu doğurur ve adını Siddharta koyar.⁷

Görüldüğü üzere Buda’nın doğumuna dair bu efsanevi anlatımda onun dünyaya gelişi, tanrının belirlediği olayların dünyadaki gerçekleşmesidir. Bu ikinci anlatım tarzına göre Buda, ilk anlatımdaki materyalizmden sıkılmış ve dünyanın anlamını arayan sıradan bir insan olmaktan uzaktadır. Ancak değişmeyen nokta şudur ki: ister göksel alemde gelen; gelişi çağdaşı olan ünlü asketiklerce *müjdelenen* Buda olsun, isterse hayatın anlamını ararken tam aydınlanmaya erişmeyi başarmış ve

⁴ Ali İhsan Yitik, *Doğu Dinleri*, İSAM Yayınları, İstanbul, 2014, s. 82.

⁵ Nakamura, s. 40

⁶ Leslie S. Kawamura, “*Bodhisattva(s)*”, Encyclopedia of Buddhism, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, s. 58.

⁷ Yitik, s. 83.

herkesin bunu başarabileceğini vurgulayan Prens Siddharta olsun, o günümüz dünyasına gelişmiş ve sistematik olarak uygulamaya dökülen bir dini geleneği miras bırakarak yüzlerce milyon kişiye mâl olmayı başarmıştır.

Buda'nın kişiliği ve tanrılaştırılmasına dair tartışmalar yüzyıllar boyu tartışılmasa da Budizm, günümüzde çok geniş bir coğrafyaya yayılmış ve Hint dinleri geleneğinin yaygın olduğu bölgede kendine özgü bir imaj oluşturmuştur. Temelde doğduğu asırda hâkim olan Brahmanizm'deki belli başlı kabulleri reddederek gelişen Budizm, özellikle aydınlanmaya erişme konusunda takındığı eşitlikçi tavırla takipçi kazanmıştır. Buda'nın yaşadığı dönemde Hinduizm inancının temel unsurlarından biri olan kast sisteminin en üst sınıfı Brahmanların diğer toplum sınıflarına hakimiyeti, daha sonraları bu anlayışın Brahmanizm olarak adlandırılması sonucunu verecektir. Bu üst sınıf hayatın diğer alanlarında olduğu gibi kaçınılmaz olarak dini ayrıcalıklara da sahiptir. Örneğin Hindu kutsal metinleri Vedaları yalnızca Brahman sınıfı okuyabilir.⁸ Brahman sınıfının kendisini bu tür ayrıcalıklara sahip olarak görmesi elbette ki nihai kurtuluş tasavvurlarında da etkilidir. Budizm'de nihai amaç olan tam aydınlanmaya erişme, Brahmanizm'de diğer konularda da olduğu gibi üst sınıf olan Brahmanlara özgüdür. Ancak Budizm tam da bu noktada dönemin hâkim görüşünü reddederek hakikati kavrayan herkesin “*buda*” (aydınlanmış, erişmiş) olması gerektiğini vurgulamaktadır.⁹

Buda'nın vefatından sonra cenazesini yakıp on parçaya bölen ve belli gruplara dağıtan Budist topluluğu *sangha*¹⁰ hem topluluk kurallarını belirlemek hem de Budizm'in geleceği hakkında kararlar almak üzere bir dizi konsillerde toplanmıştır. Bu konsillerde başlangıçta uzlaşmalar olsa da sonraki dönemlerde gerek Budist nüfusun artması gerek Budizm'in bir ucu Çin, diğer ucu Ortadoğu'ya kadar uzanan bir coğrafyaya yayılması sonucunda kaçınılmaz olarak ihtilaflar ve hatta bölünmeler görülmüştür.

Dönemin Budist imparatoru Aşoka zamanında bir devlet dini olma ayrıcalığına erişen Budizm, imparatorluğun küçük yönetimlere dönüşmesiyle birlikte on sekiz farklı mezhebe ayrılmıştır. Bu mezhepler arasında ana kolunu oluşturan

⁸ Günay Tümer, “*Brahmanizm*,” TDV İslam Ansiklopedisi 6. Cilt, TDV Yayınları, İstanbul, 1992, s. 329.

⁹ Nakamura, s. 535.

¹⁰ Gareth Sparham, “*Sangha*,” Encyclopedia of Buddhism, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, s. 740.

ortodoks kesim Mahayana (Büyük Araba) olarak adlandırılmıştır. Bu ana grup içerisinde Theravada, Sarvastivada gibi eski muhafazakarların bulunduğu gruba ise “*Hinayana*” (Küçük Araba) adı verilmiştir.¹¹

Budist mezhepleri arasındaki anlaşmazlıklar, tartışıkları konu başlıkları ve hâkim oldukları coğrafyalara dair ayrıntılar bu tezin kapsamına girmediği için burada ele alınmayacaktır. Genel anlamda Budizm’in doğuşu ve Buda’nın Budizm nazarında mahiyetinin bilinmesi bu tezin amacını anlamada yeterli olacaktır. Bundan sonra üzerinde durulması gereken asıl konu, Budist kutsal metinlerinin genel yapısıdır.

1.2. BUDİST KUTSAL METİNLERİ

Budizm dini pek çok noktada olduğu gibi kutsal metin anlayışıyla da kendine özgü bir profil çizmiştir. Önceleri sözlü aktarıma dayanan kutsal metin anlayışı özellikle Buda’nın vefatından sonra bir zorunluluk olarak yazılı anlatıma dönüşmüştür. Buda’nın vefatından sonra takipçileri, onun bıraktığı en önemli miras olan öğretilerini kayda geçirmek üzere çalışmalara başlamıştır. Günümüzde yukarıda ismi zikredilen Kral Aşoka zamanına kadar tarihlenen kutsal metinlere sahip olunsada ilk eserlerden günümüze ulaşan kutsal metin yoktur.¹²

Budizm’in yaygın olduğu coğrafyalarda konuşulan diller farklılık gösterdiği için Budist kutsal metinlerinde farklı dillerde yazınlar görülür. Ancak genel kabul, Pali dilinde kaleme alınmış “Pali Kanon” adlı eserlerin en doğru metinler olduğu yönündedir. Bu eserler M.Ö. dördüncü asırdan birinci asra kadar uzun bir süreçte oluşmuştur. Pali Kanon daha çok Hint kıtasının güney kısmı, Seylan vs. gibi Hinayana ekolüne mensup Budist coğrafyaya ait olsa da kuzey ekolünü oluşturan Mahayana ve Tibet Budistleri de Pali Kanon’a bazı yorumlamalar getirerek kutsal metin sahasını genişletmişlerdir.

---

¹¹ Tümer, s. 353.

¹² Yitik, s. 92.

1.2.1. Tripitaka

Budistler *Pali Kanon* kavramını ifade etmek için “*üç sepet*” anlamına gelen *Tripitaka* ismini de kullanırlar. Geniş bir külliyat olan bu kitap, önceleri yapraklara yazılıp sepetlerde muhafaza edildiği için bu ismi almıştır. Budistlerin üç sepet olarak adlandırdıkları eserlerden ilki *Vinaya Pitaka*, ikincisi *Sutta Pitaka* ve üçüncüsü *Abhidamma Pitaka*'dır.

a) Vinaya Pitaka (Disiplin Sepeti)

M.Ö. 350 civarında kaleme alındığı düşünülen bu kısım, Budist kutsal kitaplarının en başıdır. Buda dünya hayatından geçmeden önce herhangi bir halef atamamıştır. Budist cemaatini (sangha) bir arada tutacak olan birbirlerine olan bağlılıklarıdır. Bu yüzden Budistler bu metinlerde daha çok Budist manastırlarında uyulması gereken temel ilkeleri ele almışlardır. Bu yüzden Vinaya Pitaka kısmına “*davranış kuralları koleksiyonu*” denilebilir.¹³

Buda'nın yerine halef atamaması, Budistleri öğretiyeye odaklanmaları için bir yönlendirme olabilirdi. Zira başlangıçta 152 kuraldan oluşan ve daha sonra 227'ye çıkarılan manastır kuralları, Buda'nın temel inanç esasları içerisinde belirttiği “sekiz dilimli yol” aracılığıyla yapılan çıkarımlardan oluşuyordu.¹⁴

b) Sutta Pitaka (Vaazlar Sepeti)

M.Ö. 300 dolaylarında kaleme alındığı kabul edilen Sutta Pitaka, daha çok Buda'nın hayatta olduğu dönemde verdiği vaazları onun hayatına dair hikayelerle birlikte aktarır. “*Sutta*” kelimesi “*bağ, ip*” anlamında öğretinin inananlar ve onların yaşamlarıyla bağına atıf yapar. Sutta Pitaka her biri kısa sutraları içeren Digha Nikaya, Majjhima Nikaya, Samyutta Nikaya, Anguttara Nikaya ve Khuddaka Nikaya adlı 5 kısımdan oluşur.¹⁵ Bu suttalar inanç ile ilgili Buda'nın sekiz dilimli öğretisi ya da dört hakikat gibi esasların yanı sıra bir Budist'in günlük pratikleri ve uygulamalarına da

---

¹³ Yitik, s. 93.

¹⁴ Korhan Kaya, *Budistlerin Kutsal Kitapları*, İmge Yayınları, 1. Basım, Ankara, 1999, s. 37.

¹⁵ Kaya, s. 49.

yer verdiği için Budistler açısından en önemli kaynak olarak kabul edilir. Buda'ya ait 547 adet doğum hikayesi de bu kısım içerisinde yer alır.¹⁶

c) Abhidamma Pitaka (En Yüce Öğreti Sepeti)

Bir önceki başlıkta bahsedilen Sutta Pitaka koleksiyonunda yer alan sutraların daha ayrıntılı bir anlatımını “üst dharma” ya da “yüksek din” olarak da nitelendirilen Abhidamma Pitaka kısmında görürüz. Bu kısım Sutta Pitaka ile neredeyse aynı içeriğe sahiptir. Ancak Abhidamma Pitaka daha ayrıntılı ve uzun anlatımlardan oluşur. Bu kısım *Dhammasamgani* (Dhammaların Özeti), *Vibhanga* (Sınıflama), *Dhatukatha* (*Elementlerin Sayılışı*), *Puggalapannati* (*Bireylerin Tanımlanması*), *Kathavatthu* (*Vaaz Konuları*), *Yamaka* (*Çift Sorular Kitabı*) ve *Patthanapakarana* (*Nedensel İlişkiler Kitabı*) adlı yedi alt bölümden meydana gelir.¹⁷

Buraya kadar ele alınan ve “üç sepet” olarak adlandırılan bölümün yanı sıra Budist literatür bir de *Milindapandha* olarak adlandırılan, Kral Milinda'nın keşiş Nagasena ile dini diyaloglarını içeren metni kutsal kabul eder. Milinda, Büyük İskender'in Hindistan valisidir. Kendisi, dönemin ünlü Sarvastivada keşişlerinden Nagasena'ya sorular yöneltmiş, Budist inancın bu müşkülleri gidermesini talep etmiştir. Nagasena kendisini bir yönetici sıfatından ziyade merak eden bir entelektüel sıfatıyla muhattap almak şartıyla Milinda'nın bu talebini yerine getirmeyi kabul etmiştir. Menandes (Palice Milinda) burada Nagasena'ya *seksen iki ikilemi* ve başka felsefi soruları yöneltir ve bu sorunlara çözüm ister. İki kişi arasında geçen bir konuşma şeklinde kaleme alınan bu eser, Budist inanç esaslarının tespiti açısından önemlidir.¹⁸

1.2.2. Mahayana Kutsal Metinleri

Hinayana'nın aksine daha kapsayıcı bir anlam ifade eden Mahayana, belirli bir bölge Budizm'ini tarif etmekten ziyade geniş bir alt mezhepler tanımını içerir. Bu

---

¹⁶ Yitik, s. 94.

¹⁷ Kaya, s. 161-162.

¹⁸ Yitik, s. 97.

yüzden Mahayana metinleri daha çok Palice metinlerin Sanskritçe yorumlamaları olarak karşımıza çıkar.

Sanskrit dilinde yazılmış Budist eserlerinin en önemlilerine değinelim. Bunlardan *Prajnaparamita* Budizm’de yeryüzünde dolaşan tanrısal kişiler için kullanılan *bodhisattvaların* belli başlı özellikleri üzerinde durur. *Gandavyuha* bodhisattva¹⁹ Manjusri’nin erdemlerini aktarır. *Dasabhumisvara* kişiyi buddha seviyesine eriştirecek olan on basamak hakkında bilgi verir. *Samadhiraja* bir bodhisattvayı aydınlanmaya eriştirecek farklı meditasyon adımlarını tarif eden, Milindapandha benzeri bir konuşmadır. *Lankavatatra* Yogacara mezhebinin fikirlerine yer verir. Sanskrit metinleri arasında belki de en ünlüsü olan “Lotus Sutra” da en eski Sanskrit Mahayana metinleri arasında yer alır. Sutra tüm Budistlerin yegâne amacını “*budalık*” olarak tanımlar. Buna göre herkes buda olabilir. Daha önce Buda’nın yaşamından bahsederken aktarıldığı gibi, Budizm’i dönemin hâkim görüşü olan Brahmanizm’den ayıran ve ona karakteristik bir duruş kazandıran temel inanç esaslarından biridir bu. Tüm bu faktörler Lotus Sutra’nın Sanskrit Mahayana eserleri arasında ayrı bir yeri olması sonucunu verir.²⁰

Sanskritçe eserler elbette bunlarla sınırlı değildir. *Tathagata-garbha-sutra* ve *Suvarnaprabhasa* gibi önemli metinlerin yanı sıra, bu çalışmanın ana konusu olan Lalitavistara Sutra da Sanskrit dilinde yazılmış Mahayana metinleri arasında yer alır. Lalitavistara Sutra bir sonraki başlıkta ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.3. LALİTAVİSTARA SUTRA ve BUDİST LİTERATÜRÜNDEKİ YERİ

Lalitavistara Sutra, adını Buda’nın yaşantısının ve bu dünyada yaptığı işlerin onun “*eğlencesi*” olduğunu belirtmesinden alır.²¹ “*Lalitavistara*” kelime öbeği “*eğlencenin ayrıntılı anlatımı*” anlamına gelir. Sutra en genel hatlarıyla Buda’nın Tuşita Göğünden inip doğumundan sonra Geyik Korusu’ndaki ilk vaazına kadar olan kısmı efsanevi bir biçimde anlatır. Yirmi yedi bölümden oluşan metnin içeriğinin bol miktarda mitolojik ve mucizevi unsurlar içermesi Budist resim ve heykel sanatını da

¹⁹ Burada geçen “*bodhisattva*” kelimesi bir unvan olarak kullanılmıştır.

²⁰ Ali İhsan Yitik, “*Budizm*”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, Ankara, 2010, s. 317-318.

²¹ Kaya, s. 174.

etkilemiştir.²² Zira Borobudur Tapınağı olarak bilinen dünyanın en büyük Budist tapınağındaki kabartmalar bir bakıma Lalitavistara Sutranın görsel versiyonudur.²³

Şekil 1: Siddharta Gautama Olarak Doğmadan Önce Bodhisattva Tushita'da

Kaynak: en.wikipedia.org/wiki/Lalitavistara_S%C5%ABtra#/media/File:023_Lalitavistara,_Bodhisattva_in_Tusita_Heaven.jpg (01.02.2022)

Hajime Nakamura, Lalitavistara gibi büyük ölçüde efsane ve mitolojiye yoğunlaşan biyografilerin tarihi gerçekliği öğrenmeye çalışan okuyucuyu doğru adrese götürmeyeceğini belirtir.²⁴ Bu çalışmanın maksadı Buda hakkında tarihi gerçekliği açığa çıkarmaktan ziyade metnin efsanevi yapısının Anadolu menakıbnameleriyle etkileşimini anlamak olduğu için burada Lalitavistara Sutra tanımlayıcı bir yaklaşımla ele alınacaktır.

Orijinali Sanskritçe yazılan ve kesin bilinmemekle birlikte yaklaşık miladi birinci yüzyıla tarihlenen²⁵ sutranın ilk çevirisinin M.S. 308'de Çinceye yapıldığı düşünülmektedir.²⁶ Sonraki yüzyıllarda Endonezya'nın Cava adasında Borobudur Tapınağını inşa edenlerin bu sutrayı bildiklerinden hareketle bir diğer çevirinin 8. yüzyılda Tibetçeye yapıldığı kabul edilir.²⁷ Batılı ülkelerin Hint kıtası ve civarını kolonileştirmesi ve batıda dinler tarihi çalışmalarının gelişmesini takiben özellikle İngilizce, Almanca ve Fransızca çevirilere başlanmıştır. Philippe Edouard Foucaux

²² Nakamura, s. 3.

²³ P. Tabrani, *Borobudur Story Relief, A Silent Visual Narration*. In *Jurnal Wimba* (Vol. 5, No. 1) ITB, 2013

²⁴ Nakamura, s. 2.

²⁵ John S. Strong, "*Lalitavistara*", Encyclopedia of Buddhism, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, s.450.

²⁶ Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2012, April 19), *Lalitavistara*, Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/Lalitavistara>, Ayrıca bkz. Nakamura, s. 2.

²⁷ Kaya, s. 174.

1848’de ilk Fransızca tercüme yapılmıştır.²⁸ Salomon Lefmann, Sanskritçe metni 1874 yılında Almancaya çevirmiştir.²⁹ “*The Lalita Vistara : Memoirs of The Early Life of Sakya Sinha*” adıyla ilk İngilizce çeviri 1875 yılında R.L. Mitra tarafından yapılmış ve daha sonra *Bibliotheca Indica* koleksiyonu içinde de olmak üzere birçok basımı yapılmıştır.³⁰ Gwendolyn Bays, 1983’te Foucaux’ya ait Fransızca çeviriyi tekrar “*The Lalita Vistara Sutra: The Voice of the Buddha, the Beauty of Compassion*” adıyla İngilizceye çevirmiş ve bu çeviri 2 cilt olarak yayınlanmıştır.³¹ En güncel İngilizce çeviri 2013 yılında “*Lalitavistara, The Noble Great Vehicle Sutra The Play in Full*” adıyla Nepal merkezli *Dharmachakra Translation Committee*³² tarafından *84000: Translating the Words of Buddha*³³ kuruluşunun himaye ve gözetiminde yapılmış, bu çeviri çevrimiçi ortamda yayınlanmıştır. Bu çalışmada kaynak olarak en güncel İngilizce çeviri referans alınacaktır.

Lalitavistara Sutra, Siddharta Gautama’nın Tushita Göğünden yeryüzüne inip ana rahmine girmesinden başlayarak Neranjara nehri kıyısındaki aydınlanmasına kadarki kısmı Mahayana bakış açısından efsane ve mucizelerle süsleyerek anlatan bir erken dönem biyografisidir. Metin içeriğinde yer yer hem nesir hem de nazım tarzında anlatıma rastlanır. Prens Siddharta’nın Buda’ya dönüşme sürecini ve yeryüzünde yaptıklarını anlatan sutra yirmi yedi bölümden oluşur. Sutranın girişi Pali metinlerine benzer bir şekilde “*işittim ki*” (“*Thus have I heard at one time*”) şeklinde başlar.³⁴ En genel hatlarıyla en başta bir grup ilahi varlık gelip daha sonra sutrada “*Muhterem Kişi*” olarak da anılacak olan Buda’dan öğretiyi öğretmesini talep ederler. Buda sessiz kalarak bu talebi kabul ettiğini belirtir ve ara ara “*keşişler, arkadaşlar!*” şeklinde hitap ettiği o dönemde kurumsallaşmakta olan sangha topluluğuna öğretiyi anlatmaya başlar. Bir çeşit oligarşik cumhuriyet yönetimine sahip Sakya milletinin kralı olan Sudhodana’nın oğlu prens Siddharta olarak kraliyet sarayında doğumundan başlayarak

²⁸ P. E. Foucaux, *Rgya Tch’er Rol Pa, Ou Développement Des Jeux Contenant L’histoire Du Bouddha Çakya-Mouni Traduit Sur La Version Tibétaine Du Bkahhgyour, Et Revu Sur L’original Sanscrit (Lalitavistâra) Par Ph. Éd. Foucaux*. A L’imprimerie Nationale, Paris, 1848.

²⁹ Salomon Lefmann, *Erzählung von dem Leben und der Lere des Çakya Simha*, Berlin, 1874.

³⁰ R. L. Mitra, *The Lalitavistara: Memoirs of The Early Life of Sakya Sinha*, Baptist Mission Press, Calcutta, 1877.

³¹ Gwendolyn Bays, *The Lalita Vistara Sutra: The Voice of the Buddha, the Beauty of Compassion*, Dharma Publishing, California, 1983.

³² Daha ayrıntılı bilgi için bkz. <https://dharmachakra.net> (02.02.2022)

³³ Kuruluşa dair ayrıntılı bilgi için bkz. <https://84000.co/> (02.02.2022)

³⁴ Kaya, s. 174.

çocukluğu ve gençliğini çevreleyen olayları aktarır. Sutranın yirmi yedi bölümünün her biri ayrı ayrı başlıklar altında incelenecektir.

1.3.1. Birinci Bölüm: “Başlangıç”

Giriş bölümü tüm budalar ve bodhisattvalara selam ve duadan sonra “*Böyle işittim*” ifadesi ile başlar. Buda, Anathapindada’nın parkında yer alan Jetavana Korusundaki Sravasti okulunda on iki bin keşiş ve otuz iki bin bodhisattva ile kalmaktadır. Burada otuz beş keşiş ve sekiz bodhisattvanın her biri “*saygıdeğer*” ve “*muhteşem varlık*” sıfatıyla ismen zikredilir ve onların öğretilerinde ne kadar derinleştiklerine dair övgü dolu sözler söylenir. Lalitavistara Sutra tek yazarı olan bir metin olarak değerlendirilemeyeceği için anlatıcı kipi zaman zaman değişikliğe uğrar.

Buda Sravasti’de keşiş teşkilatı sangha ile kalırken aynı zamanda krallar, prensler, kraliyette görevli devlet adamları gibi önemli kişilerden de saygı gören son derece önemli bir şahsiyettir. Buda ordu, din adamları, tüccarlar, büyük mülk sahipleri ve kraliyet mahkemesinde görevli yargıçlar tarafından da büyük saygı görmektedir. Hem şehirliler hem de kırsal kesimde yaşayanlar, filozoflar, manevi arayışçılar, rahipler, mantıkçılar ve gezgin keşişler de Buda’yı bir üstat olarak kabul etmektedirler. Lezzetli yemekler, güzel kıyafetler vs. dahil birçok imkana mazhar olsa da Buda, *bir nilüfer çiçeğinin yapraklarından yuvarlanan su damlalarını* daha çekici bulmaktadır. Yani Buda dünyevi hediyelerle pek de ilgilenmemektedir. Burada bu üstün meziyetler dolayısıyla Buda’yı anarken kullanılan birkaç farklı unvandan bahsedilir.

Bir gece yarısı Buda derin bir meditasyona girer ve “*bilgelik ışığı*” olarak adlandırılan ışık onun başında bir taç gibi görünür. Tüm göksel alemleri aydınlatır ve Mahesvara dahil birçok kutsal kişiyi de çağırır. Bu ışıktan Buda’ya ait bazı hikmetli sesler yükselir.

O gece herkes uyuduğunda, “*göksel alemlerin kutsal oğulları*” Buda’yı ziyaret ederler. Isvara, Mahesvara, Nanda, Sunanda, Candana, Mahita, Prasanta, Prasantavinitesvara ve diğer birçok tanrı vücutlarından yaydıkları parlak renkleriyle Jetavana koruluğunu aydınlatırlar ve Buda’nın ayaklarına kapanıp secde ederler. Ardından bir tarafta Buda’nın karşısında ayakta durarak O’na Lalitavistara Sutra’yı anlatması için yakarırlar. İnsanların yanı sıra tanrılara ve çok sayıda varlığa da

mutluluk getirmesi için onu öğretmesini talep ederler. Buda'yı üç kez çevreleyen göksel alemin sakinleri yakarmaları bittiğinde birden gözden kaybolurlar.

Ertesi gün şafak vaktinde Buda, sangha ve bodhisattvaları bir çember etrafında toplar ve kutsal varlıkların kendisini ziyaret ettiğini, Lalitavistara Sutra'yı anlatmasını talep ettiklerini anlatır. Bunun üzerine orada hazır bulunan sangha keşişleri ve bodhisattvalar da Buda'dan Lalitavistara Sutra'yı anlatarak kendilerini iyileştirecek yolları öğretmesini talep ederler. Buda, “*Öyleyse hepiniz bu büyük konuşmayı dinleyin!*” şeklinde biten bir şiirle bu sutrayı anlatmayı kabul ettiğini bildirir. Birinci kısım böylece sona erer.³⁵

1.3.2. İkinci Bölüm: “İlham”

İkinci bölümün başında sutra yazarı, Lalitavistara'yı tanımlayarak vaazına başlar. Metinde “*keşişler!*” hitabı sıkça görülmektedir. Bu bölümde Bodhisattva'nın dünyaya gelmeden önceki “*göksel saray*” yaşantısı betimlenir. Sutra yazarının aktardığına göre Bodhisattva dünyaya teşrif etmeden önce, yüz bin tanrı tarafından övüldüğü, saygı gördüğü ve adına adaklar adandığı bir “*göksel sarayda*” yaşamaktaydı. Bu mertebeye arzularını dizginleyerek ulaşmıştı.

Lalitavistara'yı ilk kez okuyan ve Buda'nın hayatı hakkında hiçbir bilgisi olmayan biri bu kısmı okuduğunda kafa karışıklığı yaşayabilir. Zira yeryüzünde mutlak aydınlanmaya ulaşmak için uzun çabalar sarf eden Buda'nın, sutranın bu kısmında önceki yaşamında zaten tüm duyguların mükemmeliyetine ulaşmış olduğu anlatılmaktadır. Burada Mahayana Budizmi bodhisattvanın yeryüzüne gelmeden önceki üstün özelliklerini ayrıntılı bir şekilde betimlerken şüphesiz mükemmel bir insanda olması gereken meziyetleri takipçilerine öğretmeye çalışmaktadır. Budizm'in diğer dünya dinleri arasında daha ziyade ahlaki erdemleri vurgulayan bir yapısı olduğu göz önünde bulundurulduğunda buradaki kafa karışıklığı giderilebilir.

Muhterem Kişi önceki yaşamında her erdemın en mükemmel mertebesine ulaşmıştı. Milyarlarca bodhisattva ve tanrı orada ona büyük hürmet göstermekteydi. Öyle ki göksel alemde O, “*Dharma gemisinin büyük kaptanı*” olarak adlandırılıyordu.

---

³⁵ *Lalitavistara, The Noble Great Vehicle Sutra the Play in Full*, 84000: Translating the Words of Buddha, Berkeley, 2013, s. 1-5.

Sahip olduğu üst düzey konsantrasyon becerisi, feragat etmedeki üstünlüğü ve birçok üstün meziyeti ona bu sıfatı kazandırıyor. Böylece *büyük kaptan*, “*dört nehrin*” ötesine geçecekti. Burada geçen “*dört nehir*” ve “*kaptan*” benzetmeleri dikkate değerdir. Bahsedilen *dört nehir* benzetmesi *şehvetli arzular, döngüsel varoluş arzusu (tenasüh), yanlış fikirler* ve *cehaleti* tanımlamak için kullanılan teknik bir terimdir. Muhterem Kişi mükemmel kaptanlık meziyetleriyle bu dört nehri adeta hiç zorlanmadan aşacaktır.

Sutra anlatıcısı göksel alemdeki Bodhisattva’yı bir *lotus çiçeğine* benzeterek övmeye devam eder. Buna göre O, *üstün amaçtan doğarak çok derinlere kök salan ve şefkat gövdesine* sahip bir lotus çiçeğidir. Öyle ki bu çiçek *engin bir erdem birikiminden oluşan tertemiz bir okyanusta doğmuştur. Ay ışığı tarafından aydınlatılan yaprakları, kibir ve gururdan korunmuş ve bozulmamıştır. Öz disiplin, ders alma ve vicdana dair tefekkür etmenin kokusunu yayan bu lotus çiçeği bilgide dünyanın en önündedir.* Daha sonra sutra yazarı Bodhisattva’yı “*insanlar arasında bir arslan*” olarak nitelendirir ve yukarıdaki benzetmelere ayrıntılar vererek devam eder.

Bölümün sonlarındaki nazım kısmına geçmeden önce sutra yazarı Bodhisattva’nın göksel alemde bir ömür yaşayıp vefat ettikten sonra *Svetaketu* adlı bir çocuk olarak tekrar doğduğunu ve *göksel sarayda* tanrılar topluluğu tarafından büyük hürmet gördüğünü anlatır. Hürmet görmesinin sebebi ise tanrıların *Svetaketu* adlı bu çocuğun aralarından ayrılarak insan dünyasında doğacağını ve mükemmel bir aydınlanmaya erişerek *Buda* olacağını öngörmeleridir. Devamında abartılı bir biçimde otuz iki bin katlı, sayısız bahçeleri, eğlence salonları ve nicelerini bulunduran göksel sarayın ihtişamından bahsedilir. Bodhisattva bu görkemli sarayda seksen dört bin enstrümandan oluşan senfoniye dinlerken geçmiş yaşamlarındaki erdemleri adeta O’na “*ilham*” olur ve bu ilham dolu sözler sutrada şiirsel bir şekilde aktarılır. Bu şiirde Bodhisattva’ya yeryüzüne inmesi için yakarılır. Burada da yukarıdaki benzetmelere benzer çok fazla benzetme ve abartılı sözlerle Bodhisattva’nın “*Jambudvipa zafer sancağına yağmur gibi inmesi*” için yalvarılır. “*Uzun süredir susuz kalmış*” alt sınıflardaki insanları orada doğarak tatmin etmesi istenir. Nasıl ki bir mücevher doğru yere konduğunda değeri daha da artarsa Bodhisattva’nın saf ve arı zihninin dünyevi

doğumla daha da kıymetli olacağı vurgulanır. Böylece göksel alemde sarayda yaşayan Bodhisattva'ya yeryüzüne inmesi ona “*ilham*” edilmiş olur.³⁶

1.3.3. Üçüncü Bölüm: “Ailenin Saflığı”

Bir önceki kısımda tanrısal bir ilhamla “uyarılan” Buda, artık “*Dharma vaktinin*” geldiğini anlar. Bulunduğu göksel saraydan ayrılarak sık sık göksel alemin tanrılarına “*Yüce Dharma*” öğretisini anlattığı “Dharmakaya” sarayına gider.³⁷ Burada tüm tanrılarla birlikte görkemli tahtlara³⁸ oturmuş meditasyonun doruklarındayken Buda; “*Keşişler, on iki yıl içerisinde bodhisattva annesinin karnına girecek.*” duyurusunu yapar. Tanrılar sevinçle karşılar.

Tanrısal oğullar olarak aktarılan ilahi varlıklar, göksel alemde *Jambudvîpa*'ya inerler. *Jambudvîpa* kavramı o dönemlerde Hint kıtasını tanımlamak için kullanılan bir terimdir.³⁹ İlahi kimliklerini gizleyip rahip kılığına giren *tanrısal oğullar* Vedaları⁴⁰ bu bölgede yaşayan diğer rahiplere öğretirler. Bu öğreti içinde dünyaya gelecek bodhisattvanın otuz iki işaretinden bahsederek.

Buradan sonra çok ayrıntılı bir anlatım hakimdir. Sutra yazarı, öğretilen otuz iki işareti tek tek betimler. Bodhisattva'da bulunması gereken özellikleri anlatmaya O'nun muazzam bir orduya sahip, evrensel bir hükümdara benzeyen *Dharma Kralı* olması gerektiğinden bahsederek başlar. Buna göre bu kral; *aziz çark*, *aziz fil*, *aziz at*, *aziz mücevher*, *aziz eş*, *aziz kâhya* ve *aziz vekil* olarak sıralanan *yedi hazineye* sahip olmalıdır. Bu öğelerin her biri, “*Evrensel hükümdar ... 'a nasıl sahip olur?*” ifadesiyle başlayan pasajlarla açıklanır. “*Evrensel hükümdar aziz çarka nasıl sahip olur?*” cümlesiyle başlayan kısım, Buda'nın Dharma çarkını döndürmesini ayrıntılarıyla anlatır. Budist inanç esaslarından olan Dharma öğretisi bu kısımda ele alınır. Buna

³⁶ *Lalitavistara*, s. 6-11.

³⁷ *Buddhist Approach to Global Education in Ethics*, ed. T. D. Thien, & T. N. Tu, Hong Duc Publishing House, 2019, s. 30.

³⁸ “Görkemli tahtlar” olarak geçen kısım İngilizce metinde “*lion throne*” şeklindedir. Türkçeye tam çevirisi “aslan tahtı” olarak geçse de aslında bu terim Buda'nın öğretiyi öğretirken oturduğu yeri ifade eder. Çünkü Mahayana Budizm'inde Buda'nın öğretiyi cesurca anlatması, bir aslanın korkusuzca kükremesine benzetilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Robert E. Buswell, and Donald S. Lopez, *The Princeton Dictionary of Buddhism*, Princeton University Press, Princeton, 2013, s. 825.

³⁹ Rupert Gethin, “*Cosmology*”, *Encyclopedia of Buddhism*, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, s.184.

⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Ali İhsan Yitik, “*Vedalar*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/vedalar> (09.02.2022).

göre *evrensel hükümdar* kameri ayın on beşinci gününde; bir *posadha*⁴¹ orucu sırasında, önce başını yıkar ve sarayının en üst terasına çıkar. O anda kutsal *dharma çarkı* doğudan beliriverir. Yedi palmye ağacı yüksekliğindeki çark demirden değil, altın bir halkadan yapılmış ve merkezi bir göbek etrafında dönmektedir. *Dharma kralı* daha önce öğrendiklerinden yola çıkarak kameri ayın on beşinci gününde, *posadha* orucu esnasında doğudan bir çarkın belirmesi ve sarayının çatısına inmesini kendisinin *evrensel kral* olmasının delili olduğunu anlar. Ardından *kral* pelerinini bir omzuna doğru çeker ve sağ dizinin üstüne yere çöker. Kutsal ve aziz çarkı sağ eliyle, “Aziz çark, lütfen Dharma ile uyum içinde dön, aksine değil!” diyerek döndürür. Bunun üzerine çark mucizevi bir şekilde *doğuya* gider, *evrensel kral* ve ordusu da onu takip ederler. Çark nerede durursa onlar da orada durup kamplarını oraya kurarlar.

Gittikleri doğu diyarında yerli krallar altın ve gümüş dolu gemilerle onları karşılarlar ve diyarlarının ne kadar bereketli, geniş ve refah içerisinde olduğunu anlatarak kalmaları için yalvarırlar. Kral onlara; “*canlıların canını almadan, verilmemiş olanı almadan ve cinsel sapkınlığa bulaşmadan saygıdeğer krallıklarını Dharma’ya göre yönetmelerini*” söyler. Aynı şekilde yalan söylemekten, anlaşmazlıktan, sert ve boş konuşmaktan da imtina etmeleri gerektiğini belirtir. Açgözlülüğün, fesatlığın ve yanlış inançların onların zihinlerine hâkim olmasına engel olmaları gerektiğini söyler. Kral, kendi egemenliğinde *Dharma olmayanı* uygulayanlar çıkarsa onları asla tasvip etmemelerini talep eder. Böylece evrensel hükümdar doğuyu fethetmiş olur. Sonra sırasıyla güneyi, batıyı ve kuzeyi de aynı şekilde fetheder.

Yedi hazinenin ilki olan *kutsal çark* böylece açıklanır. Ardından diğer hazineler de çok ayrıntılı ve efsanevi öğelerle bezenmiş olarak aktarılır. Hepsi açıklandıktan sonra *evrensel hükümdarın* bin tane cesur, kahraman ve kendilerine karşı çıkanlara karşı zaferden başka bir şey göstermeyecek olan oğullarıyla beraber yeryüzüne hükmederek refah ve barış getirecekleri anlatılır. Tam bu noktada eğer *evrensel hükümdar* evini ve her şeyi arkasında bırakıp bir keşiş olursa, onun rehber olarak kimseyi kabul etmeyen, insanlığın ustası ve öğretmeni *Buda* olacağı belirtilir.

---

⁴¹ *Posadha* ya da *Uposatha* hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Sukumar Dutt, *Buddhist Monks and Monasteries of India: Their History and Their Contribution to Indian Culture*. Motilal Banarsidass Publishe, 1988, s. 104.

Üçüncü kısmın sonlarında göksel alemde yaşamakta olan Bodhisattvanın dört büyük öngörüye sahip olduğu ve bunların *doğduğu zaman, doğduğu kıta, doğduğu ülke* ve sutranın bu kısmına adını veren *doğduğu aile* olduğu aktarılır. Böylece sutra, Buda'nın ailesi ve doğduğu çevreyi ele almış olur. Buda'nın doğmadan önce doğacağı yer, zaman, ülke ve aileye dair niçin öngörüye sahip olduğu soru-cevap şeklinde açıklanır. “*Bodhisattva neden doğacağı zamanı, yeri, aileyi, ülkeyi öngördü? Çünkü...*” şeklinde paragraflarla Buda'nın doğacağı ülkenin, kıtanın ve zamanın kıymetli olduğu anlatılır. En sonda Buda'nın doğacağı aileyi ve onu doğuracak anneyi öngörmesi ile ilgili göksel alemdeki tanrısal oğullar ile bodhisattvalar tartışılır. Burada isim vererek tanrısal varlıklar tahminlerde bulunurlar. Vaideha, Kosala, Vatsa, Pradyota vs. gibi bir dizi aile veya ülke adı sayılır. Diğer tanrısal varlıklar o ailelerin Bodhisattva'nın doğumu için niçin uygun olmadığını, hangi ahlaki erdemlere sahip olmadıklarını açıklayarak bildirirler.

Bir dizi sayıp dökmeden sonra tanrısal oğullar Bodhisattva'nın huzuruna gidip son kez doğacağı ailenin özelliklerini bizzat kendisine sormaya karar verirler. Bodhisattva'nın huzuruna gidip sorduklarında, onlara doğumuna uygun ailenin *altmış dört özelliğe* sahip olması gerektiğini açıklar. Bodhisattva altmış dört özelliği tek tek açıkladıkça tanrısal varlıkların kafa karışıklığı giderilmiş olur ve cevaba ulaşırlar. Bodhisattva'nın anlattığına göre O'nun son kez doğacağı kabile Sakya kabilesidir. Doğacağı şehir Kapilavastu, doğacağı aile ise kral Śuddhodana'nın ailesidir. Böylece Bodhisattva'nın Kapilavastu şehrinde kral Śuddhodana ve kraliçe Māyā'nın çocuğu olarak doğacağı açıklanmış olur.

Üçüncü bölüm genel olarak kişinin sahip olması gereken ahlaki erdemlerden, Budist inanç esaslarının temellerinin oluşumundan, Buda'nın babası Śuddhodana ve annesi Māyā'nın sahip olduğu erdemler ve yaşadıkları bölgenin avantajlarından bahsettikten sonra Buda'nın ailesinin saflığı ve temizliğini anlatan bir şiirle sona erer.⁴²

1.3.4. Dördüncü Bölüm: “Dharma Işığına Açılan Kapılar”

Dördüncü bölüm Bodhisattva'nın bir önceki bölümün sonunda doğacağı yeri ve aileyi öngördükten sonra göksel alemdeki tanrılar ve bodhisattvalara yapacağı son

---

⁴² *Lalitavistara*, s. 12-22.

konuşmayı betimleyerek başlar. Bodhisattva aşırı şekilde abartılarak anlatılan Tuşita Göğündeki görkemli sarayında; etrafındaki yüz binlerce bodhisattva, yüz binlerce tanrısal oğul ve yüz binlerce *kutsal bakireye*, “Burada bir araya gelin ve Bodhisattva’nın son Dharma öğretisini dinleyin!” diyerek onları “Dharma Işığına Açılan Kapılar” öğretisini dinlemeye davet eder.

Bu öğretiyi Bodhisattva’nın dilinden anlatmaya geçmeden önce sutra yazarı, Bodhisattva’nın öğretiyi anlattığı ortamı aşırı abartılı bir şekilde betimler. Bodhisattva yine korkusuzca öğretmek için daha önce bahsedilen *aslan tahtına* oturur. Sutra yazarı bu tahtı çok ayrıntılı ve abartılı bir şekilde anlatır. Etrafı hoş kokulu ve rengarenk çiçeklerle donatılmış olan bu taht kokuların en güzelini yaymaktadır. Tahtın üzeri sayısız mücevherlerle süslüdür. Öyle ki hem görüntüsünün ışıltısı hem de çıkardığı ses büyüleyicidir. Yüz binlerce ipek flama, yüz binlerce ipek püskül ve çelenk tahtın üzerine asılmıştır. Tahtın etrafında yüz binlerce bakire kız şarkı söylemekte, Bodhisattva’nın yüce niteliklerini ilan etmektedir. Yüz binlerce koruyucu etrafında nöbet tutmakta, yüz binlerce tanrı Bodhisattva’nın önünde secde etmekte ve boyun eğmektedirler. Bu abartılı anlatım uzayıp gider.

Şüphesiz sutra yazarının bu kadar abartılı bir anlatıma başvurması, Bodhisattva’nın öğretilmesine verdiği önemin göstergesidir. Zira öğretinin öğretildiği ortamı uzun uzadıya betimledikten sonra sözü Bodhisattva’ya bırakır ve “Dharma Işığına Açılan Kapılar” öğretisini burada bizzat Bodhisattva’dan dinleriz. Burada ilk defa Bodhisattva “*keşişler*” yerine “*arkadaşlar*” hitabıyla başlar. Orada hazır bulunan diğer bodhisattvaların ve kendisinin artık son varoluşa yaklaştığını ilan eder ve oradaki tanrılardan “Dharma Işığına Açılan Kapılar” öğretisini dinlemelerini rica eder. Bu öğretinin Bodhisattva tarafından tanrılar topluluğuna, dünyaya geçişi sırasında mutlaka öğretilmesi gereken bir öğreti olduğunu vurgular ve ardından “Dharma Işığına Açılan” yüz sekiz *kapıdan* tek tek bahseder. Sutranın bu kısmı oldukça uzundur. Birinci kapı, *iman* kapısıdır. İman, Dharma ışığına açılan bir kapıdır. Çünkü iman sayesinde kişinin zihni sarsılmaz hale gelir. İkinci kapı *ilhamdır*. Çünkü onunla zihin kirliliklerden arınır. Bodhisattva bu şekilde yüz sekiz *kapının* her birini tek tek açıklar. Örneklerde olduğu gibi önce *kapının* ne olduğu belirtilir ve ardından onun niçin bir *kapı* olduğu açıklanır.

Bodhisattva yüz sekiz maddeyi tek tek açıkladıktan sonra yine bunların, bir Bodhisattva'nın dünyaya geçişinden önce tanrılar topluluğuna anlatması gereken *yüz sekiz kapı* olduğunu dile getirir. Sutra yazarı en sonda, Bodhisattva'nın "*Dharma Işığına Açılan Kapıları*" öğretmesinin seksen dört bin tanrısal oğlun *kusursuz bir uyanışa* erişmesini sağladığına değinir. Ardından Bodhisattva'nın orada tanrılar topluluğuna daha fazla neşe getirmesi için okuduğu, Budist inanç esaslarını içeren beyitleri diğer bölümlerde olduğu gibi şiir şeklinde aktarır. Dördüncü bölüm bu şiirle sona erer.⁴³

1.3.5. Beşinci Bölüm: "Yola Çıkış"

Tanrısal varlıklar göksel alemde son hitabını yapan Bodhisattva'yı dinledikten sonra onun vermek istediği mesajı anlarlar. Heyecan ve memnuniyet duyarak sabırsızlıkla beklemeye başlarlar. Bunun üzerine Bodhisattva açık bir şekilde Jambudvīpa'ya gideceğini dile getirir. Ancak bazı ilahi varlıklar ağlayarak ayaklarına kapanırlar ve gitmemesini isterler. Bunun üzerine Bodhisattva, yerine Maitreya'yı bıraktığını ve Dharma'yı bundan sonra onun öğreteceğini bildirir.⁴⁴ Başındaki tacı alıp Maitreya'nın başına yerleştirerek, bu erdemli kişinin kendisinden sonra mükemmel ve eksiksiz bir aydınlanmaya ulaşacak ve bir sonraki Buda olacak kişi olduğunu Maitreya'nın kendisine söyler. Bir bakıma Maitreya Bodhisattva'nın halefidir, onu bizzat Buda atamıştır ve günümüzde de Budist öğretinin tamamen unutulacağı uzak bir gelecekte gelip onu yeniden inşa eden kişi olacağına inanılır.⁴⁵

Bu önemli atamadan sonra Bodhisattva beraberindeki tanrısal varlıklara annesinin karnına gireceği şeklin mahiyetini danışır. Birçok fikir belirtildikten sonra göksel alemin önemli bir tanrısal varlığı olan Ugrateja, rahiplerin mantralarında ve Vedalarda bir bodhisattvanın anne karnına girme şeklinin açıklandığını bildirir. Buna göre Bodhisattva anne karnına altı dişli, vücudu altından bir ağla kaplı, başı kırmızı ve son derece güzel, şakaklarından güzel kokulu sıvılar sızan muhteşem vücuda sahip bir *fil* olarak girecektir. Sutraya göre Vedaları ve rahiplerin yazılarını iyi okumuş biri, bu

---

⁴³ *Lalitavistara*, s. 23-32.

⁴⁴ Daha önce Buda'nın halef atamadığından bahsedilmişti. Buda sadece Tuşita Göğünden dünyaya gelirken halef atar.

⁴⁵ *Maitreya, The Future Buddha*, ed. Alan Sponberg & Helen Hardacre, Cambridge University Press, New York, 1988, s. 14-15.

belirtilerin *otuz iki özelliğe sahip önemli bir kişinin* gelişinin alameti olduğunu anlayacaktır.

Bodhisattva daha sonra doğacağı zamanı da anlar ve Kral Śuddhodana'nın sarayında doğacağına dair *sekiz alamet* gösterir. Birinci alamet sarayın tüm ot, çalı ve tozdan arınıp bir elin ayası kadar temiz ve kusursuz hale gelmesidir. Sonra Himalaya dağlarından her cinsten kuş sürüleri rengarenk tüyleriyle saraya gelip neşe içerisinde ötüşürler. Bu da ikinci alamettir. Śuddhodana'nın bahçelerinde ağaçlar çiçek açar ve tüm mevsimlerin çeşit çeşit meyvelerini taşımaya başlarlar. Üçüncü alamet budur. Dördüncü alamet olarak Kral Śuddhodana'nın göletlerinin her birinde, her biri trilyonlarca taç yaprağı olan, araba tekerleği boyutunda nilüferler ortaya çıkar. Sarayda tereyağ, susam yağı, bal, şeker gibi gıdalar bolca kullanılmasına rağmen tükenmemekte, hep dolu gözükmektedir. Bu da beşinci alamettir. Sarayın kadınlar kısmında tüm müzik enstrümanları, kimse onları çalmadığı halde muhteşem bir müzik yaymaya başlar. Altıncı alamet budur. Yedinci alamet, saraydaki tüm mücevherlerin buldukları kapların kapaklarını açarak parıltılarını sergilemesi olur. Ve nihayet bedenlere ve zihinlere zevk veren, güneş ve aydan daha parlak, kusursuz bir ışık ortaya çıkar. Bu da sekizinci ve son alamettir.

Kraliçe Māyā, vücuduna en güzel parfümleri sıkarak, en göz alıcı mücevherlerle süslenir ve onu çevreleyen on bin kadınla Kral Śuddhodana'nın huzuruna gider. Krala bir haftalığına tüm mahkumları serbest bırakması, tüm açları doyurması, insanları güzel elbiselerle giydirmesi, her türlü acıdan ve kötü muameleden uzak tutması için yakarır. Bu kısım sutrada şiir şeklinde geçmektedir. Kral da bu şiirde eşinin tüm isteklerinin yerine getirilmesi için emirler vermektedir.

Bu sırada tanrılar Bodhisattva'nın *geçişini* için toplanmaktadır. Sakra, Suyama, Santusita'nın yanı sıra pek çok tanrı ve yüz binlerce rahip aralarında Bodhisattva'yı göksel alemden Jambudvīpa'ya geçişte yalnız bırakmamaları gerektiğini konuşmaktadırlar. Bu onlar için onursuz bir davranış olacaktır; bu yüzden kendi aralarında Bodhisattva'ya geçişini, çocukluğu, dünyadaki yaşantısı ve büyük Parinirvanaya⁴⁶ erişmesi esnasında hizmet edecek cesaretin kimde olduğunu tartışmaya başlarlar. “*Kim*” kelimesi ile başlayan dizelerle uzunca bir şiirle

---

⁴⁶ Gail Maxwell, “*Buddha, Life of the, in Art*”, Encyclopedia of Buddhism, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, s. 92.

Bodhisattva'nın yardımcısının kim olacağını sorgularlar. Bu tanrısal sözleri duyan ilahi varlıklar toplanmaya başlarlar. Farklı isimlerle anılan göksel alemlerin her birinden yüz binlerce tanrı toplanır. Doğudan, güneyden, batıdan ve kuzeyden binlerce tanrısal oğul da orada hazır bulunur. Daha sonra ileri gelen ilahi oğullar orada toplananlara hitaben “*Ölümsüz efendiler, zihnimizdekileri anlatan şu sözleri dinleyin!*” cümlesiyle başlayan bir şiirle Bodhisattva'yı hayatının hiçbir aşamasında yalnız bırakmayacaklarını hep bir ağızdan dile getirirler.

Bu sırada “*kutsal bakireler*” olarak anılan kadınlar topluluğu, Bodhisattva'nın vücudunun mükemmel formunu gördüklerinde “*Bu mükemmel varlığa gebe kalacak olan kadın kim?*” diye merak ederler. Merak dolu bakireler topluluğu; en güzel çiçekleri, kokuları, kıyafetleri toplayıp birden gözden kaybolurlar ve Kapilavastu'daki Śuddhodana'nın sarayında beliriverirler. Bol ve rahat kıyafetler giymiş, elleri ve kolları çeşit çeşit süslerle bezenmiş ilahi bakireler, Kraliçe Māyā'yı yatağında uzanmış olarak görürler. Onu birbirlerine işaret ederek ve gökyüzünde dolaşarak övgü dolu sözler söylerler. Bu kısım da sutrada şiir olarak geçmektedir. Şiirin son kısmında kadınlar Bodhisattva'ya hitaben doğum zamanının geldiğini dile getirerek dünyaya teşrif edip her yeri aydınlatması için yakarıшта bulunurlar.

Bodhisattva'nın dünyaya gelişi onun son doğuşu olacağından, Tuşita Cennetinin dört bir yanından yüz binlerce bodhisattva O'na sunak yapmak için gelirler. Bu yüz binlerce bodhisattva için de son bir doğum gerçekleşecektir. Etrafındaki milyonlarca tanrı, yüz binlerce bodhisattva ve yüz binlerce kutsal bakirenin müzik ve çalgılarla terennümleri eşliğinde Bodhisattva, göksel alemde ayrılışına başlar. Harekete geçtiğinde, vücudu diğer tüm göksel ışıkları gölgede bırakan bir parlaklıkla evrenin en karanlık köşelerini bile aydınlatır.⁴⁷ Evrenin uzak ve karanlık köşelerinde yaşayan varlıklar ışık sayesinde orada başka varlıkların da olduğunu ilk defa fark ederler. Sonra tüm kozmik düzen sarsılmaya ve bozulmaya başlar; dünyada o kadar kuvvetli sarsıntılar olur ki kuzey ve güney yer değiştirir. O esnada yüreklere ferahlık veren hoş ve neşeli sesler işitilmektedir. Öyle ki bu sesi duyanlarda ne korku ne keder ne gam ne de stres kalmaktadır. Acı çeken her varlık acısından kurtulur. Tüm varlıklar kötü düşüncelerden, iki yüzlülükten, kibirden, öfkeden kurtulurlar. Tüm canlılar

⁴⁷ Burada ve metnin genelinde “*evren*” yerine Budist literatüründe daha gelişmiş bir kavram olan “*trichiliocosm*” kavramı kullanılır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Gethin, s.184.

birbirlerine karşı sevgiden başka bir şey hissetmez olurlar. Tüm canlılar birbirlerini anne ve babaların çocuklarını sevdiği gibi sevmeye başlarlar. Trilyonlarca müzik aleti, kimse onlara dokunmadığı halde hoş müzikler yaymaya başlar. Bu esnada yüz binlerce kutsal bakire yine Bodhisattva 'ya övgü dolu sözler söylemeye başlarlar. Bu kısım da yine sutranın bu bölümünün sonunda bir şiir olarak yer alır. Şiir Bodhisattva'nın binlerce yüzyıldır yaptığı iyi işleri över ve “*Umarız biz de hızla senin gibi oluruz.*” şeklinde bir temenni ile sonlanır.⁴⁸

1.3.6. Altıncı Bölüm: “Anne Karnına Giriş”

Tanrılar artık vaktin geldiğine hükmetmiştir. Ayın on beşinci günü, dolunayda Kraliçe Māyā *posadha* pratiklerini uygularken, Bodhisattva annesinin karnına girer. Başlı kırmızımsı bir böceğin renginde, bedeni beyaz, altı dişi olan ve dişlerinin her biri altın gibi parlayan, uzuvları eksiksiz ve kusursuz bir yavru fil formunda anne karnına giren Bodhisattva, oraya girdiğinde anne karnının sadece sağ tarafında durur. Bu kısım sutrada anlatılırken sol tarafa asla geçmediğinin vurgulanması Hint geleneğinde de sağ tarafın iyi, sol tarafın kötü olarak algılandığını göstermektedir.

Sutraya göre Bodhisattva'nın anne karnına girmesi hem bir vakiadır hem de Kraliçe Māyā bu olayı rüyasında görür. Rüyasından uyandığında hiç hissetmediği kadar huzurlu hisseder ve maiyetindeki kadınlarla birlikte *ashoka ağacı*⁴⁹ ormanına gider. Kral Śuddhodana'ya yanına gelmesi için bir mesaj gönderir. Kral mesajı alır almaz tahtından kalkıp eşinin yanına gitmek ister ancak ormana girmek istediğinde bedeni ağırlaşır ve ormana girmeye muvaffak olamaz. Burada Kralın bu olaya dair hayretini dile getirmesi ve ilahi varlıkların karşısına çıkıp Bodhisattva'nın göksel alemini terk edip onun oğlu olacak şekilde dünyaya geleceğini haber vermeleri bir şiirle anlatılır. Bu sevindirici haberi alan Kral avuçlarını birleştirip başını eğerek ormana girmeyi başarır. Burada Kralın bir kral olarak değil de ancak öğretinin kutsallığını kabul etmiş biri olarak girmesine müsaade edilmesi dikkate değerdir. Eşinin yanına giden Kral, ona kendisi için ne yapabileceğini sorar. Burada Kraliçe Māyā'nın eşine

⁴⁸ *Lalitavistara*, s. 33-45.

⁴⁹ Afaq Majid Wani, Gyanaranjan Sahoo and Shubham Gupta, *Sacred Trees of India: Traditional Approach towards Plant Conservation*. Int. J. Curr. Microbiol. App. Sci. 9(01), 2020, s. 2608.

verdiği cevap yine bir şiirle aktarılır. Māyā, eşi Śuddhodana'ya gördüğü rüyayı ayrıntılı bir biçimde anlatır. Kutsal metinler ve rüyalar üzerinde uzmanlaşmış rahipleri çağırmasını ister. Kral hemen isteneni yapar ve rahipleri çağırır. Rahipler Kraliçenin huzurunda durup rüyayı ondan tekrar dinlerler. Rahipler doğacak oğullarının onlara huzurdan başka bir şey getirmeyeceğini müjdeler. Eğer saray hayatını, krallığı ve tüm zevkleri terk edip bir keşiş olmaya karar verirse, tüm alemlerde sunaklara mazhar olacak bir “buda” olacağı müjdesini de verirler. Bunun üzerine verdikleri bu güzel haberden dolayı sarayda yemekler ve hediyelerle ödüllendirilirler.

Kral bu güzel haber üzerine Kapilavastu'nun dört kapısında da ihtiyaç sahiplerine sadakalar dağıttırır. Çıplakları giydiren, açları doyurur, susayanların susuzluğunu giderir. Bu esnada Kral Śuddhodana eşini rahat ettirebilmek için de çözümler düşünmeye başlar. Onun için en rahat yerin neresi olduğunu düşünürken seçkin tanrılar bir bir onun huzuruna gelip kendi göksel saraylarını Kraliçe'nin hizmetine vermeyi teklif ederler. Kral da eşi için tanrılarinkiyle yarışmamasına rağmen insanların yaptıklarından çok daha üstün bir saray yaptırır. Karnındaki en yüce varlığın bir mucizesi olarak Māyā, tüm konutlarda aynı anda kalır.

Bodhisattva, annesinin karnında bağdaş kurmuş şekilde oturmaktadır. Tanrılar topluluğundan bazıları, tanrıların bile insan diyarına uğradıktan sonra geri döndüklerini, yücelerin yücesi Bodhisattva'nın kötü kokulu insan vücudunda; anne karnında on ay boyunca nasıl kalacağını tartışmaya başlarlar. Varlıklar arasında aşağılık sayılan ve arzuları tetikleyen kadın vücudunun varlıkların en şerefli sine on ay boyunca nasıl yuva olacağını bizzat Bodhisattva'nın kendisine sorarlar. Bodhisattva onlara anne karnında içerisinde yaşadığı görkemli ve mücevherli bir yapıyı göstermek ister. Bodhisattva'nın seslenmesiyle tanrıların tanrısı Brahma beraberinde milyonlarca tanrıyla birlikte orada belirir ve Bodhisattva'nın anne karnında içinde bulunduğu mücevherli yapıyı göksel alemin en yükseklerinden getirir. Bu yapı son derece kusursuz bir şekle sahiptir ve en üst kısmında altı aylık bir fetüse yetecek kadar güzelce süslenmiş bir kat bulunur. Bu üst katın içerisinde de yine altı aylık bir fetüse yetecek büyüklükte bir taht bulunmaktadır.

Bodhisattva'nın annesinin karnındayken olaylara müdahale etmesi ilginçtir. Farklı tanrılar ve tanrısal varlıklar Bodhisattva daha anne karnındayken onu ziyarete gelirler ve annesi aracılığıyla onunla iletişim kurma şerefine ulaşırlar. Bodhisattva

annesinin karnında onları selamlar, o yüzünü hangi yöne çevirse annesi de o yöne çevirir. Maya artık Bodhisattva ile bütünleşmiş bir şekilde mucizevi belirtiler gösterir. Amansız hastaları iyileştirir, dertlilerin derdini giderir. Kendisi de hiçbir şekilde hamileliğin verdiği rahatsızlıkları hissetmez. Bölümün son kısmında Bodhisattva, kendisinin bir insanın karnında olmasını garipseyen tanrılara içinde bulunduğu mücevherli yapıyı tekrar görmek isteyip istemediklerini sorarak adeta onların bu konudaki müşkülünü tamamen gidermiş olur. Hatta daha anne karnındayken Bodhisattva annesini yönlendirerek milyonlarca tanrı ve insanı olgunluğa ulaştırmıştır. Bu sırada Kral Śuddhodana, krallık ile ilgili işleri bir kenara bırakarak kendini tamamen öğretiyeye adar. Bölümün en sonunda tüm bu olayları özetleyen bir şiir, bir koruda yaşayıp züht tarzını benimseyen Śuddhodana'nın Kraliçe Maya'ya giderek Bodhisattva'yı karnında taşımanın ne büyük bir şeref olduğunu dile getirişini aktarır.⁵⁰

1.3.7. Yedinci Bölüm: “Doğum”

Bodhisattva'nın anne karnına girişi uzun uzadıya anlatıldıktan sonra nihayet doğum hikayesine geçilir. On ay geçmiş ve daha önce gerçekleşen sekiz alamete ek otuz iki alamet daha gerçekleşmiştir. Yedinci bölüm bu otuz iki alameti tek tek açıklayarak başlar. Artık tüm evren Bodhisattva'nın doğumu için hazır hale gelmiştir.

Kraliçe Maya doğum vaktinin geldiğini anlar ve Kral'a bir koruya gitmek istediğini söyler. Kral ise derhal atların, fillerin, savaş arabalarının hazırlanmasını ve Lumbini'nin⁵¹ doğum için süslenmesini ister. Kralın istekleri derhal yerine getirilir ve doğum için tüm hazırlıklar tamamlanır. Kraliçe Maya'nın etrafı zengince süslenmiş seksen dört bin atlı savaş arabası, seksen dört bin filli savaş arabası, seksen dört bin cesur ve yakışıklı zırhlı askerle çevrilidir. Hem Sakya klanından hem de göksel alemlerden sayıları yüz binleri geçen bakireler kraliçenin etrafında enstrümanlar çalmakta ve şarkılar söylemektedir. Mevsimi olmamasına rağmen korudaki tüm ağaçlar yaprak, çiçek ve meyve doludur. Kraliçe koruyu gezer ve sonunda çok özel ve zarif bir incir ağacının altına gelir. Dalları rengarenk kumaşlar ve mücevherlerle süslü bu ağaç sutrada ayrıntılı bir şekilde betimlenir. Bu ağacın daha önceki bodhisattvaların

---

⁵⁰ *Lalitavistara*, s. 46-59.

⁵¹ Heinz Bechert, “*Buddha, Life of the*”, Encyclopedia of Buddhism, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, s. 83.

annelerine de yardımcı olduğundan bahsedilir. Bodhisattva *kutsal hintinciri* ya da *bodhi ağacı (ficus religiosa)* olarak bilinen bu ağacın altında dünyaya gelecektir.⁵²

Kraliçe'nin altında durduğu kutsal ağaç saygısından eğilir ve Bodhisattva'ya tazimde bulunur. Kraliçe sağ kolunu ağaca doğru uzatıp bir dalı tutar. Bu sırada bakışlarını o anda apaçık olan göğe çevirir ve altmış bin tanrıça ona yardım etmek için gelir. Anne karnında on ay geçirdikten sonra Bodhisattva nihayet annesinin sağ tarafından akli melekeleri yerinde olarak dışarı çıkar. O anda en büyük tanrılar olan Sakra ve Brahma Bodhisattva'nın önünde belirirler. Onun kim olduğunun farkında olarak yüksek saygı ve tazimle O'nu kutsanmış ipeğe sararlar. Diğer insanların aksine Bodhisattva'nın doğumu, insanlar tarafından değil de tanrılar tarafından gerçekleştirilmiş olur.

Doğar doğmaz yürümeye başlayan Bodhisattva'nın adımını attığı yerden lotus çiçekleri bitiverir. Göksel alemde iki tanrı gökten biri soğuk biri sıcak su olmak üzere iki pınar akıtır ve bunlarla Bodhisattva'nın bedenini yıkarlar. Sonra Bodhisattva sırasıyla doğuya, güneye, batıya ve kuzeye yedişer adım atarak her birinde kendisinin üstün bir varlık olduğuna, bunun son doğumu olduğuna ve gelecekte şeytan Māra'yı⁵³ ordusuyla birlikte alt edeceğine dair bazı sözler söyler. Bu esnada büyük depremler gibi olağanüstü olaylar gerçekleşir.

Bodhisattva'nın doğumundan sonraki ilk konuşmaları efsanevi ve son derece abartılı bir biçimde ele alındıktan sonra onun hem kuzeni hem de gözde bir öğrencisi olan muhterem Ānanda⁵⁴ ile aralarında geçen bir diyalog aktarılır. Burada Ānanda'nın sorduğu sorulara Bodhisattva'nın verdiği cevaplar aslında Mahayana Budizm'inin temel esaslarını içerir. Sutra, okuyucuya bu esasları Buda ve Ānanda arasında geçen bir diyalog olarak aktarır. Muhterem Ānanda, Bodhisattva'nın zaten son derece üstün niteliklere sahip olduğunu ancak tam ve kusursuz aydınlanmaya erişmek için daha nelerin gerekli olduğunu sorar. Aldığı cevap bir bakıma gelecekte haber verme niteliğindedir. Bodhisattva, gelecekte bazı keşişlerin kötü özelliklere sahip olacağı, Buda'nın mucizelerine inanmayacağı, sutralar ve öğretisi hakkında ileri geri

---

⁵² Doğum ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: *The Birth of the Buddha, Proceedings of the Seminar Held in Lumbini, Nepal, October 2004*, ed. Christoph Cueppers, Max Deeg, and Hubert Durt, Lumbini Int. Research Institute, Kathmandu, 2010.

⁵³ Ali İhsan Yitik, *Hint Dinlerinde Kötülük ve Şeytan*, Milet ve Nihal 1(1), 2003, s. 21-39.

⁵⁴ Bhikkhu Pasadika, "Ānanda", *Encyclopedia of Buddhism*, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, s. 17.

konusacaklarını haber verir. Ānanda, gelecekte bu kadar mutlak bir gerçeğe inanmayacak keşişlerin olacağını duyduğunda şaşırır ve teyit etmek için tekrar sorar. Bodhisattva'nın bu öğretilere inanmayacak, hakkında ileri geri konuşacak ve mucizeleri reddedecek olan keşişlerin ölümden sonra *en büyük azap cehennemine* gideceğini bildirmesi ve bir kimsenin *geçici fenomenlerin ötesinde olanları* yani *Tathagataları*⁵⁵ sorgulamasının ne derece yanlış olduğunu vurgulaması dikkat çekicidir. Diyalog Bodhisattva'nın muhterem Ānanda'ya Budizm'in temel ilkelerine dair açıklamalarıyla devam eder ve ardından Buda'nın doğumu ile ilgili tüm olaylar nazım şeklinde tekrar anlatılır.

Bodhisattva'nın doğumundan yedi gün sonra Kraliçe Maya vefat eder ve göksel cennette tekrar doğar. Bu kısımda Maya'nın ölümüne Bodhisattva'nın doğumunun sebep olduğunu düşünmenin yanlış olduğu vurgulanır. Sutraya göre bu bir gelenektir ve daha önceden doğmuş bodhisattvaların anneleri de doğumdan yedi gün sonra ölmüştür. Çünkü bir bodhisattvanın büyüüp evini terk edecek olması annesinin kalbini mahvetmektedir.

Kapilavastu şehrinde beş yüz Sakyalı Bodhisattva için beş yüz ev inşa eder. O şehre girdiğinde her biri önünde eğilir ve yaptıkları evde kalması için ona yakarılırlar. Śuddhodana herkesi mutlu etmek istediği için çocuğu tüm evlere götürür. Sakya kabilesinin ileri gelenleri çocuğun bakımı ve yetiştirilmesiyle kimin ilgileneceğini, hangi kadının buna layık olduğunu tartışmaya başlarlar. Nihayetinde Bodhisattva'nın teyzesi olan Mahaprajapati Gautami'de karar kılarlar. Daha sonra Bodhisattva'yı büyütecek ve yetiştirecek olan Mahaprajapati Gautami, Budist cemaati Sangha için önemli bir figür haline gelecektir.⁵⁶

Kral Śuddhodana tüm Sakya klanını Bodhisattva'nın evrensel bir hükümdar mı yoksa her şeyden vazgeçmiş bir keşiş mi olacağını tartışmak üzere toplar. Bu sırada dağların kralı olan Himalaya'nın (Himavat) eteklerinde kız kardeşinin oğlu Naradatta ile yaşayan ve sıra dışı güçleri olan büyük bilge Asita⁵⁷, gökyüzünde dolaşıp “Buda” diye bağırarak tanrısal oğulları görür ve sevinir. Tüm Jambudvīpa'yı ilahi güçleriyle gözden geçirir ve Kapilavastu'da bir prensin doğduğunu görür. Yeğeni Naradatta

⁵⁵*Britannica Encyclopedia of World Religions*, Encyclopedia Britannica Inc., 2006, s. 1079.

⁵⁶Karma Lekshe Tsomo, “*Mahaprajapati Gautami*”, *Encyclopedia of Buddhism*, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, s. 489.

⁵⁷Amarnath Takur, *Buddhist Synods in India and Abroad*, Abhinav Publications, 1996, s. 16.

eşliğinde bilge Asita, Kapilavastu'ya doğru *kuğuların kralı* gibi uçuverir. Şehre vardığında özel güçlerini gizler ve oraya yürüyerek girer. Śuddhodana'nın sarayına vardığında kapıcıdan bir bilgenin geldiğini ve kralı görmek istediğini krala iletmesi için ricada bulunur. Kapıcı bu ricayı yerine getirir ve Kral Śuddhodana bilge Asita'yı ağırır. O'na ayaklarını ve ağzını yıkaması için su ikram eder.⁵⁸ Bilgeyi rahat bir mindere oturtan Kral, onu daha önce görmediğini söyler ve niçin geldiğini sorar. Asita yeni doğan çocuk için geldiğini söylediğinde Kral, çocuğun uyumakta olduğunu belirtir. Bilge, onun gibi yüce varlıkların uzun süre uyumadıklarını, daima *uyanık* kaldıklarını dile getirir. Bunun üzerine Śuddhodana, çocuğu iki eliyle dikkatlice kaldırır ve bilge Asita'nın huzuruna getirir. Asita çocuğu görür görmez vücudundaki mükemmellikleri övmeye başlar, onun önünde avuç içlerini birleştirerek secde eder ve etrafında döner. Sonra çocuğu dizine oturtur ve dalgın dalgın düşünmeye başlar. Bilge, çocuk için iki seçenek görmektedir. Ya sarayda kalıp en mükemmel ordulara sahip ve tüm dünyaya hükmeden bir kral olacak; ya da sarayı ve tüm zevkleri terk edip keşişlik yaparak mutlak aydınlanmaya erişecektir. Bilge bu düşüncelere dalmışken birden hıçkırma hıçkırma ağlamaya başlar. Kral bilgenin ağladığını görünce çocuğun başına kötü bir şey geleceğinden endişelenir ve bilgeye niçin ağladığını sorar. Bilge Kral'a, çocuk için değil kendisi için ağladığını, çünkü kendisinin O'nun aydınlanmasına yetişemeyecek kadar yaşlı ve yorgun olduğunu söyler. Çocuğun tam ve kusursuz aydınlanmaya erişip Dharma çarkını döndüreceğini, tüm kastları özgürleştireceğini, tüm duygulara hükmedeceğini ve daha birçok yüce başarıya ulaşacağını ancak bilgenin kendisinin bunları görmeye ömrünün yetmeyeceğini açıklar. Ardından Kral'a çocuğun sarayda kalmayıp keşişliği seçeceğine dair *otuz iki işaret* sayar. Bu işaretler çocuğun bedeni ile ilgilidir. Bunlara ilave olarak çocuğun *seksen küçük belirtiyeye* daha sahip olduğunu bildirir ve bu belirtileri tek tek açıklar. Bu belirtileri de çocuğun vücudundaki özelliklere dayandırır. Asita'dan bunları duyan Kral Śuddhodana son derece memnun olur ve Bodhisattva'nın ayaklarına kapanarak ona methiyeler dizer. Bilge Asita ise mucizevi bir şekilde uçarak kendi meskenine döner.

Benzer bir hikâye de göksel alemlerin tanrısal oğlu Mahesvara için anlatılır. O da göksel alemdeki diğer tanrısal oğullara, Bodhisattva'ya gidip onun hakkında kehanette bulunmaları gerektiğini söyler ve Asita'ninkine benzer bir hikâye de

---

⁵⁸ Hindistan kıtasında ayak yıkama geleneği ile ilgili bkz.: Nakamura, s. 297.

Mahesvara için anlatılır. Onlar da Kral'ın huzuruna gidip Bodhisattva ile ilgili kehanette bulunurlar; ardından O'na sunaklarda ve tazimlerde bulunup göksel alemlere geri dönerler. Bölümün son kısmında yine buraya kadar anlatılanları özetleyen bir şiir yer alır.⁵⁹

1.3.8. Sekizinci Bölüm: “Tapınağa Gidiş”

Bodhisattva'nın doğduğu gece O'na eşlik edenler arasında binlerce bakire kız olduğundan bahsedilmişti. Bu kızların velileri olan soylular, rahipler ve kabilenin ileri gelenleri kızlarını Bodhisattva'nın hizmetine vermek için adeta sıraya girerler. Sekizinci bölümün girişinde Bodhisattva'nın hizmetine yirmi bin kız verildiğinden bahsedilir.

Sakya kabilesinin ileri gelen kadın ve erkekleri Kral Śuddhodana'ya çocuğun tapınağa gidip ibadet etmesi gerektiğini söylerler. Kral ise bunu olumlu karşılar ve tüm şehrin Bodhisattva'nın tapınağa gidişi şerefine süslenmesini emreder. Bu kısım daha önceki bölümlerde olduğu gibi uzun uzadıya şehrin caddeleri, meydanları, kavşakları gibi önemli yerlerinin nasıl gösterişli bir şekilde süslendiğini anlatır. Emirleri yerine getirilirken Kral, Bodhisattva'nın bakıcısı olan Mahaprajapati Gautami'ye gidip çocuğun tapınağa gideceğini ve güzelce süslenmesi gerektiğini söyler. Dadısı küçük Bodhisattva'yı süsleyip güzelce giydirirken, Bodhisattva ona “anne” diyerek hitap eder ve kendisini nereye götürdüğünü sorar. Tapınağa götürüleceği cevabını alınca kendisinin doğumunun ne kadar görkemli olduğunu, nice büyük tanrıların onun önünde eğildiğini ancak kendisinin yine de dünyevi adetlere uyacağını belirten sözler söyler. Buradan Mahayana geleneğinde ritüellerin son derece önemli olduğu; öyle ki Bodhisattva'nın bile doğumundan hemen sonra takip etmeye başladığı çıkarımı yapılabilir.

Bodhisattva görkemli bir alay eşliğinde tapınağa doğru götürülürken yüz binlerce tanrı ona eşlik etmekte, yüz binlercesi gökten ona çiçekler atıp onun için müzikler çalmaktadır. Bodhisattva tapınağa sağ ayağını bastığı anda tapınakta yer alan Şiva, Skanda, Narayana, Brahma⁶⁰ gibi en büyük tanrıların duygusuz ve hareketsiz

⁵⁹ *Lalitavistara*, s. 60-84.

⁶⁰ Hindistan kıtası tanrıları ile ilgili bkz.: Suresh Chandra, *Encyclopaedia of Hindu Gods and Goddesses*, Sarup & Sons, New Delhi, 1998.

heykelleri oturdukları yerden kalkıp O'nun önünde secde ederler. O anda yüz bin tanrı ve insan huşu içinde ağlamaya başlarlar. Kapilavastu şehri sarsılır, gökten çiçekler yağar ve hiç kimse çalmamasına rağmen enstrümanlardan müzik duyulur. Heykeller saygılarını gösterdikten sonra eski yerlerine otururlar ve hep bir ağızdan Bodhisattva'yı öven sözler söylerler. Bu sözler sutrada şiir olarak verilmiştir. Şiirin sonu O'nun mutlak aydınlanmaya erişeceğini bildirir. Bunun üzerine milyonlarca *ilahi oğul* da mutlak aydınlanmaya erişmek için niyet ederler.⁶¹

1.3.9. Dokuzuncu Bölüm: “Süsler”

Lalitavistara Sutrada yer yer olayların geçtiği zaman, mevsim ya da ay ismi yerine Hint astrolojisindeki takımyıldız isimleriyle anlatılır. Dokuzuncu bölümün başında, *Hasta* takımyıldızı zamanı geçip *Chitra* zamanı gelmiştir.⁶² Kral'ın baş rahibi maiyeti ile onun huzuruna giderek artık Muhterem Kişi için süsler, takılar yapma zamanının geldiğini belirtirler. Beş yüz Sakyalı beş yüz süs yapar. Muhterem Kişi için bilezikler, halhallar, taçlar, kolyeler, mücevherlerle kaplı ayakkabılar ve daha birçok pırlıl pırlıl süs eşyası hazırlanır. Hazırlıklar bitince Kral Śuddhodana'ya çocuğa süsleri giydirmesini söylerler ancak Kral bu işi onların yapmasının daha doğru olacağı cevabını verir. Muhterem Kişi için süsleri hazırlayanlar, bunları O'na sunak olarak sunarlar ve yaptıkları işin anlamlı olabilmesi için yedi gün yedi gece giymesi gerektiğini belirtirler. Teyzesi ve bakıcısı Mahaprajamati Gautami Bodhisattva'yı kucağına alır ve bir koruya götürür. Burada yine binlerce kişi onu karşılar ve selamlarlar. Ardından hazırlanan tüm takılar Muhterem Kişinin vücuduna takılır. Ancak takılar takıldığında Bodhisattva'nın vücudunun parlaklığı takıların parlaklığını gölgede bırakır. Öyle ki onca mücevher parlamaya fırsat bulamazlar ve sönüp giderler. Adeta *nehirden çıkarılan altının yanındaki kömür gibi* soluk kalırlar. Bunun üzerine tanrı *Vimala*⁶³ Sakyalar ve Kral Śuddhodana'nın huzurunda beliriverir. Mükemmel erdemlerle donanmış kişinin bir başkasının yaptığı mücevherlere ihtiyacı olmadığını, üzerindeki süsleri çıkararak *aptalları bilge yapan kişiyi* rahat bırakmalarını söyler.

⁶¹ *Lalitavistara*, s. 85-87.

⁶² Hint astrolojisi ile ilgili bilgi için bkz.: D.M. Harness, *The Nakshatras; The Lunar Mansions of Vedic Astrology*, Lotus Press, Wisconsin, 1999.

⁶³ Bkz.: Chandra, 1998, s. 358.

Sözlerini söyledikten sonra Muhterem Kişinin üzerine çiçekler saçar ve gözden kaybolur.⁶⁴

1.3.10. Onuncu Bölüm: “Okuldaki Mucize”

Bodhisattva biraz büyüyüp okula gitme yaşına geldiğinde, Kral Śuddhodana önderliğindeki maiyeti onu son derece görkemli bir geçitle okula götürürler. Okula vardığında, okuldaki öğretmen Visvamitra⁶⁵, Muhterem Kişinin ihtişam ve ışıltısına dayanamaz ve önünde secde eder. Bu sırada Tuşita aleminden gelen tanrı Subhanga, öğretmenin secde ettiğini görür ve Muhterem Kişi’yi sağ eliyle tutup havaya kaldırır. Havada asılı durarak Bodhisattva’nın bu okulda öğretilen her şeyi; matematiği, sayıları, harfleri ve zanaatları on milyonlarca yıl önce zaten öğrendiğini söyler. Subhanga, Muhterem Kişinin böylesi bir dünyevi eğitime ihtiyacı olmadığını söyleyip ona birçok övgü de dizdikten sonra onu çiçeklerle onurlandırır ve gözden kaybolur. Bu kısım sutrada şiir olarak verilmiştir.

Kral ve diğerleri oradan ayrılırlar. Muhterem Kişi bakıcılarıyla okulda kalır. Bodhisattva sandal ağacından yapılmış ve türlü mücevherlerle bezenmiş bir yazı tahtası alır ve öğretmene hangi alfabeyi öğreteceğini, teker teker alfabe isimleri sayarak sorar. Burada Bodhisattva Brahmi, Kharosti⁶⁶ gibi altmış dört alfabe ismi sayar. Öğretmen Visvamitra büyülenir ve Muhterem Kişinin kendisinin dahi bilmediği şeyleri bildiğini, ona bir şey öğretemeyeceğini dile getirir. Ancak dünyevi adete uymak üzere öğretmen Bodhisattva’ya beraberindeki on bin çocukla birlikte alfabeyi öğretmeye başlar. Harfleri öğretirken, her harfin sırası geldiğinde ağzından o harfle başlayan bir dharma öğreti ilkesi çıkarır. “a” harfini öğretmek istediğinde “*anityah sarvasamkara*” , “ba” harfini öğretmek istediğinde “*bhavavibhava*” çıkarır ki bunlar “*bileşik olan her şey fanidir*” ve “*varlığın yok oluşu*” anlamlarına gelir. Böylece alfabenin tüm harfleri, Bodhisattva’nın bir mucizesi olarak sonsuz dharma öğretisi şeklinde öğrencilere aktarılmış olur. Hatta Bodhisattva’nın okulda olduğu dönemde

---

⁶⁴ *Lalitavistara*, s. 88-89.

⁶⁵ Edwin Arnold, *The Light of Asia or The Great Renunciation (Mahâbhinishkramana): Being the Life and Teaching of Gautama, Prince of India and Founder of Buddhism (as told in verse by an Indian Buddhist)*, Routledge, 2016, s. 9.

⁶⁶ Richard G. Salomon, "*Brahmi and Kharoshthi*" *The World's Writing Systems*, ed. Peter T. Daniels & William Bright, Oxford University Press, Oxford, 1996, s. 373-383.

otuz iki bin çocuk mutlak aydınlanmaya dair düşüncelere sahip olmuştur. Muhterem Kişinin her şeyi bilmesine rağmen okula gitmesinin asıl amacı da budur.⁶⁷

1.3.11. On Birinci Bölüm: “Çiftçi Köyü”

Muhterem Kişi biraz daha büyüdüğünde, maiyetiyle beraber bir çiftçi köyünü ziyarete gider. Burada inzivaya çekilmek niyetiyle tamamen yalnız kalır ve bir gül elması⁶⁸ ağacının altına bağdaş kurup meditasyon yapar. Bu esnada Budist olmayan beş bilge gökyüzünde kuzeye doğru uçmaktadır. Ancak Muhterem Kişinin meditasyon yaptığı korunun üzerine geldiklerinde ilerleyemezler. Bu durum onları oldukça kızdırır. Aşağı baktıklarında çocuk Bodhisattva’yı görürler ve kim olduğunu merak ederler. Korunun tanrıçası bilgilerle karşılıklı diyalog halindedir. Onların sordukları sorulara Bodhisattva’yı anlatarak cevaplar verir. Diyalogun sonunda bilgiler Muhterem Kişiyi tazim edip hürmetler göstererek gökyüzüne geri dönerler.

Kral Śuddhodana oğlunu uzun süre göremeyince merak eder ve aranmasını ister. Kralın bakanlarından biri Muhterem Kişiyi gül elması ağacı altında meditasyon yapar halde bulur. Saat ilerleyip tüm ağaçların gölgeleri gittiği halde Muhterem Kişinin altında oturduğu ağacın gölgesi hala O’nun üzerindedir. Bakan bu hali görünce çok şaşırır ve birden içini huşu kaplar. Gidip gördüklerini büyük bir coşkuyla Kral’a anlatır. Kral da duyduklarından sonra hemen gidip Muhterem Kişinin ayakları önünde secde eder. On birinci bölümün asıl amacı Muhterem Kişinin bu ziyaretinde yaptığı meditasyonun en yüksek mertebeye ulaştığını vurgulamaktır. Gül elması ağacını ilk gördüğünde Muhterem Kişi “*Fani şeyler iyi değil, hepsi acı getirir.*” diyerek etraftan toplayıp bir araya getirdiği otların üzerinde meditasyona başlar ve en yüksek meditasyon mertebesine ulaşır.⁶⁹

---

⁶⁷ *Lalitavistara*, s. 90-94.

⁶⁸ “*Syzygium Jambos*” ile ilgili bilgi için bkz.: Achyut Tiwari, Prashanna Tiwari and Mitra Lal Pathak, *Plant Diversity in Lumbini Area: Plants Related to Gautam Buddha’s Life Need Ecological Restoration*, Journal of Plant Resources Vol. 19 No 1, Tribhuvan University, Kathmandu, 2021, s. 82.

⁶⁹ *Lalitavistara*, s. 95-100.

1.3.12. On İkinci Bölüm: “Zanaatlardaki Ustalık”

Muhterem kişi olgunlaştığında, Sakya klanının ileri gelenleri Kral’a artık prensin evlenmesi gerektiğini söylerler. Onun baş göz edilmesinin ileride münzevi bir hayat yerine saray hayatının devamını tercih etmesine ve Sakya hanedanlığının mutlak hakimiyetinin kuvvetlenmesine yarayacağını ileri sürerek Kral Śuddhodana’yı ikna ederler. Śuddhodana bunu kabul edip onun için en uygun aday bulmalarını ister. Tüm ileri gelenler Kralın huzuruna gelerek kendi kızlarının Muhterem Kişi için en uygun aday olduğunu iddia ederler. Ancak Kral, kiminle eş olacağını bizzat Bodhisattva’ya sormanın daha uygun olacağını söyler. Bodhisattva, kendisine eş olacak kadında aradığı kriterleri yedi gün sonra ayrıntılı bir şekilde açıklar. Özetle Muhterem Kişi, eşine sadık, tüm erdemlere sahip ve ahlaksızlıktan uzak, koyun kadar uysal bir eş istemektedir. Sutra çok daha fazla ayrıntı verir.

Muhterem Kişi eşinde olması gereken özellikleri saydıktan sonra Kral Śuddhodana Sakya kabilesinin en önde gelen rahibine Kapilavastu şehrini gezip bu özelliklere sahip gelin adayını bulmasını emreder. Rahip her yeri gezer, bir sonuca ulaşamadığını düşünecekken Dandapani adlı soylunun evine girer. Evde beyaz bir nilüfer gibi fevkalade güzel bir tene sahip ne çok uzun ne çok kısa ne çok esmer ne çok açık tenli ne çok şişman ne de çok zayıf, kısacası tam Bodhisattva’nın tarif ettiği gibi bir kız görür. Kız, sarayın rahibine niçin geldiğini sorar. Bunun üzerine rahip, kıza Bodhisattva’nın saydığı özelliklerin yazılı olduğu bir mektup verir. Kız mektubu yüksek bir sesle okur ve sayılan özelliklerin hepsine sahip olduğunu, prensin eşi olmak istediğini dile getirir.

Rahip Śuddhodana’ya gidip durumu anlatır. Śuddhodana hem kızı hem de Bodhisattva’yı sınamak ister. Altın, gümüş gibi çeşitli mücevherlerden takılar yaptırır. Kapilavastu genelinde prensin yedi gün sonra halka açık bir gösteri yapacağı, tüm kızlara güzel hediyeler vereceği ilanları yayılır. Gün geldiğinde, Śuddhodana prensin gösteri yapacağı salona ajanlarını yerleştirir ve Muhterem Kişinin hangi kıza ilgiyle baktığına dikkat etmelerini emreder. Hediye almaya gelen kızların çoğu Muhterem Kişinin kendisiyle değil, hediyelerle ilgilenirler. Çoğunluk hediye alır almaz oradan uzaklaşırken, beraberinde hizmetçileriyle birlikte görkemli bir şekilde gelen

Dandapani'nin kızı Gopā⁷⁰, Muhterem Kişinin yanına gelir ve gözlerini bir an bile kırpmadan ona bakar. Muhterem Kişi hediye dağıtmayı bitirdiğinde, Gopā yanlış bir şey yaptığını düşünerek O'nun yanına gider ve niçin onunla ilgilenmediğini sorar. Muhterem Kişi onu görmezden gelmediğini ancak Gopā'nın geç kaldığını belirtir ve parmağındaki paha biçilmez yüzüğü çıkarıp Gopā'ya verir. Bunu gören ajanlar hemen gidip gördüklerini Kral'a anlatırlar ve Śuddhodana derhal Dandapani'ye kızını oğluna istediğini bildiren bir haber yollar.

Kızın babası, kızını vereceği kişinin bazı yeteneklere sahip olması gerektiğini ancak prensin sarayda rahatça büyüdüğü için bu yeteneklere sahip olmadığını söyler. Kral daha önce Sakya erkeklerinin prensi görmeye niçin gelmediklerini sorduğunda aldığı “*Bir tembeli niçin görelim ki?*” cevabını hatırlar. Kral böyle bir muamele gördüğü için öfkelenir ve üzülür. Muhterem Kişi babasını bu vaziyette görünce niçin mahzun olduğunu sorar. Kral önce cevap vermekte gönülsüz olsa da Muhterem Kişi ısrar ederek meseleyi öğrenir. Bunun üzerine Muhterem Kişi, kendisinin her türlü zanaat ve yetenekte eşsiz olduğunu, Kapilavastu'nun tüm gençlerine galip gelebileceğini söyler. Kral bundan memnun olur ve tüm Kapilavastu'ya yedi gün sonra prensin yeteneklerini sergileyeceği bir gösteri yapacağını duyurur. Yedi gün sonra Dandapani'nin kızı Gopā adeta bir savaş ganimeti gibi öne sürülür ve burada yapılacak okçuluk, güreş, dövüş gibi sporlarda galip gelene ait olacağı ilan edilir. Bu esnada şehre Muhterem Kişinin sürmesi için getirilen fili gören Sakyalı genç Devadatta, kıskançlık ve kibirle fili sol eliyle tutup sağ eliyle tek vuruşta öldürür. Sonra Sundarananda adlı bir genç fili kuyruğundan tutup şehrin dışına sürükler. Muhterem Kişi arabasıyla gelip fili kimin öldürüp şehrin dışına sürüklediğini sorar. Öldüren kişi için olumsuz şeyler söylerken fili şehrin dışına sürükleyen kişi için olumlu cümleler kurar. Çünkü kendisi de filin bedenini gördüğünde çürümesi durumunda tüm şehri korkunç bir kokunun saracağından endişelenir. Arabasından inmeye gerek duymadan, ölü filin bedenini ayak baş parmağıyla tutup şehrin kilometrelerce ötesine fırlatır. Filin düştüğü yerde bir çukur oluşur. Sutra günümüzde o çukurun hala orada olduğunu ve “*Fil Geçidi*” olarak bilindiğini aktarır. Benzer bir hikâye okçuluk yarışması esnasında meydana gelen bir krater ile ilgili anlatılır. Öyle ki Bodhisattva'nın kimsenin geremediği bir yayı gererek attığı ok yerde büyük bir krater açmıştır ve bu krater

---

⁷⁰ Buda'nın eşi veya eşleri ile ilgili bkz.: Takur, s. 24.

günümüzde “*Ok Krateri*” olarak bilinmektedir. Doğal şekillerin oluşumuna efsane isnat etme geleneği⁷¹ diğer geleneklerde olduğu gibi Lalitavistara Sutrada da kendini göstermektedir.

Ardından sırasıyla alfabe, matematik, atlama, yüzme, koşu ve birçok alanda yarışlar yapılır. Yarışmalara hakem olarak daha önce bahsi geçen öğretmen Visvamitra atanır. O'nun alfabe konusundaki yetkinliğini överek anlatır. Diğerleri Muhterem Kişiyi matematik alanında alt etmek isterler. Burada Muhterem Kişi'ye hiç kimsenin çözemediği problemler sorulur. O bu soruları hiç zorlanmadan çözer. Büyük matematikçi Arjuna gelir ve Muhterem Kişi'ye “*On milyonun yüzüncü kuvveti nasıl hesaplanır?*” diye sorar. Bunun üzerine Muhterem Kişi; milyardan başlayarak tüm yüzüncü kuvvetleri sayar. En sona geldiğinde ulaştığı sayının kendisi dışında kimse tarafından anlaşılamayacağını belirtir. Sayıların büyüklüğünü ise bir toz zerresinden başlayarak bazı cisimlere kıyasla anlatır. Böylece evrenin oluşumunu matematiksel olarak açıklamış olur. Tüm bunlar karşısında büyük matematikçi Arjuna Muhterem Kişinin kendisinden üstün olduğunu kabul eder ve ona tazimde bulunur. Matematik ve alfabede olduğu gibi diğer tüm alanlarda da Muhterem Kişi tüm gençler arasında üstünlüğünü ispat eder. Dandapani artık gördükleri karşısında ikna olur ve kızını Bodhisattva'ya vermeyi kabul eder.

Dünyevi adetlerin yerine gelmesi maksadıyla Bodhisattva seksen dört bin kadın ve kutsanmış eşi Gopā'nın da bulunduğu eğlencelere katılır. Bu eğlenceler sırasında Gopā, yüzünü örtmediği için bazı eleştirilere hedef olur. On ikinci bölüm, Gopā'nın bu eleştirilere yanıt verdiği bir şiirle sona erer. Şiirde Gopā, kalplerinde kötülük olup da tatlı dilli olan insanları üst kısmı tatlı nektarla doldurulmuş bir şişe zehre benzetir. Düşüncelerini ve bedenini kontrol etmeyi başarmış, arzularını dizginlemiş, mutlak erdemleri edinmiş bir kimsenin yüzünü kapatmasını anlamsız bulduğunu veciz bir şekilde dile getirir.⁷²

---

⁷¹Konu ile ilgili örnek bir çalışma için bkz.: Sultan Baysan ve Zehra Dünder, “*Aydın İlindeki Efsanelerde Geçen Coğrafi Öğelerin Analizi*”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 20 Sayı 2, 2018, s. 19-39.

⁷² *Lalitavistara*, s. 101-115.

1.3.13. On Üçüncü Bölüm: “Teşvik”

Gopa ile evliliğinden sonra Muhterem Kişi sarayda eşi, sayısız hizmetçisi ve sayısız tanrısal varlık ile yaşamaya devam eder. Zaman geçtikçe, içlerinde Śakra ve Brahma gibi büyük tanrıların da bulunduğu ilahi varlıklar Muhterem Kişinin sarayda kaldığı sürenin çok uzadığını düşünmeye başlarlar. Bizzat Bodhisattva’ya gidip büyük bir saygıyla ona sarayı ve dünyevi yaşamı ne zaman terk edeceğini sorarlar. On üçüncü bölüm, tanrılar ve ilahi varlıkların Muhterem Kişi’ye sarayı ve dünyevi zevkleri terk etme sözünü hatırlatmalarından ibarettir.

Sutra yazarı, bodhisattvaların *Dharma kapısından geçmeleri vaktinde* tanrısal varlıklar ve kadınların onlara şarkılarla eşlik etmelerinin adet olduğunu belirtir. Vakit geldiğinde saraydaki kadınlar, uyumakta olan Bodhisattva’yı türlü enstrümanlarla çaldıkları müziğin hoş sesleriyle uyandırırılar. Enstrümanlar çalındıkça göksel alemlerin tanrılarının bir işi olarak bazı hikmetli sözler duyulur. Bu hikmetli ayetlerde Muhterem Kişiye, daha önce verdiği *yaşlılık veya kedere fırsat vermeden aydınlanma* sözü hatırlatılır. Bodhisattva verdiği söze göre yaşlılık onu esir almadan aydınlanmaya ulaşacak ve diğer varlıkları da ölüm, yaşlılık ve diğer acılardan kurtaracaktır. Bu sebeple ilahi varlıklar, saray kadınlarının terennümlerinin arasından ona şehri terk etmesi ve acı içindeki tüm varlıklara deva olması için yalvarırlar. Bu yakarışlar sırasında Muhterem Kişiye sık sık eski yaşamlarından bahsederler. Sutranın bu kısmında Muhterem Kişinin eski yaşantılarında bazen bir bilgenin oğlu, bazen bir geyik sürüsünün başı, bazen ağaçta yaşayan erdemli bir papağan, bazen atlar içerisinde göz alıcı beyaz bir at, bazen dağların eteklerinde yaşayan bir ayı ve daha birçok canlı olarak anlatılması Mahayana Budizm’inin tenasüh anlayışını açıkça gösterir.⁷³ Bodhisattva tüm bu yaşam formlarında dahi feragatinden ve erdemlerinden ödün vermemiştir.

Uzun hatırlatmalar ve yakarışlar sonunda Bodhisattva, uykulu halinden kurtulur ve tam odaklanmayla artık kendisini tamamen Dharma’ya verir. Dharma’ya dair bazı öğretilerine burada başlar. Beraberindeki seksen dört bin kadın ve tanrıları da mutlak uyanışa erişmeleri için olgunlaştırır. Sarayı terk etme vakti geldiğinde, Hṛīdeva adlı tanrı göksel alemden gelir. Havada asılı kalarak uzun bir şiirle son kez

⁷³ Bkz.: Ali İhsan Yitik, “*Tenasüh*”, TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tenasuh#1> (14.03.2022)

veciz ifadeler ve hikmet dolu sözlerle Muhterem Kişi'ye saray hayatından vazgeçip tam aydınlanmaya odaklanması için yalvarır. Öyle ki Bodhisattva'nın başkalarını özgürleştirebilmesi için önce kendisini özgürleştirmesi gerekmektedir.⁷⁴

1.3.14. On Dördüncü Bölüm: “Rüyalar”

Hrīdeva adlı ilahi varlığın Muhterem Kişi'ye saray hayatından vazgeçmesi için yalvardığı esnada Kral Śuddhodana bir rüya görür. Rüyada Muhterem Kişi gece vakti bir sürü tanrı eşliğinde, safran renkli cübbeler giymiş olarak saraydan ayrılmaktadır. Uyanır uyanmaz kahyalara prensin sarayda olup olmadığını sorar. Muhterem Kişi sarayda eşleriyle birlikte. Ancak Kral bu rüyanın bir alamet olduğunu, prensin yakında kendilerini terk edeceğini düşünür ve yüreğine keskin bir acı saplanır. Kendi kendine prensin sarayın bahçesine bile adım atmaması gerektiğini, bakireler arasında zevklere bağımlı olup sarayı asla terk etmemesi gerektiğini düşünür. Bunun üzerine Kral her mevsimde ayrı zevk verecek birer saray yaptırır. Her bir saraya beş yüz adet koruma diker. Bu korumalar öyle haşmetlidir ki, katlar arasında dolaştıklarında ayak sesleri çok uzak mesafelerden duyulur. Bu sebeple herkes prensin sarayı terk etmesinin imkânsız olduğunu düşünür.

Kahinler prensin sarayı terk edeceğine dair tahminlerde buldukça Kral yeni önlemler alır. Saraya açıp kapaması beş yüz adamın kuvvetini gerektirecek büyüklükte bir kapı yaptırır. Ayrıca sarayı şarkı söyleyip enstrümanlar çalan genç bakirelerle doldurur. Ancak prens arabacısına dışarı çıkmak istediğini, arabasını hazır etmesini söyler. Arabacı onun bu arzusunu Kral'a bildirdiğinde Kral, dışarı çıkacaksa bile etrafının kadınlar tarafından sarılmasını emreder. Tüm halka Bodhisattva'nın koruları ziyarette bulunacağını, bu yüzden çirkin olan ne varsa saklanmasını, güzel olan ne varsa öne çıkarılmasını ilan ettirir. Kral oğlunu o kadar sevmektedir ki, O'nun saraydan ayrılmaması için her türlü zevki O'na sunmak için mücadele eder.

Olağanüstü hazırlıklar yapıldıktan sonra Muhterem Kişi arabacısıyla sarayın doğu kapısından çıkar. Tanrılar bir hikmet olarak karşılına damarları belirginleşmiş, tüm dişleri dökülmüş, vücudu buruşuklarla dolu, beli bükülmüş, çıkarabildiği tek ses hırıltıdan ibaret olan yaşlı bir adam çıkarır. Muhterem Kişi, *cevabı bilmesine rağmen*

---

⁷⁴ *Lalitavistara*, s. 116-138.

arabacıya bu adamın kim olduğunu, onun bu görünümünün ona has mı yoksa herkesin başına gelecek bir durum mu olduğunu sorar. Arabacı yaşlılığın er ya da geç gençliği alıp götüreceğini, bunun Kral ve Kraliçenin dahi başına gelecek bir olgu olduğunu belirtir. Bodhisattva bunları duyduğunda, bir insanın yaşlılığın farkında olup da gençliğinde nasıl olur da gurur ve kibirle şımarıklık yapabildiğini sorgular. Gördüklerinden etkilenmiş bir vaziyette derhal saraya geri döner.

Bodhisattva aynı durumu daha sonra bir hasta ve bir ölü görerek yaşar. Hastalık ve ölümün de acı yüzünü gördükten sonra, insanın zamana ve şartlara tutsak halini sorgulamak, bunlardan kurtulup özgür kalmanın yollarını aramak istediğine karar verir. Nihayet bir diğer gezisinde Prens, bir dilenci görür. Dilencinin mutedil duruşu, cübbesini giyişi ve sadaka kasesini tutuşu ona huzur verir. *Cevabı bildiği halde* arabacıya bu adamın kim olduğunu sorar. Arabacı; bu kişiye halk arasında “keşiş” dendiğini, bu kişinin tüm zevkleri terk ederek hiçbir bağımlılık olmadan sadakalarla yaşadığını söyler. Bodhisattva, bilge kişilerin bu keşiş gibi yaşaması gerektiğini düşünerek saraya geri döner.

Tüm bunlardan haberdar olan Kral, prensin kaçmasını önlemek için sarayın etrafına cesim bir duvar ördürür. Hendekler kazdırır ve süvarilerini görevlendirir. Saraydaki bakirelere, müzik ve eğlenceyi hiç durdurmamalarını, tüm kadın hilelerini kullanıp onu kendilerine bağımlı hale getirerek sarayı terk etmesine mâni olmalarını emreder. Aksi taktirde Kral’ın soyu sonlanacaktır. Kral Śuddhodana’nın eğlenceli ve zevklerle dolu bir ortam yaratma çabalarına rağmen birden tüm kuşlar cıvılamayı keser. Tüm çiçekler solar, hiçbir sebep yokken telli çalgıların telleri kopar. Davullar, onlara vurulmasına rağmen ses çıkaramazlar. Tüm şehre bir kasvet çöküverir. Hiç kimsede eğlenmek şöyle dursun, gülmek için dahi şevk kalmaz. Kral da içi sıkıntı dolu bir halde, tüm bunların Muhterem Kişinin sarayı terk edeceğine dair işaretler olduğunun farkına varır.

Prens Gopā da bir rüya görür. Rüyasında tüm dünya heybetli dağlarıyla tir tir titremektedir. Ay ve güneş yeryüzüne düşmüş, tacı paramparça olmuş ve kesilmiş saçlarını sağ elinde tutmaktadır. Elleri ve ayakları da kesilmiş ve çırılçıplaktır. İnci kolyesi ve elbisesindeki mücevherler de paramparçadır. Yatağının dört ayağı kırılmış, kocasının ziynet eşyaları, elbiseleri ve tacı yataklarının üzerine saçılmış haldedir. Prens Gopā uyanır uyanmaz korkuyla rüyasının anlamını Muhterem Kişi’ye sorar.

Muhterem Kişi ise rüyasında gördüğü her bir ayrıntıyı yorumlayarak, korkmak ve üzölmek yerine sevinmesi ve neşelenmesi gerektiğini uzun uzadıya anlatır. Burada Muhterem Kişinin yaptığı rüya yorumları arasında, Gopā'nın yakında kadın bedeninden ayrılıp bir erkek bedenine sahip olacağını söylemesi de yer alır. Böylece Muhterem Kişi eşini teselli edip huzur içinde uyumasını tembihler.

On dördüncü bölümün en son kısmı nihayet Muhterem Kişinin gördüğü bir rüyayı aktarır. Muhterem Kişi rüyasında tüm dünyadaki karanlığı gideren bir ışık görür. Öyle ki bu ışığı gören ıstırap içindeki tüm varlıkların acısı diner. Yerden bir şemsiye çıkar ve tüm dünyayı kaplar. Siyah-beyaz dört hayvan onun ayaklarını yalar. Dört renkli kuşlar tek renge dönüşür. Muhterem Kişi, dışkıdan bir tepeye tırmanır ancak bedeni tertemiz kalır. Nehirler taşar ve sayısız varlık yok olup gider. Muhterem Kişi bir gemi inşa edip kendini özgür bırakır ve tüm canlıları sahillerin en güvenlisine ulaştırır. Bir doktor olur ve sayısız hastaya şifa verir. En sonunda yüksek bir zirvede “*aslan tahtına*” oturur. Bunları duyan insanlar ve tanrılar Bodhisattva'nın yakında insanların ve tanrıların tanrısı olacağını düşünerek büyük sevinç ve kıvanç duyarlar.⁷⁵

1.3.15. On Beşinci Bölüm: “Sarayı Terk Ediş”

Muhterem Kişi, sarayı terk etmeden önce gitme planını Kral'a açıklamamanın nankörlük olacağını düşünür. Babasının huzuruna giderek sarayı terk etme zamanının geldiğini bildirir. Kral, fikrini değiştirmesi için gerekirse tüm krallığı ona vereceğini söyler. Bunun üzerine Bodhisattva *dört nimeti* istediğini, eğer bunlar kendisine verilebilirse fikrinden vazgeçeceğini bildirir. Bunlar *yaşlanmamak, sonsuza kadar genç kalmak, hiçbir hastalığa yakalanmamak ve sonsuz yaşama sahip olmaktır*. Kral bunların imkânsız olduğunu söylediğinde Bodhisattva eğer bunları veremeyecekse sadece tek bir nimet istediğini, *öldükten sonra tekrar doğmamayı* talep ettiğini bildirir. Bu kez Kral gitmesine müsaade ettiğini ifade ederek O'nun için dua eder.

Gün doğumunda Kral yine de tüm kabileyi toplar ve Muhterem Kişinin ayrılma isteğini duyurur. Tüm Sakya kabilesi, prensin gitmesini engellemek için el ele verir. Olağanüstü önlemler alınır. Şehrin kapılarına askerler, filler, atlar, süvariler yerleştirirler. Mahaprajapati Gautami, herkesin teyakkuzda olmasını emreder. Bu

---

⁷⁵ *Lalitavistara*, s. 139-147.

esnada “*Yakṣa*” olarak adlandırılan ruhani varlıklar, Bodhisattva’nın evi terk etme zamanının geldiğini, O’na sunaklarda bulunmaları ve sarayı terk etmesi esnasında atını toynaklarından tutup elleriyle taşıyarak O’na yardım etmeleri gerektiğini konuşurlar.⁷⁶ Yakşalara göre Muhterem Kişi, kibirle dolup taşmış kişiler için taşınması çok zor ve ağır; sevgi ve saygı dolu olanlar için ise taşınması kolay ve hafif olacaktır. Tanrılar topluluğu da göksel alemde vaktin geldiğini, neler yapabileceklerini konuşurlar. Her bir tanrı O’nun sarayı terki esnasında yapacaklarını sıralar. Tanrılardan biri Muhterem Kişinin ayrılışı esnasında şehirdeki herkesi derin bir uykuya daldıracaktır. Diğeri beraberindeki kadınları Muhterem Kişiye itici gösterecektir. Bir diğeri tüm canlıların sesini kısacak, mutlak bir sessizlik sağlayacaktır. En büyük tanrı Śakra ise O’nun çıkışı esnasında şehrin kapılarını açacaktır.

Bu esnada Muhterem Kişi kadınların arasında tam aydınlanma ve Dharma hakkında düşünmektedir. İçinden yeryüzündeki canlıların acı çektiğini, onları bu acıdan ve döngüsel yaşamın kısıracından kurtarmak istediğini geçirir. Derken tanrılardan biri beraberindeki kadınları Bodhisattva’ya son derece itici göstermeye başlar. Sonra gökyüzünde durup “*Mezarlıkta yaşarken zevkleri nasıl yaşayacaksınız?*” diye seslenir. Muhterem Kişi o anda kadınları birer ceset gibi görmeye başlar. Kiminin elbisesi kaymış, saçları dağılmış, çirkin omuzları açığa çıkmıştır. Kiminin gözleri şaşış, kiminin salyası akmakta ve kimileri de horlamaktadır. Kimi kamburdur ve sesi gargara yapar gibidir. Kimi uyurken ağzı açık uyumaktadır. Bunun üzerine Muhterem Kişi gerçekten de kendini bir mezarlıkta gibi hisseder. O çekici bakireler birdenbire O’na zavallı yaratıklar gibi görünür. Bodhisattva bu aydınlanma üzerine tefekkür ettiğinde kendi bedeninin de onlarınkinden farksız olduğunu düşünür. Tepeden tırnağa tüm bedeni kan ve irinden oluşmuş ve sürekli pislik üretmektedir. Vücudundaki sıvılar gözyaşı, ter, mukus, çiş ve kandan ibarettir. Üstelik bu iğrenç beden sürekli hastalıklar, açlık ve susuzlukla da insana acı vermektedir. Bu yüzden bedene olan bağlılık son bulmalıdır. Böylece Muhterem Kişi bedenî zevklerin terkine dair kesin karar almış olur.

Hiç gecikmeden sarayın çatısına çıkar ve ellerini birleştirerek tüm bodhisattvalar hakkında tefekküre dalar. Başını kaldırıp göğe baktığında tanrıların

---

⁷⁶ Jacob N. Kinnard, “*Yakṣa*”, Encyclopedia of Buddhism, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, s. 911.

efendisi Indra'nın beraberinde yüz bin tanrı ile ellerinde çiçekler, mücevherler, zafer sancaklarıyla O'nu beklemekte olduğunu görür. Indra Muhterem Kişinin önünde eğilerek O'na hürmet gösterir. İki tanrısal oğul olan Güneş ve Ay da O'nun sağında ve solunda durur. Baş takımı yıldız Puşya ayrıca oradadır. Bu kısımda gök cisimleri birer şahıs gibi aktarılır. Yüzbinlerce tanrısal varlık son derece görkemli bir karşılamayla Muhterem Kişiyi selamlarlar. O da artık tüm alametlerin gerçekleştiğini ve zamanın geldiğini düşünür. Muhterem Kişi Chanda adında birine, derhal atını süsleyip getirmesini emreder. Burada Chanda ve Muhterem Kişi arasında oldukça uzun bir diyalog geçer. Özetle Chanda, sürekli sahip olduğu zevk ve nimetleri hatırlatarak Bodhisattva'yı kararından vazgeçirmeye çalışır. Muhterem Kişi ise dünya zevklerini insanı içtikçe daha da susatan tuzlu suya benzetir. Dünya zevkleri halüsinasyondan ibarettir ve insanı tatmin edemezler. Bilge olanların dünya zevklerini terk etmesi gerekir. Ancak Chanda hemen pes etmez ve defalarca saray zevklerini ayrıntılı bir şekilde anlatarak O'nu vazgeçirmeye çalışır. Ancak Muhterem Kişi; başına oklar, baltalar, mızraklar da yağsa; erimiş bir volkan da dökülse kararından vazgeçmeyeceğini bildirir. Chanda en sonunda pes eder. Burada Bodhisattva'yı vazgeçirmeye çalışan karakterin "*chanda*" ismiyle aktarılması dikkate değerdir, çünkü bu kelime "*zevk veren şey, arzu*" anlamında kullanılır.⁷⁷

Tanrılar Muhterem Kişinin kararlılığını görünce önceden söz verdikleri gibi tüm şehrin derin bir uykuya dalmasını sağlarlar. Muhterem Kişi ise Chanda'dan artık kendisini oyalamayı bırakıp atı Kañthaka'yı getirmesini ister.⁷⁸ Bu emri verdiğini duyunca dört büyük kral saraylarından ayrıлып hürmetlerini göstermek üzere Kapilavastu'ya doğru yola çıkarlar. Krallar, tanrılar, göksel varlıklar ve daha niceleri Muhterem Kişi'ye tazimde bulunmak için beklerken Chanda son kez Bodhisattva'yı kararından vazgeçirmeye çalışır. Şehrin tüm kapılarının sıkı sıkıya kapalı olduğunu, gitmesinin imkânsız olduğunu söylediğinde tanrıların en büyüğü Śakra sözünü yerine getirir ve tüm kapıları açar. Bunu gören Chanda çaresizce atı Kañthaka'yı hayır dualar ederek Muhterem Kişiye teslim eder. Bodhisattva ayrılmak üzere ayağa kalktığında tüm yeryüzü sarsılır. Tanrılar onun atını elleriyle havaya kaldırır. Baş tanrılar Śakra ve Brahma önden giderek O'na yol gösterirler. Tüm dünyayı Bodhisattva'nın ışığı

⁷⁷ R. M. L. Gethin, *The Buddhist Path to Awakening: A Study of the Bodhi-Pakkhiya Dhamma*, Oneworld Publications, Oxford, 2001, s. 73.

⁷⁸ Bechert, s. 85.

kaplar ve tüm varlıklar mutlu oluverir. Bir müddet yolculuk ettikten sonra Muhterem Kişi saraya dönüp bakar ve bir daha bu şehre dönmeyeceğine yemin eder. Kapilavastu'dan uzaklaştıktan sonra Muhterem Kişi, yanındaki mücevherleri ve atını Chanda ile geri göndermeye karar verir. Sutra, bu olayın geçtiği yerde bir anıt inşa edildiğini ve halen orada olduğunu bildirir.

Bodhisattva artık saraydan uzaklaşmıştır. Uzun saçlarıyla bir keşişe benzemediğini fark eder ve kılıcıyla tüm saçlarını keserek havaya fırlatır. Tanrılar ibadet etmek maksadıyla saçları toplarlar. Sutra, bugün hala bunun “*Saç Bayramı*” olarak kutlandığını aktarır. Yine Muhterem Kişi üzerindeki ipek giysilerle bir keşişe benzemediğini fark eder. Göksel alemdeki ilahi varlıklar, Muhterem Kişinin safran renkli bir cübbeye ihtiyacı olduğunu görürler ve safran renkli cübbe giymiş bir avcı kılığında O'nun huzuruna çıkarlar. Bodhisattva, ipek giysisine karşılık safran renkli cübbesini vermesi için avcı kılığındaki ilahi varlıktan istekte bulunur. Sonunda ilahi varlık O'nun ipek kıyafetini alıp ibadet etmek için göksel aleme geri dönmek üzere yola çıkar. Sutra bu olay üzerine de bir anıt inşa edildiğini ve halen orada olduğunu bildirir. Tanrılar Muhterem Kişinin tıraş olup cübbe giydiğini görünce mutluluktan ağlarlar.

Sarayda ise sabah olmuş ve herkes uyanmıştır. Kadınlar her yerde Muhterem Kişiyi ararlar ancak bulmaya muvaffak olamazlar. Tüm sarayları bir matem havası kaplar. Kadınlardan kimi “*oğlum*”, kimi “*kardeşim*”, kimi “*efendim*”, kimi “*kocam*” kimi de “*ustam*” diyerek feryat etmeye başlar. Kral feryatları duyunca neler olduğunu sorar. Sakyalılar Kral'a durumu anlatınca, Kral şehrin tüm kapılarının kapanmasını emreder. Bakıcısı Mahaprajapati Gautami, Kral'a prensi bulması için yalvarır. Kralın emriyle prensi aramak için yola çıkarlar, gökten çiçek yağdığını görürler ve önceki kehanetleri hatırlayarak prensin o yönde gittiğini anlarlar. Peşine düştüklerinde, Muhterem Kişinin ipek elbiselerini başında taşıyan ilahi varlığı görürler. Prens bu elbiseler için öldürülmüş olabileceği ihtimaline karşılık avcı kılığındaki adamı yakalarlar. Sonra Chanda çıkagelir. Kralın adamları endişeyle prensin eşyaları için öldürülmüş olabileceği ihtimalini söyleyince Chanda durumu anlatır. Kralın adamlarına O'nun peşine boşuna düşmemeleri gerektiğini, O'nu kararından döndürmenin imkânsız olduğunu söyler. Chanda prense ait mücevherleri saraya götürür. Mahaprajapati Gautami, bunları gördükçe yüreğine bir acı saplandığını söyler.

Onları görmek istemediği için hepsinin göle atılmasını emreder. Sutra, mücevherlerin atıldığı gölün günümüzde “*Mücevher Gölü*” olarak bilindiğini aktarır. Muhterem Kişinin eşi Gopā da mücevherleri ve atı görünce üzüntüsünden bayılır. Chanda’ya kendilerini derin uykudan uyandırmadığı için sitem eder. Ancak Chanda onları uyandırmayı denese de sözlerinin tanrılar tarafından bağlandığını ifade eder. On beşinci bölüm, Chanda’nın Gopā’ya Muhterem Kişinin ayrılışını anlattığı uzun bir şiirle sona erer.⁷⁹

1.3.16. On Altıncı Bölüm: “Kral Bimbisāra’nın Ziyareti”

İpek elbiselerini çıkarıp safran renkli cübbesini giyen Bodhisattva münzevilerin evlerine misafir olarak yavaş yavaş yolculuk eder ve sonunda Vaisali’ye⁸⁰ varır. O esnada orada Ārāḍa Kālāpa⁸¹ (veya Alara Kalama) adlı bir keşiş üç yüz kişilik Sangha ile pratiklerini uygulamakta ve öğretilerde bulunmaktadır. Sutrada ilk defa bu kısımda anlatım aniden birinci tekil kişiye geçer ve bizzat Muhterem Kişinin ağzından anlatılır. Kendisi Ārāḍa Kālāpa adlı münzeviye ondan bir şeyler öğrenmeye geldiğini söyler. Ancak birkaç öğretilerden sonra münzevi, Muhterem Kişiye ikisinin de pratiklerde usta olduğunu belirtir ve onun da öğrencilere hoca olmasını teklif eder. Muhterem Kişi teklifi kabul eder ve orada öğretilerde bulunur. Ancak bir süre sonra Muhterem Kişi, Ārāḍa’nın öğretilerinin ruhunu özgürleştirmediğini fark ederek daha iyi bir yer aramaya karar verir.

Vaisali’de bir müddet kaldıktan sonra Muhterem Kişi yolculuğuna devam eder ve Rājagṛha (bugünkü Rajgir, Hindistan) adlı şehre varır. Safran renkli, eteği andıran keşiş elbisesi ve sadaka kasesiyle şehrin sokaklarında dolaşır. Onu görenler onun bir tanrı olduğunu zannederek ihtişamı ve güzelliği karşısında hayrete düşerler. Tüm caddeler, çatılar, sokaklar onu görmek isteyen kadınlarla dolup taşar. Şehirden biri hızlıca Rājagṛha kralı Bimbisāra’ya tanrı Brahma’nın şehre geldiğini, kendisinin çok bahtiyar bir Kral olduğunu söyler. Kral’ın içi sevinçle dolar ve derhal onu görmeye

⁷⁹ *Lalitavistara*, s. 148-177.

⁸⁰ Vaisali ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Aman Kumar Singh, *Ancient Heritage Of Vaiśālī: An Assessment*, International Journal of Social Science and Economic Research, Volume 04, Issue 05, New Delhi, 2019, 3946-3952.

⁸¹ Nicolaas Johannes Krom, *The Life of Buddha on the Stupa of Borubudur according to Lalitavistara Text*, Bhartiya Publishing House, Michigan, 1974, s. 79.

gider; O'na sadaka ve tazimlerde bulunur. Adamlarından onun nerede kalacağını öğrenmelerini ister.

Muhterem Kişi bir dağın zirvesinde kalmaya karar verir. O gece Kral Bimbisāra askerleriyle birlikte O'nun kaldığı dağa gider. Dağ Bodhisattva'nın ihtişamına dayanamayıp alev alev yanmaktadır. Kral Muhterem Kişinin huzuruna varır ve başını onun ayaklarına değdirir. Onunla hasbihal ettikten sonra krallığının yarısını O'na vermek istediğini söyler. Muhterem Kişi Kral'a hayır dualarda bulunur ve kendisinin zaten bir prens olduğunu ve oradakinden daha büyük bir krallıktan feragat ettiğini bildirir. Kral Bimbisāra, Chanda gibi Muhterem Kişi'ye gençliğini ve yeteneklerini hatırlatarak saraya geri dönmesi yönünde telkinlerde bulunur. Aralarında geçen sohbet ilerledikçe Kral Muhterem Kişi'ye daha fazla dünyevi zevk sunmak ister; en sonunda tüm krallığı teklif eder. Muhterem Kişi burada birçok benzetmeyle uzun uzadıya dünyevi arzuların zararlarını anlatır. Daha önce geçtiği gibi dünyevi arzuları tuzlu su içmeye benzetir ki insan içtikçe daha fazlasını ister. Bunun üzerine Kral Bimbisāra Bodhisattva'ya kim olduğunu, nereden geldiğini ve ailesini sorar. Muhterem Kişi burada adeta sutra okuyucusuna kendini tanıtır. Kral Bimbisāra, son olarak Dharma öğretisini kendisiyle paylaşmasını ve Rājagṛha'yı terk etmemesini ister. Ancak burada bir müddet kaldıktan sonra Muhterem Kişi, Nairāñjanā Nehri kıyısına ilerler. On altıncı bölüm, tüm bunları özetleyen bir şiirle sona erer.⁸²

1.3.17. On Yedinci Bölüm: “Riyazeti Uygulama”

Bodhisattva'nın yolculuğu sürerken, Rājagṛha kentine Rāma'nın oğlu Rudraka adında bir keşiş gelir. Muhterem Kişi Rudraka'nın son derece ünlü, dönemin ileri gelenleri ve din adamları tarafından saygı gören, oldukça büyük bir gruba önderlik yapan bir keşiş olduğunu görür. Bu keşiş oruç vb. birçok pratikle riyazet uygulamakta ve öğrencilerine de bu pratikleri öğretmektedir. Bodhisattva, bu tarz pratikler yapmadıkça Rudraka tarafından önemli biri olarak algılanmayacağını düşünür. Böylece Rudraka'ya giderek kendisine pratikleri öğretmesini ister. Rudraka, Muhterem Kişi'ye *algının ve algısızlığın ötesine geçmeyi* öğreteceğini söyler. Muhterem Kişi Rudraka'ya öğretiyi tamamen kavradığını bildirir ve daha ötesinin olup

---

⁸² *Lalitavistara*, s. 178-183.

olmadığını sorar. Olumsuz cevap alınca, Rudraka Muhterem Kişi'yi kendisiyle eş değer bir öğretmen olarak tayin eder ve öğrencilere birlikte ders verirler. Yine bir süre sonra Bodhisattva, bu pratiklerin de insanın ruhunu özgürleştirmede ve Nirvana'ya yaklaştırmadığını ifade ederek Rudraka ve takipçilerini terk eder. Takipçilerden beş kişi, yıllardır uğraşıp ulaşamadıkları mertebeyi kısa sürede elde eden ve şimdi de rahatça elinin tersiyle iten Muhterem Kişi'ye büyük hayranlık duyarlar. Rudraka'yı bırakıp O'nu takip etmeye karar verirler.

Muhterem Kişi, beş yoldaşıyla yolculuğuna devam eder ve nihayet Gaya Dağının zirvesine ulaşır. Burada kalıp kendi pratiklerini uygulamaya karar verir. Uygulamaya başlamadan önce, aklına daha önce hiç duyulmamış *üç mesel* gelir. Muhterem Kişi bu mesellerle bazı çilecilerin uygulamalarını eleştirir.

Zihinleri ve bedenlerini arzulardan ayırmayı beceremeyen çilecileri, suyun altında iki odun parçasını birbirine sürterek ateş yakmaya çalışan birine benzetir. Arzularla mücadele etmek asla huzur vermeyecektir. Bu birinci meseldir. Zihinleri ve bedenlerini arzulardan ayırmayı başarmış bazı keşişler de vardır ki; onlar arzuladıkları şeylere hala ilgi duymaktadırlar. Bazı uygulamalarla kendilerine eziyet etmekte, böylece mutlak aydınlanmaya bir türlü erişememektedirler. Muhterem Kişi bu kişileri ıslak bir odunu eline almış, diğerini yere koyup ona sürterek ateş yakmaya çalışan birine benzetir. Bu ise ikinci meseldir. Bazı keşişler de vardır ki; onlar zihinlerini ve bedenlerini arzulardan ayırmayı başarmış, aynı zamanda da uyguladıkları pratiklerden haz duymaktadırlar. Bedenleri ve ruhları uygulamalarından huzur bulmaktadır. Muhterem Kişi bu üçüncü grubu iki kuru odun parçasını birbirine sürterek her yeri aydınlatacak bir ateşe sahip olmuş birine benzetir. Üçüncü mesel budur.

Bodhisattva bu veciz öğretileri öğrettikten sonra Nairañjanā Nehri kıyısına gider. Oranın güzelliğine kapılır ve orada kalıp öğretileri uygulamaya karar verir. Uygulamaya başlamadan, orada riyazette bulunan diğer keşişlerin tamamen vücuda odaklandıklarını, bu yüzden yanlış yaptıklarını düşünür. Muhterem Kişi, diğer keşişlerin uygulamalarını ayrıntılı bir biçimde anlatarak adeta eleştirisini temellendirir. Çileciler hayvan artıklarından yiyecek elde etmekte; deve, keçi ya da at kılından yapılmış yün kıyafetler giymektedirler. Kimi hayvan dışıklarının kimisi de kayaların üzerinde uyumaktadır. Bazıları yıkanarak ritüeller yaparken bazıları asla yıkanmamaktadır. Sıcak ve pis su içmekte, saçlarını kazımakta ve ellerinde kaplar

veya kafatasları taşımaktadırlar. Yoğurt, tereyağı, hardal tohumu, arpa gibi yiyecekleri uğurlu saymaktadırlar. Muhterem Kişi bu kısımda daha birçok ayrıntı verir.

Bu uygulamaları uyguladıkları için Muhterem Kişi bu insanları *aptallar* olarak nitelendirir. Öyle ki bunca eziyete sadece döngüsel varoluş korkularından dolayı maruz kalmaktadırlar. Bu sebeple saf olmayı saf olarak, uğurlu olmayı uğurlu olarak değerlendirmektedirler. Ancak Muhterem Kişi, bu insanların O'nun sözlerine itibar etmesinin tek yolunun da onların yaptıkları uygulamaların çok daha iyisinin kendisi tarafından yapılması olduğunu bilir. Bu sebeple, aptallık olarak nitelendirmesine rağmen altı yıl sürecek son derece ağır bir riyazete girer. Bu uygulamalar o kadar ağırdır ki, insan ya da insan olmayan herhangi bir varlığın altından kalkması mümkün değildir. Muhterem Kişi bu uygulamaları; muhaliflerini susturmak, tanrıların dikkatini celp etmek ve aşırıya kaçan çilecilerin şevklerini kırmak için yapmaktadır.

Bodhisattva'nın altı yıl süren ağır riyazeti sutrada ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Muhterem Kişi başlarda günde sadece bir adet ardıç kozalağı, ileri aşamada bir pirinç tanesi, daha ileri aşamada ise bir susam tanesiyle yetinir. Sonralarda yemeyi tamamen bırakır. Öyle ki nefes alıp vermesi durur, karnı omurgasına yapışır, gözleri kafatasının içine göçer. Kaburga kemikleri adeta bir yengecin karnı gibi belirginleşir. Bedeni simsiyah olur. Annesi Mayadevi göksel alemden gelip oğlunu o halde görünce dayanamaz ve ağlar. Muhterem Kişi başta onu tanıyorsa da ardından onu teselli ederek göksel aleme geri gönderir. Muhterem Kişi altı yıllık riyazetinde bağdaş kurmuş vaziyette sabit kalır. Dışkılamak, işemek, bacaklarını ya da vücudunu germek için yerinden kalkmaz. Soğuk olduğunda güneşe, sıcak olduğunda gölgeye doğru hareket etmez. Yüzüne güneş vurduğunda eliyle dahi engel olmaz. Muhterem Kişi o kadar odaklanmıştır ki, oradan geçen insanlar altı yıl boyunca O'nun tozdan yapılmış bir iblis olduğunu zannederek üzerine daha fazla toprak atarlar. O'nun bu odaklanışlığı sayesinde bir milyondan fazla tanrı ve insan öğretinin sunduğu olgunluğa ulaşır. On yedinci bölüm de tüm bu olayları anlatan bir şiirle son bulur.⁸³

---

⁸³ *Lalitavistara*, s. 184-196.

1.3.18. On Sekizinci Bölüm: “Nairañjanā Nehri”

On sekizinci bölüm, Muhterem Kişi ile şeytan Māra arasında bir tartışma ile başlar. Māra Muhterem Kişi’yi önceki riyazet uygulamaları boyunca takip etmiş ve nihayet karşısına çıkıp onu kandırmaya çalışmıştır. Kendisine zarar vererek bedenini zayıf düşürmesinin onu yakında öldüreceğini, böylece mutlak aydınlanmaya ulaşamayacağını iddia ettiğinde Muhterem Kişi ona sert bir dille cevap verir. Muhterem Kişi Māra’yı bilgi ve erdemle alt edeceğini söylediğinde, Māra hayal kırıklığına uğramış bir vaziyette gözden kaybolur. Bu kısım bölümün başında bir şiir olarak uzun ve ayrıntılı olarak geçmektedir.

Aslında Bodhisattva da Māra gibi bedene acı vermenin ve onu zayıf düşürmenin mutlak aydınlanmaya engel olacağını düşünmektedir. Ancak Māra’nın art niyetli bir tavırla geldiğini anlar ve onu huzurundan kovar. Kendi kendine, bu tarz uygulamaların insan yapımı öğretilerin ötesine geçmeyeceğini fark eder. Doğumun, ölümün ve yaşlılığın verdiği acıların adeta *kökünü kurutacak* daha başka öğretiler olabileceğini düşünür. Birden aklına daha babasının sarayından ayrılmadan evvel uygulamış olduğu bir meditasyon gelir. Orada iyi niteliklere sahip ve olumsuzluklardan arınmış olarak uyguladığı pratiğin O’nu hedefe ulaştıracak asıl yol olduğunu fark eder. Böylece aydınlanmaya giden yolun zayıf bir bedenle aşılamayacağını düşünerek tekrar katı yiyecekler yemeye karar verir.

Bu düşüncesi üzerine bazı ilahi varlıklar Bodhisattva için endişelenirler ve O’na katı yiyecek yememesini, gerekirse onu bedeninin gözeneklerinden besleyebileceklerini söylerler. Ancak Muhterem Kişi, oruç tutmaya dair sıkı bir yemin ettiği ve buna uyduğu; civar köylerin insanların da O’na bu yüzden saygı duyduğunu düşünür. İnsanlar kendisine ağır bir oruç tuttuğu için saygı duyarken bedeninin gözeneklerinden beslenmenin ikiyüzlülük olacağını düşünerek ilahi varlıkların teklifini reddeder. Altı yıldır oturduğu yerinden kalkar ve artık yulaf lapası, şeker kamışı, bezelye çorbası, mercimek çorbası ve pirinç gibi katı yiyecekler yiyeceğini ilan eder. Beraberindeki çileciler bu kararı cahilce ve çocukça bularak Muhterem Kişiyi terk edip Varanasi’deki Geyik Parkı’na giderler.

Altı yıllık riyazeti boyunca Muhterem Kişi’ye ardıç kozalağı, pirinç tanesi, susam tanesi gibi küçük yiyecekleri getiren civar köydeki kızlar, bu sefer O’nun için çeşit çeşit çorbalar hazırlarlar. Bodhisattva bu ikramları kabul eder, hatta kendisi de

civar köylere sadaka toplamaya çıkar. İyi beslenmeye başladıktan sonra bedeni eski ihtişamına kavuştuğu için bölge halkı O’nu “*güzel keşiş*” ya da “*muhteşem keşiş*” olarak anmaya başlar. Her gün sekiz yüz rahibe yemek veren Sujātā adlı bir köy kızı, yemeklerinden bir gün Muhterem Kişinin de yemesi ve böylece mutlak aydınlanmaya erişmesi için dua eder.

Altı yıllık riyazetin ardından Muhterem Kişi cübbesinin eskidiğini fark eder ve bedenini örtecek yeni bir elbise bulmanın iyi olacağını düşünür. Bu esnada Sujātā adlı köy kızının hizmetçilerinden biri ölür. Kadını kenevirden bir beze sarıp bedeninin çürümesi veya hayvanlar tarafından yenmesi için bir tepeye terk ederler.⁸⁴ Muhterem Kişi, bedeninin üzerindeki tozlu ve pis paçavrayı alıp kendisine kıyafet yapmak ister. Muhterem Kişi paçavrayı almak üzere yere eğildiğinde tanrıların sesi duyulur. Vakti zamanında ihtişamlı saraylarda yaşayan ve evrenin hükümdarı olabilecek imkana sahip Muhterem Kişinin şimdi dikkatini bir paçavraya vermesine övgüler dizerler. Muhterem Kişi paçavrayı yıkamak ister. Bunun üzerine tanrılar yere vurup yerden bir gölet çıkarırlar. Sutra, bu göletin halen orada olduğunu bildirir. Sonra tanrıların en büyüğü Sakra Muhterem Kişinin elbisesini yıkaması için önüne düz bir kaya koyar. Sakra Muhterem Kişi’ye elbisesini yıkamayı teklif etse de o kendi elbisesini kendisi yıkar. Bu kısımda sutra okuyucularına kendi işlerini kendileri halletmesi hususunda bir yönlendirme sezilmektedir.

Muhterem Kişi göletin karşı kıyısındaki ağaca seslenip dalını eğmesini ister. Böylece dalından tutunup karşıya geçer ve orada elde ettiği paçavrayla kendine cübbe diker. Tam o noktada ilahi varlıklardan biri gelip O’na kutsal bir kumaş hediye eder. O da bu kumaştan bir cübbe yapar ve üzerine giyip Sujātā adlı kızın yakındaki köyüne gider. Tanrılar Bodhisattva’nın yemek yemek üzere köye geldiğini kıza bildirirler. O da derhal bin inekten süt toplar. Pirinçlerin ve yulafların en tazelerini süte katıp yepyeni bir fırında pişirmeye başlar. Sujātā yemeği pişirirken birçok alamet belirir. Yemeğin yüzeyinde sonsuz bir düğümün kıvrımları, bir basit svastika, bir gamalı haç, bir lotus çiçeği ve daha birçok ayrıntılar belirir. Bu alametleri gören kız olanları bir kâhine anlatır. Kâhin de Muhterem Kişinin bu yemeği yiyip mutlak aydınlanmaya erişeceğine dair kehanette bulunur.

---

⁸⁴ Özellikle Tibet Budizm’inde görülen bu uygulama “*sky burial*” olarak da bilinmektedir. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: John Powers, *Introduction to Tibetan Buddhism*, Snow Lion Publications, New York, 2007, 349.

Sujātā yemeği hazır ettiğinde hizmetçilerinden birini Muhterem Kişi'yi çağırmak üzere gönderir. Hizmetçi kuzeye, güneye, doğuya ve batıya gider ve gittiği tüm yönlerde Bodhisattva'yı görür. Geri dönüp durumu anlattığında Sujātā onu tekrar gönderir. Bu sefer hizmetçi Bodhisattva ile karşılaşır ve onu yemeğe çağırır. Bodhisattva kendisi için hazırlanan yere oturur ve Sujātā O'na hazırladığı sütlü yulaf lapasını balla beraber altın bir kaptaki ikram eder. Muhterem Kişi yemeği yedikten sonra altın kabı ne yapacağını sorar. Sujātā onu da kabul etmesi için ricada bulunur. Muhterem Kişi ihtiyacı olmadığını söylese de kabı yanına alır ve Nairañjanā Nehri'ne gider. Kıyafetlerini ve altın kaptaki yemeğini kenara koyup ferahlamak üzere nehre girer. Onun nehre girdiğini gören tanrılar nehre esanslar, parfümler, çiçekler yağdırırlar. Sujātā da dahil insanlar ve tanrılar nehre gelip nehrin suyunu ve Muhterem Kişinin bedeninden düşen tüyleri tapınmak üzere toplamaya gelirler.

Muhterem Kişi nehirden çıkıp altın kaptaki yemeğini yer ve altın kabı ihtiyacı olmadığını düşünerek suya fırlatır. Kap suya değer değmez ilahi bir varlık onu yakalar ve tapınmak üzere kendi diyarına götürmek ister. Tanrıların büyüğü Indra da bu esnada elmas gagalı bir garuda kuşuna⁸⁵ dönüşerek altın kabı o ilahi varlıktan çalmaya çalışır. Muvaffak olamayınca tekrar kendi formuna dönüşür ve kibarca rica eder. Bu sefer altın kabı almayı başarır ve onu göksel aleme götürerek orada bir anıta dönüştürür. En nihayetinde Bodhisattva katı yemeği yedikten sonra bedeni eski ihtişamına kavuşur, bir ışık halesi saçmaya başlar. On sekizinci bölüm, tüm bu olayları özetleyen bir şiirle sona erer.⁸⁶

1.3.19. On Dokuzuncu Bölüm: “Aydınlanma Tahtına Yaklaşma”

Nehrin kıyısında katı yemek yedikten sonra bedeni eski kuvvetine kavuşan Bodhisattva, on dokuzuncu bölümün başında uzun uzadıya övülen bir yürüyüşle aydınlanmaya erişeceği yer olan *bodhi* ağacına doğru yürümeye başlar. O yürümeye başladığında, tüm ağaçlar dallarını ona doğru eğer. O gün doğmuş olan tüm çocuklar aydınlanmanın gerçekleşeceği yöne doğru uyurlar. Tüm dağlar aydınlanmanın

⁸⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Gautama V. Vajracharya, “*Kirtimukha, The Serpentine Motif, and Garuda: The Story Of A Lion That Turned Into a Big Bird.*” *Artibus Asiae*, Vol. 74, No. 2, 2014, Pp. 311–36, <http://www.jstor.org/stable/24913485>. accessed 11 Apr. 2022.

⁸⁶ *Lalitavistara*, s. 197-205.

gerçekleşeceği yüce mekâna doğru baş eğerler. Tanrılar Bodhisattva'nın yürüdüğü yolun iki kenarına mücevherlerle bezenmiş tırabzanlar yaparlar. Yine yolun kenarlarını milyonlarca metre uzunluğunda palmiye ağaçlarıyla süslerler. O'nun yürüyeceği yolu esanslı suyla yıkarlar. On binlerce bakire O'nun yürüyüşü esnasında yolun kenarındaki sahnelerde enstrümanlar çalarlar. Bodhisattva vücudundan trilyonlarca ışık huzmesi saçtığında tüm yeryüzü sarsılır.

Bu esnada tanrı Brahma göksel alemdeki tanrıların dikkatini Bodhisattva'ya çeker. Bugüne kadar yaptığı işleri uzun uzadıya över ve O'nu tazim etmeleri gerektiğini dile getirir. Ardından Brahma tüm yeryüzünü en güzel kumaşlardan daha yumuşak bir çimen tabakasıyla kaplar. Öyle ki yeryüzünde hiçbir sert kaya kalmaz. Okyanuslar da adeta kara parçaları gibi sakin ve huzurlu oluverir. Tüm alemler arasındaki fark ortadan kalkarak hepsi tek bir alem gibi görünür. Uzaydaki karanlık yok olur. On altı tanrı Bodhisattva'nın aydınlanacağı tahtı süslemeye başlarlar. O kadar görkemli bir hale getirirler ki, diğer tanrılar onu gördüklerinde kendi köşklerini bir mezara benzetirler. Bodhisattva'nın bedeninden yayılan ışık tüm evrenden görünür hale gelir. Bu ışık yayıldığında tüm karanlıklar aydınlanır, hastalar iyileşir, açlar doyar, hamile kadınlar çocuklarını hiç zorlanmadan doğururlar. İnsanların bedeninde, zihninde ve kalbinde ne kadar olumsuzluk varsa hepsi bertaraf olur. Herkes birbirine bir anne-babanın çocuklarına duyduğu sevgiyi duymaya başlar.

Muhterem Kişi tanrıların ve ilahi varlıkların övgüleri eşliğinde aydınlanacağı tahta doğru yürürken, aklına daha önceden aydınlanmaya erişen bodhisattvaların aydınlanma esnasında bir parça otun üzerine oturdukları gelir. Göksel alemden inen tanrılar onun bu düşüncesini tasdik ederler. Bunun üzerine Muhterem Kişi yolun sağ tarafında biçilmiş ot satmakta olan Svastika adlı bir şahıs görür. Svastika Muhterem Kişi'ye elindeki otların en güzellerinden bir miktar verir. Muhterem Kişi bu otları üzerine oturup aydınlanmak için aldığını söyleyince Svastika, otların üzerine önce kendisi oturup mutlak aydınlanmaya erişmek ister. Muhterem Kişinin bu kısımda verdiği cevap sutranın genel hatlarını anlamak için önemlidir. Öyle ki Muhterem Kişi meselenin bir tutam ot olmadığını, uzun yüzyıllar süren pratikleri uygulamadan mutlak aydınlanmaya erişilemeyeceğini ayrıntılı olarak anlatır.

Muhterem Kişi otları bodhi ağacının altına sererek aydınlanmaya erişeceği tahtı hazırlar. Tanrılar onun yanında milyonlarca başka tahtlar kurarlar. Ancak O kendi

kurduğu tahta oturur. Bağdaş kurmuş vaziyette yüzünü doğuya döner. Belini doğrultur, tek bir noktaya odaklanır. Bedeni çürüse, derisi ve kemikleri dağılsa, mutlak aydınlanmaya erişmesi yüzlerce çağı bulsa da tam aydınlanmaya erişmeden oradan kalkmayacağına yemin eder.⁸⁷

1.3.20. Yirminci Bölüm: “Aydınlanma Koltuğunda Tezahürler”

Muhterem Kişi aydınlanma tahtına oturduğunda, farklı alemlerin tanrıları O’nu engellerden korumaya karar verirler. Bunun üzerine Bodhisattva’nın doğu, batı, kuzey ve güney yanlarında ilahlar yerlerini alırlar.

Muhterem Kişinin bedeninden yayılan ışık, uzak alemlerdeki bodhisattvaları harekete geçirir. Işık her bir aleme görüldüğünde oradaki bodhisattva Muhterem Kişiye hürmet göstermek üzere beraberindeki sayısız bodhisattva ile aydınlanma tahtının olduğu yere gelir. Sutra bu bodhisattvaların isimlerini tek tek sayar. Örneğin doğu yönünden Lalitavyūha adlı bodhisattva, kendi aleminden huzura gelir ve hürmetinin bir göstergesi olarak evrenin tamamını kaplayan mavi lacivert taşından yapılmış bir mandala görünümü yaratır. Güney yönünden Ratnacchatrakūṭaṣaṃdarśana, aydınlanma tahtının olduğu alanın tamamını kaplayan mücevherlerden yapılmış bir şemsiye yaratır. Batı yönünden Indrajālin, tüm alanı mücevher bir örtüyle örter. Kuzey yönünden Vyūharāja, tüm Buda alemlerinin gizli görünümünü açığa çıkarır. Güneydoğu yönünden Guṇamati, muhteşem katları olan bir saray yaratır. Güneybatı yönünden Ratnasambhava, değerli taşlardan yapılmış köşkler ortaya çıkarır. Kuzeybatı yönünden Meghakūṭābhigarjitasvara, küçük bir bulut belirtir ve sandal ağacı tozu yağdırır. Kuzeydoğu yönünden Hemajālāmkṛta, diğer bodhisattvaların yaratmış olduğu saray ve köşklere daha başka bodhisattvaların görünümünü yaratır. Her biri ellerinde çiçeklerle Muhterem Kişi’ye hürmet göstermektedirler. Bir başka yönden Ratnagarbha, daha önce yaratılan mandalının içerisinde Jambu Nehrinden getirilen altınlardan yapılmış lotus çiçekleri gösterir. Bir başka yönden Gagaṇagaṇja, havada asılı kalır ve daha önce hiç görülmemiş nesnelere yağdırır. Ancak hiç kimseye zarar vermez.

---

⁸⁷ *Lalitavistara*, s. 206-219.

Tüm tanrısal varlıklar mucizelerini gösterdikten sonra diğer tanrılar onlara övgü dolu sözler söylerler. Bazen gösterdikleri mucizenin kendisi dile gelir ve bu görüntülerin tamamen Muhterem Kişiye hürmet göstermek amacıyla ortaya çıktığını belirtirler. Artık Muhterem Kişi mutlak aydınlanmaya hazırdır. Yirminci bölüm, tüm bu anlatılanları özetleyen bir şiirle sona erer.⁸⁸

1.3.21. Yirmi Birinci Bölüm: “Māra’yı Yenme”

Muhterem Kişi bodhi ağacının altında tefekküre dalmışken, mutlak aydınlanmaya erişmenin *arzu aleminin yüce efendisi* şeytan Māra’yı alt etmeden mümkün olmadığını düşünür. Bu düşünce zihnine gelir gelmez kaşlarının arasından bir ışık saçılır ve evrendeki tüm *şeytani meskenleri* aydınlatır. Tüm alemleri aydınlatan bu ışıktan duyulan bir ses Māra’ya seslenir. Muhterem Kişinin onu yakında alt edeceğini haber verir.

Māra bu sesi duyduktan sonra alt edileceğine dair otuz iki alameti gösteren bir rüya görür. Rüyasından büyük bir dehşetle uyandığında tüm aile üyelerini toplar ve durumu anlatır. Māra ile oğlu Sārthavāha arasında, Muhterem Kişi ile ilgili bir diyalog geçer. Māra rüyasının dehşetinden bahsedince oğlu, O’na karşı savaşmanın iyi bir fikir olmadığını ileri sürer. Ancak Māra oğlunu dinlemez ve olağanüstü hazırlıklar yapılması emrini verir. Görünüşleri son derece çirkin, görenleri dehşete düşürecek kadar korkutucu askerler, türlü silahlar kuşanırlar. Sutra Māra’nın ordusunun ne derece korkunç olduğunu uzun uzun betimler. Yaşlı kadınlar bodhi ağacı altında tefekküre dalmış olan Bodhisattva’yı kaçması için uyarırlar.

Māra’nın binlerce oğlu arasında Sārthavāha gibi Muhterem Kişiye bağlılık duyanlar vardır. Bunlar Māra’nın sağ tarafına, Bodhisattva’ya düşmanlık ve kin besleyenler ise sol tarafına dizilirler. Bodhisattva’yı yok etmeye yönelik planlar konusunda karşılıklı uzun bir tartışmaya girerler. Māra’nın oğullarından Muhterem Kişi’ye kin besleyenler onu nasıl yok edeceklerini anlattıklarında; O’na muhabbet besleyen oğullar onlara cevap verirler. Örneğin kötülerden birisi kendisinin yüz adet kolu olduğunu, her birinde bir silahla *o keşişin* tüm kemiklerini kıracağını söyler. İyi oğullardan biri, Muhterem Kişi’ye silah doğrultulduğunda silahların O’nun sevgisiyle

---

⁸⁸ *Lalitavistara*, s. 220-226.

çiçeğe dönüşeceğini belirtir. Bu ve benzeri atışmaları içeren uzun bir diyalog nazım halinde aktarılır.

Muhterem Kişi, Māra ve yandaşlarının gücünü kırmak için yüzünü onlara doğru döner. Bunu gördüğünde Māra kaçmak ister ancak ordusuna olan güveni onu geri döndürür. Muhterem Kişi sağ eliyle başına dokunur ve Māra bir kez daha kaçmaya yeltenir. O'nun sağ elinde bir silah tuttuğunu zanneder ancak öyle olmadığını anladığında geri döner. Māra ve ordusu Muhterem Kişi'ye sayısız silahla saldırmaya başlarlar. Māra'nın ordusundaki iblisler dağları kaldırıp Bodhisattva'ya doğru fırlatır. Ancak Muhterem Kişinin bakışı O'na doğru savrulan ne varsa hepsini çiçeklere, çelenklere çevirir. Muhterem Kişi'ye savrulan tüm silahlar çiçek yağmuru olup O'nun üzerine yağır.

Bodhisattva kendisine saldıran Māra ve ordusuna sevgi ve şefkatle karşılık verir. Hiçbir korku, tereddüt ya da tedirginlik hissetmeden sağ elini tüm vücudunda gezdirir ve sonra yere dokunur. Yeryüzü sarsılır ve yeryüzü tanrıçası mücevherlerle süslü bedeniyle ortaya çıkıp Muhterem Kişinin önünde eğilerek O'na selam verir. Māra ile Muhterem Kişi arasında geçen tartışmaya binaen, Muhterem Kişinin şahidi olduğunu söyler ve Māra'yı azarlar. Sonrasında maiyetiyle birlikte gözden kaybolur.

Māra iyice aşağılanmış hisseder ve Muhterem Kişiyi mutlak aydınlanmadan uzaklaştırmanın kibar yollarını aramaya karar verir. Bunun üzerine kızlarına Muhterem Kişinin huzuruna gidip O'nun arzulara sahip olup olmadığını öğrenmelerini ister. Māra'nın kızları Bodhisattva'nın huzuruna giderek otuz iki yöntemle O'nu baştan çıkarmaya çalışırlar. Kimisi sıkı ve şehvetli göğüslerini, kalçalarını gösterirken kimisi de hoş ve tatlı sözlerle O'nun şehvi duygularını harekete geçirmek ister. Māra'nın kızlarının Muhterem Kişiyi baştan çıkarmak için yaptıkları otuz iki eylem sutrada ayrıntılı olarak açıklanır. Muhterem Kişi onların eylemleri karşısında *bir dağ kadar* sabit kalınca, türlü sözlerle O'nun aklını çelmek isterler. Muhterem Kişi ile Māra'nın kızları arasında geçen diyalogda, önceki bölümlerde geçen beden in iğrençliği ve arzulara bağlı kalmanın anlamsızlığı ile ilgili kısımlar tekrarlanır. Kızların uzun uğraşlarına rağmen Muhterem Kişi ne sinirlenir ne de onlara meyleder. Onlara tatlı bir tebessümle beden in iğrençliği, arzuların sonsuzluğu ve onlara bağlı kalmanın zararlarından bahseder. Kızlar O'nu baştan çıkaramayacaklarını anladıklarında ayaklarına kapanırlar ve Muhterem Kişiy e mutlak aydınlanmaya erişip

tüm varlıkları özgürlüğe kavuşturması için dua ederler. Kızlar babaları Māra'ya gidip durumu anlattıklarında Māra kahrolur.

Bodhi ağacında yaşayan sekiz tanrı ortaya çıkıp Muhterem Kişiye övgü dolu, Māra'ya ise küçük düşürücü ve moral bozucu sözler söylerler. Māra bu sözler üzerine daha da hırçınlaşarak korkunç ordusuyla Muhterem Kişiye son kez hücum eder. Kendisi keskin bir kılıçla saldırırken askerleri binlerce çeşit silahla Muhterem Kişiye her yönden saldırırlar. Muhterem Kişi bu korkunç orduyu gördüğünde bu varlıkların gerçek olmadığını, gece vakti bir gölete yansıyan ay ışığı gibi geçici olduklarını düşünür. Varlıkların boş ve geçici olduğunu düşündüğünde, o korkunç silahlar yine çiçeklere dönüşür. Bodhisattva tekrar “*toprak benim şahidimdir*” diyerek elini yere vurur ve yeryüzü bir *bakır kâse gibi* ses çıkarır. Māra bu sesi duyduğunda yere düşer ve “*karanlığın arkadaşını yakalayın!*” sesini duyar. Tüm ordusu dağılır, birbiriyle kavga etmeye başlar. Māra'nın vücudunu ter basar, acı içinde göğsünü yumruklar. Bodhi ağacından bir tanrı kasesine su doldurup Māra'nın üzerine serper ve oradan defolup gitmesini emreder. Māra ise yaptıklarından duyduğu pişmanlığı anlatan sözler söyler. Göksel alemdeki milyonlarca tanrı neşe içinde Bodhisattva'nın Māra'ya galip gelişini kutlarlar. Bodhisattva'ya övgüler dizerler ve üzerine çiçekler yağdırırlar.⁸⁹

1.3.22. Yirmi İkinci Bölüm: “Tam ve Mükemmel Aydınlanma”

Muhterem Kişi Māra ve ordusunu mağlup ettikten sonra bodhi ağacı altında dört aşamadan oluşacak olan meditasyonuna başlar. İlk aşamada arzularından başlayarak tüm hislerden kurtulmaya odaklanır ve dördüncü aşamada artık zevk ya da acıyla tamamen bağlantısını koparır. O'nu koşullu bir varlık yapan özelliklerden kurtulduktan sonra *hikmeti ilahi bir gözle görme* amacına odaklanır. Bazı çıkarımlarda bulunur ve nihayet gecenin ilk kısmının sonunda bu amaca ulaşarak aydınlanmayı başlatır. Gecenin ikinci kısmında Muhterem Kişi *geçmiş yaşamları hatırlamanın bilgeliğine erişme* amacına odaklanır. Uzun bir muhakeme sonucunda bu amaca da ulaşır. Gecenin son kısmında, şafağa yakın bir vakitte Muhterem Kişi *acıyı ve kökenini sona erdiren bilgiyi gerçekleştirme* amacına odaklanır. Bu kısımda acının kökenine dair uzun bir analiz yer alır. Muhterem Kişi uzun uzadıya bir muhakemeden sonra

---

⁸⁹ *Lalitavistara*, s. 227-259.

acının kökeninin varoluşa, varoluşun kökeninin de doğuma bağlı olduğunu keşfeder. Böylece acıdan kurtulmanın yolunun doğumu engellemekten geçtiği bilgisine ulaşır.

Gecenin son kısmında, şafak vaktinde Muhterem Kişi, tüm muhakemelerini *dört gerçeklik* olarak özetler. Bu bilgiyle birlikte Bodhisattva, tam ve kusursuz aydınlanmaya erişmiş olur. İlahi varlıklar onun üzerine çiçekler saçmak isterler ancak tam aydınlanmaya eriştiğine dair bir belirti göstermesini beklerler. Bunun üzerine Muhterem Kişi yedi palmye ağacı yüksekliğinde yükselir ve havada asılı kalarak aydınlanmaya eriştiğini ilan eder. Böylelikle ilahi varlıklar O'nu dizleri gömülene kadar çiçek yağmuruna tutarlar.

Buda aydınlanmadan sonra yedi gün boyunca ağacın altında oturmaya devam eder. O aydınlanmaya eriştiğinde evrendeki tüm canlılar kendilerinden geçerler. Tüm evreni parlak bir ışık kaplar. Yeryüzü sallanır, titrer ve hatta kükremeye benzer sesler çıkarır. Daha önce aydınlanmış olanlar Buda'ya hediyeler vermek için huzuruna gelirler. Ayrıca göksel alemdeki ilahi bakireler de O'nu kutsamak ve ayaklarına kapanmak üzere yeryüzüne inerler. Yirmi ikinci bölüm, Buda'nın aydınlanmasını uzun uzadıya öven bir şiirle sona erer.⁹⁰

1.3.23. Yirmi Üçüncü Bölüm: “Yüceltme”

Buda mutlak aydınlanmaya eriştikten sonra bodhi ağacı altında otururken, farklı göksel alemlerden tanrısal varlıklar, tanrılar ve krallar O'nun huzuruna gelirler. Yirmi üçüncü bölüm farklı göksel alemlerden gelen ilahi varlıkların Buda'ya hitaben söyledikleri övgü sözlerinden ve tazimlerinden oluşur. Muhtelif isimlerle anılan cennetlerden gelen ilahi varlıklar Buda'ya övgüler dizdikten sonra ellerini birleştirip önünde eğilerek her biri bir kenarda sıra olurlar. Övgü için gelenler arasında Māra'nın sağ tarafında duran hakkaniyet taraftarı oğulları da vardır. En son gökyüzü ve yer tanrıları da Buda'ya övgüler dizerler, göğü ve yeri süslerler. Bölüm boyunca yüceltici sözler şiir olarak aktarılır.⁹¹

---

⁹⁰ *Lalitavistara*, s. 260-270.

⁹¹ *Lalitavistara*, s. 270-280.

1.3.24. Yirmi Dördüncü Bölüm: “Trapuşa ve Bhallika”

Buda tam ve mutlak aydınlanmadan sonra bodhi ağacı altında yedi gün boyunca oturur. Yedi gün geçtiğinde ilahi varlıklar göksel alemlerden ellerinde esanslı su ile dolu kaplarla gelirler. Buda’yı, bodhi ağacını ve kendi bedenlerini esanslı su ile yıkarlar. Sonra ilahi varlıklardan biri Buda’ya yaklaşarak aydınlanmadan sonra yedi gün bodhi ağacının altında oturmasının mahiyetini sorar. Buda’nın bu soruya verdiği cevap sutrada uzun bir şiir şeklinde yer alır. Öyle ki *yaşlılık ve ölüme son getirmediğçe* aydınlanma tahtından kalkmayacağına yemin etmiştir. Açıklamasının sonunda Buda oturduğu yerden yavaşça kalkar ve ilahi varlıkların getirdiği kutsamayı kabul eder. Böylece ilahi varlıklar Buda’nın aydınlanmadan sonraki yedi gün kalkmamasının mahiyetini anlamış olurlar.

Aydınlanmadan sonra ikinci hafta Buda tüm kozmik alemde gezintiye çıkar. Üçüncü hafta aydınlanma tahtına bakıp orada mutlak aydınlanmaya erişmesi hakkında tefekküre dalar. Dördüncü hafta bir yürüyüşe çıkar. Ancak bu sefer *çok uzağa değil*, yalnızca bir okyanustan diğerine kadar gider. Buradaki anlatımdan Buda için dünyanın ne kadar küçük görüldüğü ve önemsizleştirildiği anlaşılır. Sonra şeytan Māra tekrar ortaya çıkar ve Buda’yı parinirvana⁹² için ikna etmeye çalışır. Ancak Muhterem Kişi; öğretisi dünyada iyice yayılmadan, cemaatindeki yaşlı keşişlerin öğretilerde iyice yetkinleştiklerini görmeden bu dünyadan ayrılmayacağını söyler. Yine başarısız olan iblis Māra mahzun olur ve bir çubukla yere “*O benim imparatorluğumu alt etti!*” yazar. Bunun üzerine kızları ile arasında yirmi birinci bölümdekine benzer bir diyalog geçer. Kızlar son bir kez O’nu ayartmaya çalışsalar da Muhterem Kişinin bir mucizesi olarak birden çirkin ve yaşlı kadınlara dönüşürler. Sonrasında Buda onları affeder ve eski hallerine geri çevirir.

Beşinci hafta Buda, Mucilinda adında bir ilahi kralın yerinde kalır. Mucilinda, Buda’nın bedeninin yaklaşmakta olan fırtınadan etkilenmemesi için O’nun bedenini yedi kez sarar. Başka ilahi krallar da Buda’nın bedenini sararlar. Fırtına geçtiğinde ise tekrar kendi yerleşimlerine geri dönerler. Altıncı hafta Muhterem Kişi yakınlarda bulunan, bir keçi çobanına ait banyan ağacına doğru ilerler. Yolda onu tanrısal varlıklar görür ve fırtınadan nasıl kurtulduğunu sorarlar. Muhterem Kişi öğretiyi öven

⁹² Buda’nın döngüden kurtuluşu, dünyevi ölüm. Ayrıntılı bilgi için bkz.: John S. Strong, *Relics of the Buddha*, Princeton University Press, New Jersey, 2004, s. 98.

bir şiirle cevap verir. Yedinci hafta, Buda ağacın gövdesinde otururken, Trapuşa ve Bhallika adında iki tüccar, kârlı bir ticarettten dönmektedirler. Kervan Buda'nın yakınından geçerken, orman tanrılarında birisi kervandaki tüm arabaları yarıya kadar yere gömerek hareketsiz kılar. Kervandaki iki büyük öküz dahi çaresiz kalınca insanlar korkarak bunun nedenini araştırırlar. Trapuşa ve Bhallika kardeşler öküzlerin hareket etmediğini görünce, yollarında bir tehdit olabileceğini tahmin ederek bir gözcü gönderirler. Ancak gözcü ileride hiçbir tehdit olmadığı haberini getirir. Bunun üzerine orman tanrısı tüccar kardeşlere görünür ve korkmamaları gerektiğini söyler. Öküzler onu gördüklerinde, kervanı Buda'nın bulunduğu yere doğru hareket ettirmeye başlarlar. Buda'nın yanına vardıklarında, O'nun alev alev yanmakta olduğunu görürler ve şaşırırlar. O'nun bir tanrı olabileceğini düşünürken, Buda safran renkli cübbesini çıkarır ve tüccar kardeşler onun bir keşiş olduğunu anlarlar. Kardeşler Buda'ya sunakta bulunmaya karar verirler. Bal, yulaf lapası ve şeker kamışından oluşan sunaklarını saygıyla eğilerek Buda'ya uzatırlar. Buda, bunları elleriyle almasının uygun olmayacağını düşünür ve daha önce mutlak aydınlanmaya erişenlerin sadakaları nasıl aldıklarını merak eder. Bunun üzerine dört ilahi kral ellerinde altın kaselerle belirirler ve Buda'ya sunaklarını kabul etmesi için niyazda bulunurlar. Buda altın kâseyi kabul etmez ve krallar sırasıyla gümüş, zümrüt, beril kaselerle geri dönerler. Buda bunların bir keşiş için uygun olmadığını, uygun olanın taştan yapılmış bir kâse olacağını düşünür. Böylece dört kral, Buda'ya her biri bir kâsede çiçekler, esanslarla sunakta bulunurlar. Buda dört kâsenin kendisi için fazla olduğunu, ancak yine de hepsini kabul edip onları tek bir kâseye dönüştüreceğini söyler. Her birine ayrı ayrı övgüler dizerek sadakaları kabul eder.

Trapuşa ve Bhallika kardeşlere ait inekler komşu köylerden birinde otlamaktadır. İneklerle ilgilenen çoban tüccar kardeşlere gelip inekler sağıldığında saf tereyağı alındığını ve bunun bir hayır alameti olabileceğini söyler. Bunu duyan bazı açgözlü rahipler, bunun bir alamet olmadığını ve bu yağların rahiplere verilmesi gerektiğini söylerler. Ancak rahiplerden biri Trapuşa ve Bhallika kardeşlerin akrabasıdır ve bu olayın tamamen Buda'nın bir mucizesi olduğunu savunur. Kardeşler bunu duyduklarında bin inekten aldıkları sütle hazırladıkları yemeği mücevher bir kaptan Buda'ya sunarlar. Buda yemeği kabul eder, yiyip bitirdikten sonra kabı havaya fırlatır. İlahi krallardan biri onu havada yakalar ve tapınmak üzere göksel aleme

götürür. Yirmi dördüncü bölüm, Buda'nın Trapuşa ve Bhallika kardeşlere hitaben söylediği övgü, hayır dua ve kehanetlerle dolu bir şiirle sona erer.⁹³

1.3.25. Yirmi Beşinci Bölüm: “Öğretiyi İsteme”

Buda tam ve mutlak aydınlanmaya eriştikten sonra bodhi ağacının gövdesinde oturmaktadır. Birden, ulaştığı gerçekliğin ne kadar derin, kavraması zor, açıklanamaz ve sadece *bilge asiller* tarafından anlaşılabilir olduğunu düşünmeye başlar. Bu öğretiyi başkalarına öğretmek hem kendisini yoracak hem de gereksiz bir rekabete yol açacaktır. Bu yüzden Buda öğretiyi bir süreliğine kimseye öğretmemeye karar verir. Ancak tanrı Brahmā gelip ayaklarına kapanır. Buda, tanrı Brahmā kendisini evrende iyi niyetli varlıklar olduğuna ikna ederse öğretiyi öyle paylaşacaktır. Bu niyetle alınının tam ortasından bir ışık yayar ve tüm evreni aydınlatır. Tanrılar alemindeki Brahmā bu ışığı gördüğünde Buda'nın niyetini anlar ve beraberindeki ilahi varlıklara durumu üzüntüyle anlatır. Bu bölümde Brahmā “*tepesi topuzlu Brahmā*” olarak anılır.

Tepesi topuzlu Brahmā, beraberindeki milyonlarca tanrı eşliğinde Buda'ya gelir. Ellerini birleştirerek önünde eğilir ve başını ayaklarına değdirir. Sonra uzun uzadıya öğretiyi diğer varlıklara da öğretmesi için yalvarır. Tüm varlıklar ölüm, yaşlılık ve döngüye mahkûm iken Buda'nın kayıtsız kalmasının yakışık almayacağını anlatır. Buda diğer varlıklara nezaketen sessizce razı olduğunu belirtir. Brahmā sevinçle onu sandal ağacı tozu ile kutsar ve gözden kaybolur.

Buda, tekrar talep edilmesiyle değerinin artacağı bilinciyle tekrar öğretiyi anlatmama niyetine girer. Brahmā bunu fark ettiğinde bir diğer büyük tanrı olan Śakra'dan yardım ister. Śakra, Brahmā ve yüzlerce göksel alemde ilahi varlıkla birlikte Buda'nın aydınlandığı yere gidip orayı aydınlatırlar. Bu kez Śakra Buda'nın ayaklarına kapanır ve öğretiyi öğretmesi için yalvarır. Brahmā da söze karışır ve tekrar yalvarır. Ancak Buda, öğretiyi öğretmenin kendisine zarar vereceğini, hem kendisinin onu uzun uğraşlar sonucunda elde ettiğini belirterek öğretiyi paylaşmayı tekrar reddeder. Śakra, Brahmā ve yüzlerce ilahi varlık üzgün ve keyifsiz bir şekilde gözden kaybolurlar.

---

⁹³ *Lalitavistara*, s. 281-302.

Magadha halkını bir karamsarlık kaplar. İnsanlar artık rüzgârın esmeyeceğini, ateşlerin yakmayacağını, yağmurun yağmayacağını, nehirlerin akmayacağını, ekinlerin yetişmeyeceğini, kuşların uçmayacağını, hamile kadınların güven içinde doğum yapamayacağını düşünmeye başlarlar. *Tepesi topuzlu* Brahmā hem Buda'nın hem de halkın düşüncelerinin farkında olduğu için son kez gelir. İnsanların durumunu uzun uzun anlattıktan sonra Buda, aydınlanmış gözüyle tüm insanlığa bakar. Onları üç gruba ayırır. Kesinlikle doğru olanlar, kararsız olanlar ve kesinlikle yanlış olanlar. Buda, öğretiyi öğretse de öğretmese de doğru olanların anlayacağını, yanlış olanların anlamayacağını düşünür. Kararsız olanların ise O öğretirse öğreneceğini, öğretmese öğrenmeyeceklerini fark eder. Böylece öğretiyi öğretmeye kararsız gruptan başlamaya karar verir. *Tepesi topuzlu* Brahmā Buda'nın razı olduğunu anladığında keyiften mest olur ve gözden kaybolur.

Yeryüzü tanrıları atmosferdeki tanrılara, onlar üst alemdeki tanrılara, ta ki Brahmā alemine varana kadar tüm tanrılar birbirlerine Buda'nın öğretiyi öğretmeye razı olduğunu müjdelerler. Artık *yarı tanrı alemleri azaltılacak, tanrı alemleri çoğaltılacaktır*. Tüm varlıklar Nirvana'ya ulaşacaktır. Bodhi ağacındaki dört tanrı Buda'ya öğretiyi nerede öğreteceğini sorarlar. Buda Varanasi'de bulunan Geyik Parkı'nda öğreteceğini söylediğinde tanrılar oranın yetersiz olabileceğini, daha başka şehirlerde çok daha elverişli yerler olduğunu belirtirler. Yirmi beşinci bölüm, Buda'nın bu itiraza karşı Geyik Parkı'nı övmesiyle sona erer.⁹⁴

1.3.26. Yirmi Altıncı Bölüm: “Dharma Çarkını Döndürme”

Buda, yapması gereken tüm işleri yaptıktan sonra öğretiyi öğreteceği ilk kişinin kim olacağını düşünmeye başlar. Dharma öğretisini ilk öğrenecek kişi iyi kalpli, saf ve açık görüşlü olmalıdır. Aklına gelen ilk kişi on yedinci bölümde bahsi geçen Rudraka olur. Ancak göksel alemden tanrılar Buda'ya Rudraka'nın bir hafta önce öldüğünü haber verir. Buda'nın aklına gelen ikinci kişi on altıncı bölümde bahsi geçen Ārāḍa Kālāpa olur. Ancak onun da üç gün önce vefat ettiği haberini alır. Muhterem Kişi ölümlerine üzülmek her ikisini de hayırla yad eder.

---

⁹⁴ *Lalitavistara*, s. 303-311.

Rudraka ve Ārāda Kālāpa'dan sonra Buda, on yedinci bölümde anlatılan beş takipçiyi hatırlar. Riyazet uygulamalarına hayran kalarak takip ettikleri Buda'yı daha sonra tekrar katı yemek yediği için eleştirerek terk eden beş çilecinin öğretiyi öğrenebilecek saflıkta olduğuna karar verir. Aydınlanmış gözüyle tüm yeryüzünü tarar ve onların halen Geyik Parkı'nda olduğunu görür. Onlara doğru giderken yolda bir dilenci kendisine bazı sorular sorar. Bu sorulara verdiği cevaplarda Buda, *Dharma çarkını döndüreceğini* bildirir. Muhterem Kişi Ganj Nehri kıyısına ulaştığında bir kayıkçıya yaklaşır ve karşıya geçmek istediğini söyler. Kayıkçı Buda'dan geçiş ücreti ister ancak O bunu ödeyecek hiçbir şeyi olmadığını bildirir. Sonra nehrin bir kıyısından diğerine uçarak geçer. Bunu gören kayıkçı son derece pişman olur, üzüntüsünden baygınlık geçirir. Daha sonra kayıkçı durumu Kral Bimbisāra'ya anlatır. Kral bu olaydan sonra keşişleri geçiş ücretinden muaf tutar.

Daha sonra Buda Varanasi'de Geyik Parkına doğru hareket eder. Çileciler O'nu gördüklerinde onun *tembel bir obur* olduğunu ve saygılarını hak etmediğini düşünürler. Birbirlerine Buda geldiğinde ayağa kalkmamayı, saygı göstermemeyi ancak yine de bir oturak hazırlayıp oturması için davet etmeyi tembihlerler. Ancak Buda onlara yaklaştıkça huzursuz hissetmeye başlarlar. Huzursuzluk yerini titremeye bırakır ve nihayet Buda geldiğinde beş çileci kendi iradelerinin dışında ayağa kalkarlar. Ne kadar birbirlerini tembihlemiş olsalar da kendilerini Muhterem Kişi'ye hürmet etmekten alıkoyamazlar. Önceden hazırlamış oldukları oturağı işaret ederek Buda'yı davet ederler. Bunun üzerine Buda onlara Dharma öğretisini öğreteceğini bildirir. Beş çilecinin kendisi hakkındaki olumsuz fikirlerini de dile getirir. Buda bunları söylediğinde çilecilerin üzerinde bir Budist'e ait olmayan ne varsa yok oluverir. Çileciler kendilerini birden ellerinde bir sadaka kasesi, saçları traşlı ve üzerlerinde basit bir cübbeyle buluverirler. Böylece çileciler Buda'nın ayaklarına kapanırlar ve hakkındaki olumsuz fikirlerini itiraf ederler. Artık Buda'yı kendilerine bir öğretmen olarak görürler ve O'nu saygılarının bir göstergesi olarak gölette yıkarlar. Buda'nın vücudu tüm evreni aydınlatan bir ışık yayar ve yer gök sallanır.

Muhterem Kişinin Dharma çarkını döndürmesi için tanrılar O'nun etrafında büyük bir çember oluştururlar. İçlerinde Brahmā ve Śakra gibi büyük tanrıların da bulunduğu milyonlarca bodhisattva ve tanrı gelip Buda'ya daha önce verdiği sözü tutması, Dharma çarkını döndürmesi için yakarır. Bu yakarmalar sutrada uzun uzadıya

övgülerle aktarılır. Bodhisattvalardan biri sunak olarak Buda'ya bir çark sunar. Çark türlü mücevherlerle süslenmiş, son derece kıymetli bir çarktır. Bu çark daha önceki bodhisattvalara da sunulmuş, onlar da bu çarkı döndürmüştür. Şimdi ise döndürmesi için Muhterem Kişiyeye sunulmaktadır. Buda gecenin ilk kısmında sessizliğini bozmadı. İkinci kısmında ise manidar bir konuşma yapar. Gecenin son kısmında ise beş çileciyi huzuruna çağırır. Onlara hitaben yaptığı konuşmada, ifrat ve tefritten uzak durmalarını öğütler. Daha önceki bölümlerdeki gibi, özellikle kendini beğenmişlikten ve nefsin arzularından uzaklaşmaları gerektiğini vurgular. Ancak diğer yandan bedenlerine sürekli acı vermenin de onları sadece sefalete sürükleyeceğini, bu şekilde acının ötesine geçemeyeceklerini belirtir. Adeta onlar için bir “orta yol” belirler.

Buda beş çileciye temel öğretileri öğretmeye devam eder. *Dört gerçeklik* olarak adlandırdığı *acı*, *acının kaynağı*, *acının dinmesi* ve *acının dinmesine giden yol* maddelerini ayrıntılı biçimde açıklar. Bu bilgilere nasıl ulaştığına, onlarda nasıl derinleştiğine değinir. Mükemmel ve tam aydınlanmaya erişmek için nelerden vazgeçtiğinden, nelere dikkat ettiğinden bahseder. Ansızın Buda'nın sesi her yerden duyulur. Göksel alemlerdeki ilahi varlıklar bu sesi duyduklarında, Buda'nın Dharma çarkını döndürdüğünü anlarlar ve suspus olurlar. İçlerinden Maitreya, Buda'nın huzuruna gelip çarkı nasıl döndürdüğünü, çarkın nasıl bir şey olduğunu anlatmasını ister. Bu soruya cevap olarak Buda, sutrada sayfalarca yer tutan bir açıklama yapar. Özetle Dharma, ancak seçkin olanların anlayabileceği kadar derindir. Gözle görmek zordur çünkü O varlık ve yokluğun ötesindedir. Anlaşılması güçtür, çünkü bir nesne değildir. Eşi benzeri yoktur ve yıkılmazdır. Gökyüzü gibi her şeyi kapsayan bir özü vardır ancak değişmez de değildir. Tüm varlıkların dilini konuşur; öğretir. Budist olmayan ve kötü olan ne varsa hepsine üstün gelir. Dharma döngüsel varoluştan bir kaçıştır. Bir bodhisattva onu döndürdüğünde ona, “*geçici fenomenlerin ötesinde olan*” anlamında “*Tathāgata*” denir. Bu sıfat ile Buda'nın kendisinden önceki budalar gibi geldiği veya gittiği ima edilir.⁹⁵ Sutrânın bu kısmında Buda, bir *Tathāgata*'nın hangi özelliklere sahip olduğunu uzun uzadıya anlatır. Yirmi altıncı bölümün sonundaki bir şiire göre Buda'nın nitelikleri asırlarca konuşulsa bile anlatmakla bitmeyecektir.⁹⁶

⁹⁵ John S. Strong, “*Tathāgata*”, Encyclopedia of Buddhism, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, s. 826.

⁹⁶ *Lalitavistara*, s. 312-340.

1.3.27. Yirmi Yedinci Bölüm: “Sonsöz”

Birinci bölümde Buda'ya Lalitavistara'yı anlatması için yakaran ilahi varlıklar, Dharma çarkının döndürülmesi için tekrar O'nun etrafında toplanmıştır. Buda, etrafında toplanan ilahi varlıklara Lalitavistara'nın mahiyetini anlatır. Onu özümsemeleri, korumaları ve diğer insanlara aktarılmasına yardımcı olmaları konusunda telkinlerde bulunur. Lalitavistara'yı okumanın, yazmanın, ezberlemenin ve başkasına öğretmenin faziletlerinden, kazandırdığı *cevherlerden* bahseder. Bu cevherler yirmi yedinci bölüm boyunca açıklanır. Buda'nın bu hitabına muhatap olma şerefine erişen başlıca tanrılar ve ilahi varlıklar büyük sevinç duyarak O'na tazimde bulunurlar.⁹⁷

---

⁹⁷ *Lalitavistara*, s. 341-345.

İKİNCİ BÖLÜM

BEKTAŞİLİK, BEKTAŞI MENAKIBNAMELERİ VE VİLAYETNAME-İ HACI BEKTAŞ-I VELİ

2.1. BEKTAŞİLİK ve BEKTAŞI MENAKIBNAMELERİ

Hz. Muhammed'in vefatından sonra (M.S. 7. yüzyıl) Müslümanlar arasında İslam dininin temel inanç esasları ve günlük uygulamaları ile ilgili görüş farklılıkları yaşanmaya başlamıştır. Özellikle Dört Halife döneminde halkın zenginleşmesi, etrafi çöllerle çevrili Arap dünyasındaki henüz Müslüman olmuş toplumun mütevazı yaşam tarzını büyük ölçüde etkilemiştir. Müslümanlar, Batı dünyasının 18. yüzyıldan sonra yaşadığı kadar olmasa da görece bir materyalizme meyletmeye başlamıştır. Ekonomik unsurların insanların toplum nazarındaki yerini belirlemesi, Hz. Muhammed'in yolunu benimsemiş bir grup samimi Müslümanı içten içe huzursuz etmiş, böylece dünyevi zevklere kıymet vermeyen ilk İslam mistikleri görülmeye başlanmıştır. Gösterişli ipek kıyafetler yerine “*kaba yün*” giymeyi tercih eden erken dönem Müslümanlarına daha sonraki dönemlerde bu sebeple “*sufi*”, benimsedikleri yola da “*tasavvuf*” adı verilmiştir. Tasavvuf, aşamalı bir gelişim süreci izlemiş ve son evresi daha sonraki İslam bilginlerince “*tarikât dönemi*” olarak adlandırılmıştır. Böylece Müslüman dünyası irili ufaklı birçok tarikatın doğuş ve gelişimine şahit olmuştur. Tarikatların ortaya çıkışını takip eden yüzyıllarda Hint kıtasıyla etkileşimin artmasıyla İslam dünyasında mistik yaşantı örneklerinin daha da çeşitlendiğini görmekteyiz. Anadolu'nun Türkler tarafından yurt edilmesini takiben ortaya çıkan otorite açıkları da yer yer bu büyük oluşumlar tarafından kapatılmıştır.⁹⁸

Özellikle Osmanlı Devleti'nin kurumsallaşma sürecinde hatırı sayılır katkısı bulunmuş bir tarikat Bektaşiliktir. “*Bektaşilik, 13. yüzyılda Kalenderilik içinde teşekküle başlayıp 15. yüzyılın sonlarında Hacı Bektaş-ı Veli ananeleri etrafında Anadolu'da ortaya çıkan bir tarikattır.*”⁹⁹ Başlangıçta Türk mistik Hoca Ahmet Yesevi'nin fikirlerini Anadolu'da yaymaya çalışan Hacı Bektaş-ı Veli'ye nispet edilse

⁹⁸ Reşat Öngören, “*Tasavvuf*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tasavvuf> (07.06.2022).

⁹⁹ Ahmet Yaşar Ocak, “*Bektaşilik*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bektasilik> (07.06.2022).

de 16. yüzyıl başlarında Balım Sultan¹⁰⁰ tarafından kurumsallaştırılmış ve bugünkü halini almıştır. Bektaşilik Anadolu'nun köklü bir değişime uğradığı yıllarda gelişim göstermiş, bunun sonucu olarak o dönemde eşine az rastlanır bir şekilde senkretik bir yapıya bürünmüştür. Başlangıçta tevhit eksenli inanç yapısıyla ön plana çıkan yapı zamanla Hurufilik¹⁰¹ akımının da etkisiyle Hristiyanlıktaki bazı inanç ve uygulamaları kendi esasları arasına katmıştır.

Bektaşi geleneğine bağlı Anadolu topluluğunun yaşantısını anlamak büyük ölçüde tarikatın öncüsü olan Hacı Bektaş-ı Veli'nin hayatı ile ilgili kaleme alınmış efsanevi yazıları anlamaktan geçer.¹⁰² Bu efsanevi yazılar tarihten günümüze “*Menakıbname*” ya da “*Velayetname*” olarak adlandırılmıştır. Öyle ki tarihi belgelerin azlığından dolayı bugün Hacı Bektaş-ı Veli ile ilgili en ayrıntılı bilgiye yalnızca onun hayatını konu alan *Velayetname*'lerden ulaşmaktayız.

“*Menakıp*” kavramı aslında tasavvufun önce Hz. Muhammed'i dünya gözüyle görüp O'na iman etmiş, onunla yaşayıp ondan ders almış sahabelerin erdemli davranışlarını anlatan eski hadis kitabı bölümleri için kullanılmıştır.¹⁰³ Tasavvufun gelişip kurumsallaşmasının ardından özellikle tarikat pirlilerinin “*kerametleri*”¹⁰⁴ ile ilgili yazınlar kaleme alma geleneği oluşmuştur. Hacı Bektaş-ı Veli ile ilgili kaleme alınan ve günümüze ulaşan çeşitli “*Velayetname*” nüshaları bulunmaktadır.

2.2. HACI BEKTAŞ VELAYETNAMELERİ

Bu çalışmanın hazırlanmasında daha önceden yayımlanmış birden fazla *Velayetname* incelenmiştir. İncelemeler sonucunda, günümüze ulaşan en eski *Velayetname* nüshalarına dair bilgilere ulaşılmıştır. Bunlar şöyledir:

- a) Ali Çelebi Nüshası, Hacı Bektaş-ı Veli Müzesi kütüphanesi, yazım yılı H. 1034. (M. 1624-25)

---

¹⁰⁰Ahmet Yaşar Ocak, “*Balım Sultan*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/balim-sultan> (08.06.2022).

¹⁰¹Hüsâmettin Aksu, “*Hurûfilik*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hurufilik> (08.06.2022).

¹⁰²Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s 157-162.

¹⁰³Haşim Şahin, “*Menakıbname*,” TDV İslam Ansiklopedisi 29. Cilt, TDV Yayınları, Ankara, 2004, s. 112.

¹⁰⁴Süleyman Uludağ, “*Keramet*,” TDV İslam Ansiklopedisi 25. Cilt, TDV Yayınları, Ankara, 2022, s. 268-270.

- b) Bursalı Derviş Selman Nüshası, Millet Kütüphanesi Ali Emîri Kitaplığı, yazım yılı H. 1035. (M. 1625-26)
- c) Muharrem b. Ali Nüshası, Bedri Noyan, yazım yılı H. 1044 (M. 1635-36)
- d) Alaaddin el-Belgradi Nüshası, Konya Koyunoğlu Kütüphanesi, yazım yılı H. 1044. (M. 1625-26)
- e) Nuruosmaniye Kütüphanesi Nüshası, yazarı belirsiz, yazım yılı H. 1057. (M. 1647-48)
- f) İbrahim Bende-i Emin Baba-Rüstem Baba Nüshası, Konya Mevlâna Müzesi Gölpınarlı Kütüphanesi, yazım yılı H. 1226. (M. 1811-12)
- g) Yozgatlı Ali Nihani Manzum Nüshası, Millet Kütüphanesi, yazım yılı H. 1296. (M. 1878-79)

Günümüz Türkçesi ile yayımlanan çalışmalar, yukarıda listelenen eski nüshalar ekseninde hazırlanan çalışmalardır. Bunlardan biri Hamiye Duran'ın 2007 yılında hazırladığı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları tarafından yayımlanan “*Velâyetnâme*” başlıklı çalışmasıdır.¹⁰⁵ Kitabın başında yararlanılan nüshalar ile ilgili bir tanıtım yer alır. Burada yazar, yukarıdaki nüshalardan. H. 1034 tarihli Ali Çelebi nüshasının sağlıklı olmadığından bahseder. Hem yazar hem de bazı diğer akademisyenlerin fikrine göre Ali Çelebi nüshasında gramer bozuklukları vardır. Ali Çelebinin şiir arasına kendi adını eklemesi de metnin sağlığı açısından kuşku uyandırıcı bir etken olarak görülür.¹⁰⁶ Bu sebeple Hamiye Duran'ın hazırladığı çalışma H. 1035 tarihli Bursalı Derviş Selman nüshasını esas alır. Birinci kısımda Hacı Bektaş Veli'nin doğum tarihi, yaşadığı çevre, asıl adı, Anadolu'ya gelişi, soyu ve vefatına dair ayrıntılar hem Velayetnamenin kendisinden hem de tarihi kaynaklardan yararlanılarak akademik bir dille aktarılır. Bunların yanı sıra Hacı Bektaş-ı Veli'ye ait bazı eserlerden de bahsedilir. Bunlar Kitabü'l Fevaid, Makalat, Şerh-i Besmele, Sathiyeye, Makalat-ı Gaybiyye ve Kelimat-ı Ayniyye adlı eserlerdir.¹⁰⁷

Kitabın ikinci kısmı, Bursalı Derviş Selman nüshasını birebir günümüz Türkçesi ile aktarır. Bir tarafta orijinal Osmanlı Türkçesi ile yazılmış metin, diğer tarafta orijinal metnin Latin harfleri ile yazımı, bir diğer bölümde de ilgili sayfanın

¹⁰⁵ Hamiye Duran, *Velâyetnâme*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2007.

¹⁰⁶ *Velâyetnâme*, s. 23.

¹⁰⁷ *Velâyetnâme*, s. 40-42.

günümüz Türkçesi ile tekrar yazımı yer alır. Bu çalışmanın içeriği diğer yayımlarla büyük ölçüde aynıdır. Ancak Osmanlı Türkçesi metnin orijinali, Latin harfleriyle birebir yazımı ve günümüz Türkçesi ile tekrar anlatımının bir arada verilmesi açısından oldukça kapsamlı ve kullanışlı bir eserdir.

İncelenen bir diğer çalışma M. Fatih Köksal'ın hazırlamış olduğu, Alevilik Araştırmaları Dergisi Yayınları tarafından 2018 yılında yayımlanan “*Uzun Firdevsi Manzum Vilâyetnâme: Vilâyetname-i Hâcî Bektaş Velî-i Horasanî (Tenkitli Metin)*” başlıklı eseridir. Eserin başında Velayetnamenin ilk yazarı hakkında görüşler yer alır. Buna göre hem manzum hem mensur Velayetnamenin yazarı Uzun Firdevsi'dir.¹⁰⁸

Eserde manzum ve mensur Vilâyetnamelerin karşılaştırılması başlığı altında iki eserin de muhteviyat bakımından büyük ölçüde benzerlik gösterdiğinden bahsedilirken tespit edilen bazı farklılıklara da yer verilir.¹⁰⁹ Bu çalışmanın girişinde de faydalanılan eski nüshalardan bahsedilir. Burada yukarıdaki listede yer almayan nüsha isimleri de yer alır. Yazar, Ali Emîri kitaplığındaki Bursalı Derviş Selman nüshasında yazar müdahalesinin fazla olduğundan bahseder.¹¹⁰ Ancak bu çalışma diğerlerinin aksine yalnızca bir nüsha üzerinde durmaz. Her ne kadar çalışma boyunca başta bahsedilen tüm nüshalardan atıflar yer alsa da Hacıbektaş kütüphanesindeki Ali Çelebi nüshasının en uygun seçenek olduğu da vurgulanır.

Yakın zamanlarda yayımlanan bir diğer Velayetname çalışması, Şah Hüseyin Şahin'in hazırladığı “*Menakıb-ı Şerîf-i Kutbü'l Arifîn Hazreti Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velayetnâme*” başlıklı eseridir. Bu eser akademik kaygıdan ziyade, Velayetname'yi Alevi itikat esaslarına uygun bir şekilde yeniden aktarma amacı güder. Eserin girişinde yazar, Velayetname hakkında çalışmalar yapan kişilerin Alevi inanç esaslarını çok iyi bilmediklerini ve bu yüzden çalışmalarına kişisel görüşlerini kattıklarını ifade eder.¹¹¹ Bu durum elbette ki Alevi-Bektaşî topluluğu tarafından kabul edilebilir değildir.

Her ne kadar akademik kaygıdan ziyade inanç esaslarını korumak maksatlı yazılmış olsa da bu eser de Velayetnamenin günümüz Türkçesiyle tekrar kaleme alınması adına ayrıntılı bir çalışmadır. Yazar çalışmanın başında eseri kaleme almadan

¹⁰⁸ M. Fatih Köksal, *Uzun Firdevsi Manzum Vilâyetnâme: Vilâyetname-i Hâcî Bektaş Velî-i Horasanî (Tenkitli Metin)*, Alevilik Araştırmaları Dergisi Yayınları, Ankara, 2018, s. 3.

¹⁰⁹ *Uzun Firdevsi Manzum Vilâyetnâme*, s. 5.

¹¹⁰ *Uzun Firdevsi Manzum Vilâyetnâme*, s. 9-12.

¹¹¹ Şah Hüseyin Şahin, *Menakıb-ı Şerîf-i Kutbü'l Arifîn Hazreti Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velayetnâme*, Hünkâr Hacı Bektaş Veli Vakfı Yayınları, İstanbul, 2021, s. 5.

önce incelediği eserlerden bahseder. Buna göre bu eserde Sefer Aytekin, Abdülbaki Gölpınarlı, Bedri Noyan ve Hamiye Duran'ın hazırladıkları Velayetname çalışmaları incelenmiş, Ali Emîri kütüphanesindeki Bursalı Derviş Selman nüshası esas alınarak eser günümüz Türkçesiyle tekrar yazılmıştır.

İncelediğimiz bir diğer çalışma Bedri Noyan'ın 1986 yılında yayımladığı “*Manzum Hacı Bektaş Velî Vilayetnamesi*” başlıklı çalışmasıdır.¹¹² Bedri Noyan'ın bir Alevi-Bektaşî dedebabası olması dolayısıyla orijinal nüshalara erişme hususunda avantajlı olduğu görülür. Öyle ki eserin başında incelediği eserlerden bahsederken kendisinde bulunan özel bir nüshadan bahseder. Yukarıdaki listede diğer nüshaların bulunduğu kütüphanenin ismi belirtilirken, bu nüshanın Bedri Noyan'da olduğu aktarılmıştır.

Bedri Noyan kitabının başlangıcında Ankara Milli Kütüphanesindeki tüm kopyaları incelediğinden bahseder. Ancak kendi çalışmasında, elindeki Muharrem b. Ali tarafından H. 1044'te yazılan nüshayı esas alır. Kitabın ilk kısmında Velayetname başlıkları günümüz Türkçesi ile kısaca açıklanır. Yine burada nüshada adı geçen bazı önemli kişiler tanıtılır. İkinci bölümde ise manzum Velayetname olduğu gibi Latin harfleriyle aktarılır. Bedri Noyan manzum kısımda beyitleri birbirinden ayırmamış, tüm dizeleri bir bütün olarak vermiştir. Eser 1986 yılında yayımlanmış olduğu için yapı ve kullanışlılık bakımından diğerlerine göre zayıftır.

Son olarak 2015 yılında Orhan Kurtoğlu tarafından “*Yozgatlı Nihânî Velâyet-Nâme-i Hacı Bektaş-ı Velî*” başlığıyla yayımlanan çalışma incelenmiştir. Başlığından da çıkarılabileceği üzere bu eser, yukarıdaki listede de ismi zikredilen Yozgatlı Nihani tarafından diğer nüshalara nispeten daha yakın bir geçmişte (1878-79) kaleme alınan Velayetname nüshasını esas alır. Eserin girişinde Yozgatlı Ali Nihani'nin hayatı, kişiliği ve eserlerinden bahsedilir.¹¹³ Daha sonra incelenen nüshalardan da bahseden yazar, metni hazırlarken takip ettiği metodu açıkladığı bölümde Abdülbaki Gölpınarlı'nın tüm Velayetnamelerin aynı olduğu, bu yüzden karşılaştırmalı yazıma ihtiyaç olmadığı görüşünü reddeder. Kurtoğlu, Yozgatlı Ali Nihani nüshasını daha çok edebi açıdan inceler. Bizzat Nihani tarafından müellif hattı olarak yazılan iki nüshada dahi ciddi farklılıklar olduğunu ve bu yüzden karşılaştırmalı yazımın bir gereklilik

¹¹² Bedri Noyan, *Manzum Hacı Bektaş Velî Vilayetnamesi*, Doğu Matbaacılık, Ankara, 1986.

¹¹³ Orhan Kurtoğlu, *Yozgatlı Nihânî Velâyet-Nâme-i Hacı Bektaş-ı Velî*, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 9.

olduğunu vurgular. Eserini hazırlarken bu eksende hareket eden Kurtoğlu, özellikle 18. yüzyıldan sonra günlük dildeki değişmelerin yazı dilini de değiştirmiş olabileceğini öne sürerek Nihani Velayetnamesini günümüz Türkçesine çevirmeden, her beyit için bir numara vererek aktarır.¹¹⁴

Tüm bu eserlerin incelenmesinden sonra nihayet bu çalışmada esas alınacak olan Abdülbaki Gölpınarlı'nın "*Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme"*" adlı eseri tüm ayrıntılarıyla incelenmiştir. İncelemeye dair bulgular bir sonraki başlıkta ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.3. ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI VİLÂYET-NÂMESİ

Abdülbaki Gölpınarlı (D. 1900- Ö. 1982) tarafından ilk defa 1958 yılında yayınlanan bu eser, müellifin de belirttiği üzere Cumhuriyet dönemi devrimleri sonrası dildeki değişim nedeniyle eski eserleri anlamakta güçlük çeken yeni nesil için güncel Türkçe ile önceki yazmalardan yararlanılarak yapılan bir derlemedir. Gölpınarlı eserin giriş kısmında halkın ortak mirası olarak günümüze ulaşan bu kıymetli metinleri akademik olarak inceleme niyetinden ziyade sonraki nesillere aktarma amacıyla yazdığını aktarır.¹¹⁵

Abdülbaki Gölpınarlı Hacı Bektaş-ı Veli müzesinde bulunan, Ali Çelebi tarafından yazılmış en eski Velayetname nüshasını günümüz Türkçesi ile on bölüme ayırarak tekrar yazmıştır. Kitabın giriş kısmında Velayetname'nin mahiyetinden ve yazarından bahsedilir. Ayrıntılı bir incelemenin ardından Velayetname'nin günümüze ulaşan manzum şeklinin ilk defa Firdevsi tarafından yazıldığı kanaatine yer verilir.¹¹⁶ Ayrıca bu kısımda metnin Hristiyan ve Budist metinleriyle de karşılaştırılması bu tezin konusu açısından dikkate değerdir.¹¹⁷ Giriş yazısında Cumhuriyet dönemi devrimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan eski dönem metinlerine karşı ön yargıyı kırma kaygısı da hissedilir. Gölpınarlı'ya göre bu metinler her ne kadar müspet bilimlere aykırı içeriklere sahip olsalar da hem Anadolu insanının yüzyıllar önceki yaşantısını anlamak hem de etik değerleri topluma veciz yollarla kazandırmak için

¹¹⁴ *Yozgatlı Nihânî Velâyet-Nâme-i Hâcî Bektaş-ı Velî*, s. 35.

¹¹⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme"*, İnkılap Yayınları, İstanbul, 2019, s. XXXVIII-XXXIX.

¹¹⁶ *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme"*, s. XXVII.

¹¹⁷ *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme"*, s. VIII-IX.

eşsiz kaynaklardır.¹¹⁸ Kitapta Velayetname'nin günümüz Türkçesi ile aktarıldığı bölümden sonra eserde geçen kavram, kişi ve olaylara dair açıklamaların bulunduğu bir bölüm yer alır. Bu bölümde Hacı Bektaş Velayetnamesi diğer azizlerin menakıbnameleriyle ve hatta Yeni Ahitle karşılaştırılır ki burada son derece önemli tespitler mevcuttur.¹¹⁹ Bu ayrıntılar bu çalışmanın konusu dışında kaldığı için, yalnızca Vilayet-Name'nin on ana başlığı ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.3.1. Birinci Bölüm: Hacı Bektaş-ı Veli'nin Soy ve Doğumu

Birinci bölüm Allah'a, peygambere ve onun ailesine hürmet sözleri ile başlar. Bir giriş cümlesi olarak Velayetname'nin mahiyetinden bahsedilir. Hemen ardından Hacı Bektaş-ı Veli'nin soyu ayrıntılı bir şekilde açıklanır. Buna göre Hacı Bektaş'ın babası Seyyid Muhammed, onun babası Musa el Sani, onun babası İbrahim Mükerrerem el Mucab'dır. Mükerrerem el Mucab, on iki imamdan Ali er-Rıza'nın kardeşidir. Ali er Rıza ile ilişkisi açıklandıktan sonra diğer imamlarla bağlantısından da bahsedilir ve nihayet Hacı Bektaş'ın Hz. Muhammed'in soyundan geldiği vurgulanır.

Hacı Bektaş-ı Veli'nin ayrıntılı doğum hikayesi de bu bölümde yer alır. On iki imamdan Ali er-Rıza'nın Horasan bölgesine gidip Hacı Bektaş-ı Veli'nin dedesi Musa el Sani ile tanışma hikayesi aktarılır. Buna göre Musa el Sani ve eşi Zeynep Hatun'un çocukları olmazken imam Ali er-Rıza'nın hayır duası üzerine "İbrahim el Sani" (Seyyid Muhammed) adında bir oğulları olur. İbrahim el Sani gençlik çağına geldiğinde bir av dönüşü müstakbel eşi Hatem Hatun'a âşık olur. İbrahim el Sani ile Hatem hatunun da çocukları olmaz. Hem annesini hem de babasını kaybettikten sonra İbrahim el Sani tüm ileri gelenleri, din adamlarını toplar ve çocuğu olması için ne yapması gerektiğini sorar. Bunun üzerine Kur'anlar okunur, kurbanlar kesilir, günlerce hayır hasenatta bulunulur. Nihayet duaları kabul olur ve İbrahim el Sani ve Hatem Hatun'un bir oğlu olur. Bu çocuğun adını "Bektaş" koyarlar.

Hacı Bektaş'ın doğumu ile ilgili çeşitli rivayetler de aktarılır. Buna göre Hatem Hatun hamileliğinin sonuna geldiğinde bir rüya görür. Rüyasında bir erkek çocuk doğurmaktadır. Uyandığında gerçekten de bir erkek çocuk doğurmuş olduğunu görür.

¹¹⁸ *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme"*, s. XV.

¹¹⁹ *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme"*, s. 113-114.

Ağrı, sancı ya da zahmet çekmez. Bektaş altı aylık olduğunda tek parmağını kaldırarak şahadet getirir ve velayetinin ilk izlerini göstermeye başlar.¹²⁰

2.3.2. İkinci Bölüm: “Hünkâr” ve “Hacı” Lakaplarını Alması

Babası Bektaş'ı iyi bir eğitim alması için Hoca Ahmet Yesevi'nin halifelerinden biri olan Şeyh Lokman-ı Perende adlı bir hocaya teslim eder. Bir gün Lokman Bektaş'ın sağında ve solunda iki kişi görür. Ancak o görür görmez bu şahıslar gözden kaybolurlar. Lokman Bektaş'a bu kişilerin kim olduklarını sorduğunda Bektaş onlardan birinin Hz. Muhammed, diğersinin ise Hz. Ali olduğunu, onların kendisine Kur'an-ı Kerim'i öğrettiklerini söyler. Hocası Lokman bunu duyduğunda çok sevinir.

Günün birinde Lokman-ı Perende talebesi Bektaş'tan abdest almak üzere su getirmesini ister. Bektaş, hocasından dua edip mektebin orta yerinde bir pınar çıkarmasını talep eder. Lokman buna kendisinin kabil olmadığını belirtince Bektaş dua eder ve yüzüne sürüp secdeye kapanır. Mektebin tam orta yerinden bir su akmaya başlar. Bunu gören Lokman-ı Perende Bektaş'a “*Ya Hünkâr*” diyerek hitap eder. Böylece Bektaş artık “Hünkâr” olarak anılmaya başlar.

Lokman-ı Perende Hac vazifesi için Arafat'a çıkar. Arafat'ta iken arkadaşlarına o günün arife olduğunu, memleketinde yemekler yendiğini söyler. Bu, Hünkâr'a malum olur ve Hünkâr Lokman-ı Perende'nin hanımından bir tepsi yemek hazırlayıp kendisine vermesini ister. Yemeği alan Hünkâr göz açıp kapatıncaya dek onu Arafat'ta bulunan hocası Lokman-ı Perende'ye götürür. Lokman bu işin bir keramet olduğunu anlar. Geri döndüğünde kendisini karşılayan insanlara, “*Hacı, Hünkâr'dır*” der. Böylece insanlar Hünkâr'ın velayetini ve anlarlar onu “Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli” olarak anmaya başlarlar.¹²¹

2.3.3. Üçüncü Bölüm: Üstünlüğünü İspat Etmesi

Horasan Erenleri Lokman-ı Perende'yi Hac dönüşü tebrik etmek üzere ziyaret ederler. Ortada akan suyu gördüklerinde onu daha önce görmediklerini ve nereden geldiğini merak ettiklerini belirtirler. Lokman, o suyun Hünkâr'ın kerameti olduğunu

¹²⁰ *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli “Vilâyet-Nâme”*, s. 1-4.

¹²¹ *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli “Vilâyet-Nâme”*, s. 5-6.

söyleyince erenler Hünkâr'ı merak edip kim olduğunu sorarlar. Lokman onu gösterdiğinde, erenler onun daha çocuk olduğunu söyleyerek velayetine inanmazlar. Hünkâr kendisinin Ali soyundan geldiğini, bu tür kerametlerin kendisine miras olduğunu, onun soyundan gelenlerin kerametine şaşılmaması gerektiğini belirtir. Ancak erenler ikna olmaz ve Hünkâr'dan velayetini ispat etmesi için bazı belirtiler göstermesini isterler. Hz. Ali'nin avucunda ve alnında yeşil bir ben olduğunu, eğer onun soyundan ise onda da benzer belirtiler olması gerektiğini söylerler. Bunun üzerine Hünkâr avucundaki ve alnındaki yeşil benleri gösterir. Erenler böylece onun velayetini kabul ederler, özür dileyerek ona saygı gösterirler.¹²²

2.3.4. Dördüncü Bölüm: Keramet Göstermesi

Erenler Hünkâr'a bu velayeti nereden aldığını, kimin soyundan geldiğini sorarlar. Hünkâr, eğer erenlerden biri bir susam yaprağı üzerine seccade serip namaz kılsa onu dergahına kabul edeceğini söyler. Erenler, kendisinin bu kerameti göstermesi durumunda onu pir kabul edeceklerini belirtirler. Bunun üzerine Hünkâr, abdestini alıp seccadesini serer. Seccade Tanrı'nın gücüyle havada durur. Hünkâr havada duran seccade üzerinde iki rekât namaz kılar. Bunu gören erenlerin hepsi Hünkâr'a teslim olurlar. Hocası Lokman da dahil bu olaya tanıklık eden herkes, Hünkâr'ın talebesi olurlar.

Bu sırada Hünkâr'ın babası vefat eder. Kendisine padişahlık teklif edilir ancak o kabul etmez. Böylece padişahlığı onun amcaoğluna verirler. Hünkâr ise kendini ibadete adar. Bir gün Tanrı'dan ibadetlerinin kabul olduğuna dair bir ses duyar. Bunun üzerine ibadetlerine daha sıkı sarılır.¹²³

2.3.5. Beşinci Bölüm: Savaş Esirini Kurtarması

Hoca Ahmet Yesevi tarafından yönetilen Horasan bölgesi sık sık istilalara maruz kalmaktadır. Bir gün halk bir araya gelip ondan bir ordu kurmasını ve Bedahşan Beyi'nin üzerine gitmesini isterler. Bedahşan Beyi, gayrimüslim bir komutandır. Hoca

¹²² *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme"*, s. 7.

¹²³ *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme"*, s. 8.

Ahmet Yesevi bir ordu kurup başına oğlu Kutbeddin Haydar'ı geçirir. Haydar ordusuyla birlikte Bedahşan Beyine karşı gider ancak başarısız olur. Binlerce askeri şehit edilir, kendisi de esir edilerek bir zindana kapatılır. Yedi yıl bu zindanda kalır. Haydar'ın yokluğunu fırsat bilen kâfirler ise Türkistan bölgesini adeta yerle bir ederler. (Bedahşan, bugünkü Afganistan topraklarında yer alır.)

Hoca Ahmet Yesevi, hem halkının çektiği ıstıraptan hem de oğlundan uzak kalmanın verdiği acıdan dolayı Tanrı'ya yardım etmesi için yakarır. Tanrı onun bu yakarışını Hünkâr'a ilham eder. Hünkâr derhal Türkistan'a gider. Hoca Ahmet Yesevi ondan Müslümanların öcünü almasını, oğlunu da kurtarmasını ister. Hünkâr intikam yemini ederek gözden kaybolur. Şahin şekline girip uçarak Bedahşan iline varır. Orada Kutbeddin Haydar'ın kaldığı mağarayı bulur, süzülüp içeri girer. Tekrar insan şekline bürünür. Ağzının suyundan bir parça alıp Haydar'ın başına sürer. Çektiği ıstıraptan dolayı saçları dökülmüş olan Haydar'ın kelliği iyileşir ve saçları tekrar gürleşir. Hünkâr Haydar'a kırk adet hurma verir. Haydar hurmaları yedikçe iyileşir. Haydar Hünkâr'a kim olduğunu sorar ve Hünkâr kendisini tanıtır. Haydar oradan çıkmanın imkânsız olduğunu söylediğinde Hünkâr onu kucağına alır, gözlerini kapatmasını söyler. Kibleye dönüp besmele çeker, Haydar gözlerini açtığı anda kendini babası Hoca Ahmet Yesevi'nin huzurunda bulur.

Hünkâr Haydar'ı babasına teslim ettikten sonra kendisi mağarada kalmaya devam eder. Orada kendini ibadete verir. Derken Haydar'ı esir tutan "kâfirlere" beddua eder. Onların kırk gün güneş görmemelerini diler. Kafirlerin diyarını karanlık kaplar. Bedahşan Beyi papazlarını toplar ve bu soruna bir çözüm bulmalarını, aksi taktirde canlarından olacaklarını bildirir. Papazlardan biri, gizlice Müslüman olmuş, uzun yıllardır dinini gizlice yaşamaktadır. O papaz Bedahşan Beyi'ne Hünkâr'ı haber verir. Karanlığın sebebinin onun duası olduğunu söyler. Böylece diğer papazlar bir araya gelip Hünkâr'ı Bedahşan Beyi'nin huzuruna getirmeye karar verirler.

Elli bin papaz toplanıp Hünkâr'ın kaldığı mağaraya doğru gittiklerinde Hünkâr, Tanrı'dan yardım diler. Tanrı yedi başlı bir ejderha gönderir. Ejderhayı gören papazlar korkup kaçarlar. Bedahşan Beyi onlara tekrar baskı yaptığında onlar ellerinden bir şey gelmediğini belirterek ejderhayı işaret ederler. Bunun üzerine Bedahşan Beyi hak dinin İslam olduğunu, Hünkâr'ın ise bir veli olduğunu kabul ederek ona teslim olmaya

karar verir. Böylece Bedahşan Beyi, papazları ve ahalisi Müslüman olurlar. Diyarlarındaki karanlık gider, tekrar güneş doğar.

Bir süre sonra papazlardan bazıları Hünkâr'ın büyücü olduğunu öne sürerek dinlerinden dönerler. Hünkâr bu sefer yağmurlarını keser ve kuraklık başlar. Bu şekilde Bedahşan insanları birkaç defa dinlerinden dönerler. Her seferinde Hünkâr onları farklı bir şekilde cezalandırır. Bir defasında ejderha tekrar gelip inkarcıları yutar. Ancak bu sefer Bedahşan halkı geri dönmek üzere Müslüman olur. Hünkâr'ı kendi beylerinin yerine koymak isteseler de o bunu kabul etmez. Kendisi bir güvercin şekline girerek Horasan diyarına geri döner.¹²⁴

2.3.6. Altıncı Bölüm: Anadolu'ya Gelmesi

Velayetname'nin bu kısmında Hoca Ahmet Yesevi'den bahsedilir. Yesevi, Hz. Muhammed soyundan gelir ve velayetini on iki imamdan sekizincisi Ali er-Rıza'dan almıştır. Hoca Ahmet Yesevi, din adamı olmasının yanı sıra geçimini ticaretle sağlamaktadır. Bu kısımda Hoca Ahmet Yesevi'nin kerametlerinden bahsederken onun Hacı Bektaş-ı Veli'yi Anadolu'ya göndermesi anlatılır.

Hoca Ahmet Yesevi tekkesinde Hz. Muhammed'in emanetlerini tutmaktadır. Allah'ın Hz. Muhammed'e verdiği hırka, taç gibi bazı emanetleri Yesevi'ye Hz. Muhammed'in soyundan gelen ataları tarafından miras bırakılmıştır. Yesevi onları korumakta ve kimseye vermemekte kararlıdır.

Yesevi'nin halifeleri bir gün toplanıp bu emanetleri ondan istemeye karar verirler. Binlercesi bir sabah tekkede namaz kıldıktan sonra bir ateş yakıp başına otururlar. Yesevi velayet gözüyle onların gönlünden geçenleri bilir ve dile getirmelerini ister. Halifeler isteklerini dile getirirler. Bunun üzerine Yesevi, halifelerden birinin tekkeye bağış için getirdiği bir darı yığınına işaret eder. Kim bu darı yığını üzerine seccadesini koyup namaz kılar ve bir darı tanesi dahi kıpırdamazsa emanetlerin o kişiye kendiliğinden gideceğini söyler. Halifeler bu sözler üzerine şaşırınca birden Hünkâr selam vererek ortama dahil olur. Hem Yesevi hem de halifeler Hünkâr'ı ayakta karşılarlar. Hünkâr besmele çekip seccadesini darı yığınının üzerine koyup iki rekât namaz kılar ve tek bir darı tanesi dahi kıpırdamaz. Derken

¹²⁴ *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme"*, s. 9-13.

emanetlerden taç, uçarak gelip kendiliğinden Hünkâr'ın başına geçer. Hırka da aynı şekilde Hünkâr'a gelir. Hz. Muhammed'e ait sancak kendiliğinden gelip Hünkâr'ın başına dikilir. Seccade altına serilir. Tüm bunları gören halifeler Hünkâr'ın kendilerini gölgede bırakacağını anladıklarında kaygılanırlar.

Hoca Ahmet Yesevi Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli'yi tıraş eder. Hz. Muhammed'den kalan emanetleri de ona vererek artık kendisinin Rum ülkesinden (Anadolu) sorumlu olduğunu, oradaki erenlerin başına geçeceğini, Sulucakaraöyük bölgesinin de kendisine verildiğini bildirir. Ertesi sabah Hünkâr kutsal emanetlerle birlikte yola çıkar. Orada erenlerden biri, Hünkâr'ın geldiğini haber vermek için ateşten bir parça alıp Rum ülkesine doğru fırlatır. Metne göre bu odun bugün Hacı Bektaş-ı Veli tekkesi önündeki dut ağacıdır.

Hünkâr Anadolu'ya direkt gelmek yerine önce Hac vazifesini yerine getirmeye niyet eder. Çölden geçerken kendisine saldıran iki aslanı taşa çevirir. Sonra Kürdistan denen bölgede bir süre kalır. Orada bir çocuk evlat edinir. Oradan sırasıyla Necef, Mekke, Medine, Halep şehirlerine uğrar ve nihayet Elbistan üzerinden Anadolu'ya gelir. Halep'te erenlerle arasında geçen bir olay dikkate değerdir. Erenler Hünkâr'a birlikte inzivaya çekilmek istediklerini söylerler. Hünkâr ise ne tür bir inzivadan bahsettiklerini sorar. Erenler kırk gün yemeden içmeden ibadete kapanmak olduğunu belirtirler. Hünkâr ise daha önce görülmemiş bir çile çıkarma şeklinden bahseder. Buna göre kırk gün boyunca her gün bir öküz yahnisi yiyecek ve tuvaletini yapmayacaktır. Halep erenleri onların buna gücünün yetmeyeceğini belirterek bildikleri şekilde çile çıkarırlar. Hünkâr ise söylediklerini yapar. Kırk gün boyunca her gün bir öküz kestirip etini yer, bir yudum su içmez, tuvaletini de yapmaz. Bunu gören erenler onun üstün olduğunu anlarlar ve ona hürmet gösterirler.

Buradan sonra Hünkâr Kayseri'ye doğru yola çıkar. Onun Anadolu'ya geldiği diğer erenlere malum olur. Anadolu'daki Rum erenleri, kendi yerlerini almasından korktukları için Hünkâr'ın oraya girişini engellemek isterler ve yolları kapatırlar. Ancak Hünkâr yolların kapatılmış olduğunu görünce arşa kadar sıçrar. Güvercin şekline bürünüp Sulucakaraöyük'te bir taşın üzerine konar. Ayakları sanki hamura basmış gibi o kayaya gömülür.

Bu sırada bir arada olan Rum erenleri, hocaları olan Karaca Ahmet'ten Hünkâr'ın Anadolu'ya girip girmediğini kontrol etmesini isterler. Karaca Ahmet,

Sulucakaraöyük'te tek başına duran güvercinden haber verir. Erenlerden biri doğan şekline girip onu avlamak üzere havalanır. Ancak tam üzerine doğru hücum ederken Hünkâr tekrar insan şekline bürünür. Doğan'ı boğazından yakalayıp öldüresiye sıkar. Doğan şekline giren eren tekrar insan şekline döndüğünde Hünkâr'ın elini ayağını öpüp ondan özür diler. Hünkâr ise *mazlum olarak geleni zalim şeklinde karşıladığı için* o ereni ayıplar. Ancak pişmanlığından dolayı onu affeder. Geldiği yere dönmesini, Rum erenlerini de çağırmasını ister.

Rum erenleri Hünkâr'ın bu çağrısını duyduklarında onun ayağına gitmeyi reddederler. Bunun üzerine Hünkâr üfleyerek onların ışıklarını söndürür. Günlerce tekrar yakmayı başaramazlar. Bir işaretyle hepsinin altından seccadelerini alır. Rum erenleri bunları görünce gidip Hünkâr'dan özür dilemeye karar verirler. Onun huzuruna gidip kendini tanıtmalarını isterler. Hünkâr kendini tanıttınca, erenler söylediklerine inanmak için başka bir delil isterler. Bunun üzerine Hünkâr, Hoca Ahmet Yesevi'nin kendisine verdiği icazeti göstermek ister. Tam bu sırada gökten dumanlar içerisinde yeşil bir ferman iner. Erenler bu fermanı okuyunca artık Hünkâr'ın kendilerinden üstün olduğunu kabul edip onun müridi olurlar. İzin isteyerek geldikleri yere geri dönerler.¹²⁵

2.3.7. Yedinci Bölüm: Anadolu'da Bazı Önemli Şahıslarla Karşılaşması

Rum erenleri Hünkâr'ın yanına gidecekken Emre adında bir ereni de davet ederler. Emre, Hünkâr'ı tanımadığını ileri sürerek onun ayağına gitmeyi reddeder. Bunun üzerine Hünkâr, başka birini gönderip Emre'yi çağırmasını ister. Emre huzura getirildiğinde Hünkâr'ın elindeki yeşil beni görmeyi talep eder. Hünkâr elini uzatıp beni gösterdiğinde Emre, "*Tapduk Hünkâr'ım*" dediği için ismi Tapduk Emre olarak kalır. Bektaşî geleneğindeki önemli karakterlerden biri olan Tapduk Emre'nin hikayesi bu bölümde aktarılır.

Burada bahsedilen bir diğer karakter İbrahim Hacı'dır. Hünkâr bugünkü Kahramanmaraş bölgesi civarında gezinmekteyken çoban İbrahim, koyunlarının ona doğru gittiğini görür. Bunun üzerine kendisi de Hünkâr'da olağanüstü bir durum olduğunu fark eder ve ondan kendisini kabul etmesini ister. Hünkâr İbrahim Hacı'yı

¹²⁵ *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme"*, s. 14-20.

dualarla kutsar ve onu Anadolu'nun belli bölgelerinde hüküm sürmesi için görevlendirir.

Hünkâr'ın olağanüstü işlerini görüp onun yoluna düşen bir diğer isim Bahaeddin Bostancı adlı bir çiftçidir. Metinde anlatıldığına göre Hünkâr bir gün Hızır Peygamber ile buluşur. Kayseri civarlarında gezinirken bir bahçe görürler ve oraya giderler. Ekim zamanı olduğu için henüz hiçbir mahsul bulunmamaktadır. Ancak Hünkâr yine de bahçenin sahibine ektiği yerleri kontrol etmesini, belki bir şeyler bulabileceğini söyler. Bahaeddin bahçesini gözetlemeye gittiğinde ekim zamanı olmasına rağmen üç adet olgunlaşmış kavun bulur. Bunun Hünkâr ve Hızır'ın bir kerameti olduğunu anlar ve onların peşine düşer. Önce birden gözden kaybolsalar da Hünkâr ve Hızır, Bahaeddin'i onun evinde karşılarlar. Burada Bahaeddin Bostancı'nın kendisinin Kayseri'de yaşadığı ancak soyundan gelenlerin Sakarya-Eskişehir bölgesinde olduğu aktarılır.

Hünkâr daha sonra bir Hristiyan köyüne uğrar. Ekmek taşıyan bir kadın ona ekmeğinden ikram edip yemesi için ricada bulunur. Ancak ekmeğin çavdar olduğunu ve bu yüzden mahcup olduğunu belirtir. Bunun üzerine Hünkâr bu Hristiyan köyüne dua eder ve bundan sonra köylüler çavdar ekmelerine rağmen buğday biçmeye başlarlar. Metinde bu bölge Hristiyanlarının Hünkâr'a halen saygı duyduğu aktarılır.

Hünkâr bir başka köyden geçerken gördüğü bir kadından yiyecek ister. Kadın evine dönüp dervişlerin yemek istediğini söyler. Evlerindeki az miktardaki yağdan onlara vermeye niyetlenir ancak ev halkı razı olmaz. Kadın yine de vermekte kararlıdır. Hünkâr kadının bu ikramı karşısında dua eder ve kadın eve döndüğünde yağ küpünün ağzına kadar dolu olduğunu görür. Bu olay üzerine onun olağanüstü güçlere sahip biri olduğunu anlar ve peşine düşer. Kızılırmak kenarına vardıklarında Hünkâr'ın seccadesi üzerinde karşıya geçtiğini görürler ancak ona yetişemezler. Hünkâr bir dağa çıkar ve orada bir ağaçtan kendisini saklamasını ister. Metin bu ağacın halen orada olduğunu bildirir.¹²⁶

---

¹²⁶ *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme"*, s. 21-25.

2.3.8. Sekizinci Bölüm: Sulucakaraöyük'e (Nevşehir) Varması

Bu bölümde Bektaşilik için merkez kabul edilen ve bugünkü Nevşehir sınırları içerisinde yer alan Hacıbektaş (o zamanki adıyla Sulucakaraöyük) bölgesinin hikayesi anlatılır. Buna göre o bölgede yaşamakta olan Yunus Mukrî adlı bir ileri gelen, dönemin Konya'da hüküm süren Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad'a gidip Sulucakaraöyük bölgesini kendisine vermesini ister. Sultan onun bu isteği üzerine bölgeyi Yunus Mukrî'ye verir. Yunus Mukrî bölgeye gelir ve bir müddet sonra ölür.

Yunus Mukrî'nin çocuklarından biri olan İdris, babası gibi bilgin bir karakterdir. Hanımı Kutlu Melek de (Kadıncık Ana) saygın bir kadındır. Günün birinde Kadıncık Ana bir rüya görür. Rüyasında bir dolunayın eteğinden içeri girdiğini, dışarı çıkmaya çalıştığını ancak onu engellediğini söyler. Eşi İdris, bu rüyayı bir çocuk sahibi olacaklarına yorar. Ancak çocukları olmaz.

Bir gün Kadıncık Ana köyün diğer kadınlarıyla birlikte günlük işlerini yaparken Hünkâr çıkagelir. İşlerini yapan kadınlara aç olduğunu, yiyecek bir şeyler istediğini söyler. Kadınlar onu baştan savma cevaplarla geçiştirse de Kadıncık Ana hemen eve koşar ve az miktardaki yağdan ona ikram eder, Hünkâr ise ona dua eder. Kadıncık Ana'nın kaynanası eve döndüğünde yağ küpünü açar ve dolup taşıdığını görür. Kadıncık eve dönüp olayı anlattığında, Hünkâr'ın erenlerden olduğunu anlarlar. İdris eve geldiğinde ona da durumu anlatırlar. İdris gece yarısı uykusundan uyanıp abdest alıp mescide gider. Orada mescidin tüm pencerelerinden ışıklar saçıldığını görür. İçeri girdiğinde Hünkâr'ı bulur. Hünkâr, bir köşede ibadet ederken ağzından ışık saçılır, başının üstünde de bir mum yanar. İdris derhal eve dönüp Kadıncık Ana'yı alır, rüyasındaki erenin mescitte olduğunu haber verir. Birlikte Hünkâr'ın elini ayağını öperler. Böylece Kadıncık Ana ve İdris Hünkâr'ın yoluna girmiş olurlar.

Hünkâr artık İdris ve Kadıncık Ana'nın evinde kalmaktadır. Köylüler olayı kötüye yorarlar ve Hünkâr'ın Kadıncık Ana ile ilişkisi olduğuna dair dedikodular yayılır. İdris'in kardeşi, Hünkâr'ı evinden kovması için İdris'i uyarır. İdris Hünkâr'ın kerametlerinden bahsedince kardeşi onu hiç ciddiye almaz, çareyi il beyine şikâyet etmekte bulur. İdris'in kardeşi, il beyi Nureddin Hoca'ya giderek durumu anlatır. Nureddin Hoca bir haberci göndererek Hünkâr'ı uyarmak ister. Haberci Hünkâr'a gelip o bölgeyi terk etmesini söylediğinde Hünkâr onu ciddiye almaz. Bunun üzerine

Nureddin Hoca bizzat köye gelir ve Hünkâr'ı uyarır. Bu bölgeyi terk etmezse cezalandırılacağını bildirir. Bu sırada namaz vakti gelir ve Nureddin Hoca abdest almak için yardımcılarında su ister. Hünkâr su kabını eline alır ve döktüğünde su kana dönüşür. Nureddin Hoca Hünkâr'ı bir büyücü olarak görür ve bölgeyi terk etmesi konusunda onu daha sert bir dille uyarır.

Hünkâr Nureddin Hoca'ya, ertesi gün öğle vakti tutuklanacağını, vatanından uzakta kalacağını, bir avuç arpa ve biraz toprakla canını kurtaracağını söyler. Ertesi gün Sultan Alâeddin'in adamları Nureddin Hoca'yı tutuklayarak zindana atarlar. Zindanın duvarlarında kullanılan malzeme orada bulunanları zamanla kör etmektedir. Nureddin Hoca duvarlara bakmamak için zindan görevlisinden biraz toprak ve bir avuç arpa ister. Arpaları toprağa atıp yeşertir, onlara bakarak kör olmaktan kurtulur. Bir zaman sonra Nureddin Hoca zindandan salıverilir ve memleketinden çok uzak bir yerde yaşamak zorunda kalır. Başına gelenlerden sonra Hünkâr'a karşı tutunduğu tavırdan dolayı derin pişmanlık duyar.

Bölüm Hünkâr'ın kerametlerini anlatmaya devam eder. Olayların geçtiği dönemde Sulucakaraöyük'te az insan yaşadığı için köylüler çoban tutmamakta, hayvanlarını kendi aralarında sırayla gütmektedirler. Bir gün sıra İdris'e gelir ancak İdris'in önemli bir işi vardır. Hünkâr İdris'e hayvanlara onun yerine bakabileceğini söyler. İdris başta kabul etmese de Hünkâr ısrar ederek hayvan gütmeye sırasını İdris'ten devralır. Hünkâr'ı il beyine şikâyet eden ve İdris'in kardeşi olan Saru İsmail, Hünkâr'dan kendi hayvanlarını da gütmesini ister. Hünkâr Saru İsmail'e onun hayvanlarıyla ilgilenmeyeceğini ve bu konuda mesuliyet kabul etmediğini belirtir. Saru İsmail yine de hayvanlarını bırakıp gider. Akşam olduğunda Saru İsmail'in hayvanları dışındaki hayvanlar döner. Saru İsmail hayvanlarını kurtların yediğini görünce, suçu Hünkâr'a atar ve zararını ödemesini ister. Hünkâr sorumluluk kabul etmediğini, bunu kendisiyle konuştuğunu söylediğinde Saru İsmail şahit ister. Hünkâr bir grup köylüyü de toplayıp bir kayalığa gider. Köylülere bu kayalığın onun şahidi olduğunu söyler. İnsanlar başta anlam veremese de kayalıklar dile gelir ve Hünkâr'a şahitlik ederler. Olaya tanıklık edenler, Saru İsmail'i dışlayıp Hünkâr'ın ululuğunu kabul ederler.

Saru İsmail'in Hünkâr'a olan muarızlığı bir süre daha devam eder. Bir gün Hünkâr Saru İsmail'i bahçelerde gezmeye davet eder. Mevsim kış olduğu için

ağaçlarda meyve yoktur. Ancak Hünkâr Saru İsmail'den yemiş ister. Saru İsmail kışın meyve olmayacağını bildiği için itiraz eder. Hünkâr, müsaade isteyerek bir elma ağacına çıkar. Elma ağacı birden meyvelerde dolup taşar. Hünkâr ağaçtayken Saru İsmail başını kaldırıp baktığında Hünkâr'ın cinsel organı yerinde bir beyaz bir de kırmızı gül görür. Böylece onun erenlerden olduğunu anlar. Pişman olup özür dilese de Hünkâr ona hastalığa yakalanması için beddua eder. Sonunda İsmail hastalanır ve ölür. Onun soyundan gelenler de aynı hastalıktan ölürlər.

Bölüm Hünkâr'ın başka kerametlerini de aktarır. Bir defasında Hünkâr, kerpiç yapımında kullanmak üzere ayaklarıyla çamur ezerken, birisi ona eğer gerçekten olağanüstü güçlere sahipse bir kayayı da ezmesini ister. Hünkâr derhal bir kayanın üzerine çıkar ve hamur gibi yoğurur. Metinde bu kayanın halen yerinde durduğundan bahsedilir. Başka biri Hünkâr'a bir taşı kesmesi için meydan okur. Hünkâr taşı kolayca ikiye böler. Kerametler bunlarla bitmez. Hünkâr ekinleriyle uğraşan çiftçilerden yiyecek bir şeyler ister. Onlar ellerinde olmasına rağmen paylaşmak istemezler. Hünkâr beddua ederek onların tüm mahsullerini taşa çevirir. Halk buna karşılık ellerinde bolca altın ve gümüş olduğunu söylediğinde Hünkâr onları da taşa çevirir. Pişman olan halk Hünkâr'dan aman dileyince onları affeder. Taşa dönüşen mercimek ve buğday tanelerini kadınların yutması halinde çocuk sahibi olacaklarını bildirir. Erenlere inanmayan bir adam bu kerameti saçma bulur ve iki buğday tanesi yutar. Hünkâr'ın kerameti olarak adam hamile kalır. Halk şaşkına dönüp Hünkâr'a adamın akıbetini sorarlar. Hünkâr, adamın öleceğini ancak öldükten sonra karnının yarılıp çocukların alınması gerektiğini, zira çocukların yaşayacağını haber verir. Bir diğer keramet, Hünkâr'ın bir avuç unla yoğurulan hamura hayır dua etmesiyle kırk gün boyunca ekmek pişirilmesidir. Hünkâr eğer ağzı açılmazsa hamurun kıyamete dek yeteceğini bildirir. Ancak ekmek yapan kadınlar yorulunca Hünkâr hamur teknesinin ağzını açar, keramet son bulur ve hamur biter.

Bölümde anlatılan başka bir konu başlığı Hünkâr'ın siyasi liderlerle ilişkileridir. Metne göre o dönemlerde Anadolu ve İran coğrafyası Selçuklular, Bağdat Bölgesi Abbasiler, Tataristan Bölgesi ise Cengiz Han ve soyuna aittir. Şeyh Necmeddin-i Kübra adlı bir gökbilimci, ömrünü adayarak hazırladığı bir kitabı Bağdat'ın padişahına hediye eder. Akıl sağlığı yerinde olmayan padişah, nesnelere suda çıkardıkları sesi sevdiğini söyleyerek gökbilimcinin ömrünü adadığı kitabı suya

atar. Necmeddin-i Kübra olaya çok sinirlenir ve intikam için Cengiz Han'dan yardım istemeye gider. Gökbilimlerini ve kehanette iyi olduğunu, bir ordu toplayıp Bağdat'a saldırması konusunda başarılı olacağını söyleyerek Cengiz'i Bağdat'a saldırmaya ikna etmeye çalışır. Cengiz başlangıçta ona inanmaz. Necmeddin-i Kübra birkaç gün sonra ay tutulacağını haber verir. Cengiz, eğer gerçekten ay tutulursa Bağdat'a saldıracağını bildirir.

Gün gelir ve ay tutulur. Ancak Cengiz uykudadır ve görevliler onu uyandırmaktan çekinirler. Necmeddin-i Kübra, tutulmadan korkmuş olan halkı bir araya toplar ve eğer tutulmadan kurtulmak istiyorlarsa evlerinde metalden yapılmış ne varsa birbirine vurarak ses çıkarmaları gerektiğini söyler. Halk buna inanıp gürültü çıkarmaya başlar. Metne göre ay tutulmasında gürültü çıkarma geleneği burada oluşmuştur. Gökbilimci amacına ulaşır ve Cengiz uyanarak tutulmayı görür. Oğlu Kâvus Han'a bir ordu verip Bağdat üzerine gönderir. Kâvus Han deli padişahı kolayca alt eder ve Bağdat bölgesini ele geçirir. Ancak buradan sonra Anadolu'yu da ele geçirmek ister. Bu durum Hünkâr'a malum olur ve Karadonlu Can Baba adlı bir ereni ona karşı gönderir. Can Baba Kâvus Han'ı İslama'ya davet eder. Kâvus Han da yanında getirdiği din adamına danışır. Din adamı, Can Baba'yı bir kazana koyup üç gün kaynatmayı, eğer sağ çıkabilirse dediklerini kabul etmeyi tavsiye eder. Can Baba kabul eder ve büyükçe bir kazanın içerisine oturur. Üç gün boyunca büyük bir ateşle su kaynatılır. Hünkâr'ın yardımıyla Can Baba oradan sağ çıkar ancak Kâvus Han tekrar sınamak ister. Bu kez Can Baba'yı direkt büyük bir ateşe atmayı teklif eder. Can Baba teklifi diğer din adamının da kendisiyle birlikte gelmesi şartıyla kabul eder. Birlikte girdikleri ateşten yalnızca Can Baba çıkar.

Kâvus Han olanları hanımına anlatınca kadın, Can Baba'yı zehirleyerek öldürmek ister. Can Baba'yı Kâvus Han'ın hanımına götürürler. Kadın elindeki zehirden içmesini, eğer ölmezse derhal Müslüman olacaklarını söyler. Can Baba zehiri hemen içer ve bedeni hiç etkilenmez. Bunun üzerine Kâvus Han, eşi ve ahalisi Müslüman olmaya karar verirler. Ancak geri dönmeleri durumunda Cengiz'in kendilerini kabul etmeyeceklerini fark ederler. Böylece Konya'da hüküm süren Sultan Alâeddin'e gidip ondan yurt isterler. Sultan buna çok sevinir ve bugünkü Sivas, Kayseri, Çorum ve Ankara bölgelerini onlara verir. Sultan'ın da gücü artmış olur. Bu olaydan sonra Sultan Alâeddin yapacağı her işi Hünkâr'a danışmaya başlar.

Sekizinci bölüm Hünkâr'ın ölü bir çocuğu diriltmesini de içeren başka birçok kerameti anlatmaya devam eder. Bu kerametlerin yanı sıra günümüzde önemli sayılan bazı şahsiyetlerle ilişkileri de anlatılır. Tapduk Emre, Yunus Emre, Mevlâna, Seyyid Mahmud Hayrani, Ahi Evran, Seyyid Salih, Bostancı Baba, Molla Sadeddin, Sultan Seyyid Gazi, Cem Sultan, Güvenç Abdal ve Osman Gazi adlı önemli kişilikler ile Hacı Bektaş-ı Veli arasında geçen olaylar sekizinci bölümde geniş bir yer tutar. Tüm bu önemli şahsiyetlerle ilişkileri anlatılırken aslında Hünkâr'ın hepsinden üstün olduğunu ispat etme kaygısı sezilir.

Velayetname'nin sekizinci bölümde Osman Gazi ile Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli arasında geçen olayları aktarmasıyla tarihsel bir nitelik kazandığı söylenebilir. Zira bu bölümde Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli tarafından kutsandığı, onun hayır duasını aldıktan sonra girdiği tüm savaşlarda başarılı olduğu aktarılır. Osman Bey başlangıçta Selçuklu yönetimine karşı asi tavırlar sergilerken, Sultan Alâeddin'in Hünkâr'dan yardım istemesi üzerine Hünkâr tarafından belli nişanlar verilerek Bektaşî Ocağına kabul edilir. Osman Bey, kendisinin kabulü esnasındaki uygulamaları daha sonra kendi ordusuna asker alırken de devam ettirdiği için, bu metinden Osmanlı Devleti ordu yapılanmasının temellerinde Hünkâr'ın izleri olduğu sonucuna varılabilir.¹²⁷

2.3.9. Dokuzuncu Bölüm: Hacı Bektaş-ı Veli'nin Halifeleri

Dokuzuncu bölümde Hacı Bektaş-ı Veli'nin vefatından sonra Anadolu'nun dört bir yanına dağılıp orayı hem Türk yurdu haline getirip hem de Müslümanlaştıran halifelerin bazıları tanıtılır. Aslında Hünkâr'ın sayısız muhibbi olduğu, ancak hepsine burada yer verilemeyeceği belirtildikten sonra bazı halifeler ismen tanıtılır. Her halife gittiği bölge ve gösterdiği kerametlerle anılır.

Bunlardan ilki Seyyid Cemal adlı halifedir. Seyyid Cemal Hünkâr'ın vefatından önce kendisine Anadolu'dan yurt verilmesini ister. Hünkâr onu bugünkü Kütahya sınırları içerisinde bulunan Altıntaş bölgesine gönderir. Seyyid Cemal'in bir oğlu olur. O da Gelibolu yönüne doğru gitmek isterken denizi geçemez. Kayıkçılardan yardım isteyip alamayınca, denizi yarıp karşıya geçmeye muvaffak olur.

¹²⁷ *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme"*, s. 26-78.

Tanıtilan bir diğerk halife Saru İsmail Padişah'tır. Bu kişi daha önce Hünkâr'a muhalefetiyle anlatılan Saru İsmail'den farklı bir kişiliktir. Saru İsmail Hünkâr'dan yurt istediğinde Hünkâr ona ölümünden sonra sopasını fırlatmasını, düştüğü yeri yurt edinmesini öğütler. Hünkâr'ın vefatından sonra Saru İsmail sopasını fırlatır. Sopa bugünkü Denizli ili Tavas ilçesi sınırları içerisindeki bir kilisenin çatısını delip içeri düşer. İçeride İncil okuyan Hristiyanlar sopayı bir ejderha gibi görüp korkarlar. Saru İsmail bir doğan şekline girip uçarak o kilisenin olduğu yere gider. Kiliseyi yıkıp yerine kendi tekkesini yapar. Bölge halkının çoğu Müslüman olup onun öğrencisi olurlar. Saru İsmail'in bir diğerk lakabı "Öküz söyleten" olarak anlatılır. Bunun sebebi, bir gün çift süren bir öküze yaklaşp onla konuşmasıdır. Öküz, uzun yıllar ağır işlerde çalıştıktan sonra kesileceğini söyleyince Saru İsmail öküzü satın alarak özgürlüğüne kavuşturur.

Bölümde tanıtilan bir diğerk isim Kolu Açık Hacım Sultan'dır. Öncelikle bu kişinin adını nereden aldığı anlatılır. Buna göre Hünkâr, Hacım Sultan'a bir kılıç hediye eder. O da bu kılıcın keskinliğini denemek için bir eşeği ortadan ikiye böler. Hünkâr bu yaptığı üzerine ona beddua eder ve bir kolu çolak kalır. Pişman olup af dileyen Hacım Sultan Hünkâr'dan yardım ister. Hünkâr ise pişman olduğunu görünce Hacım Sultan'a dua eder ve kolu tekrar açılır. Bu olay sonrasında Hacım Sultan "Kolu Açık" olarak anılır.

Hacım Sultan Hünkâr'dan yurt istediğinde, Hünkâr ona bir ejderha ile karşılaşp onu alt edeceğini, oranın ona yurt olacağını söyler. Bunun üzerine Hacım Sultan yollara düşer ve Germiyan (bugünkü Kütahya) Beyi'ne gelir. Germiyan Beyi Hacım Sultan'a Uşak bölgesini verir. Hacım Sultan orada bir ejderhayla karşılaşp ve onu alt eder.

Hacım Sultan'ın birçok kerameti anlatılır. Bunlardan birine göre Hacım Sultan bir gün dervişlerle Menteşe (bugünkü Muğla) yönüne doğru gezintiye çıkar. Bir köye vardığında köydeki zengin bir adama dervişlerinden birini göndererek kalacak yer ister. Adam Hacım Sultan'a gelip oğlu olmadığını, ancak bir tane kızı olduğunu söyler. Oğlu olması için Hacım Sultan'dan dua ister. Hacım Sultan adamın evine gelip kapısında dua eder. Dua üzerine evin kızının kadınlık organı yok olur, yerine erkeklik organı gelir. Kız sabah uyandığında durumu fark edip ailesine söylediğinde ailesi çok

sevinir. Hacım Sultan erkek olan kızı kutsayarak derviş yapar. Köy halkı Hacım Sultan ve dervişlerine bin adet öküz hediye eder.

Hünkâr'ın halifelerinden bir diğeri Rasul Baba'dır. Rasul Baba da diğeri halifeler gibi kendisine hangi bölgenin verileceğini merak eder. Hünkâr Rasul Baba'ya, ona yurt olacak yere ansızın gideceğini söyler. Hünkâr öldükten sonra Rasul Baba bir sabah uykusundan uyandığında kendini Altıntaş (Kütahya) bölgesinde bulur. O bölgede yaşayan bir Hristiyan beyi avlanmaya çıktığında altından bir geyik görür. Adamlarına öldürmeden yakalamak istediğini söyler ancak altın geyik silkinip bir güvercine dönüşerek bölgedeki bir kilisenin çatısına konar. Oradan da inip tekrar Rasul Baba şekline bürünür. Hristiyanlar kim olduğunu sorduklarında Rasul Baba Hünkâr'ın halifesi olduğunu söyler. Böylece bölge Hristiyanları ona iman ederler.

Bölümde tanıtılan son halife Pir Ebi Sultan'dır. Pir Ebi Sultan tanıtılırken, Hünkâr'ın Konya'da yaşayan önemli bir derviş olan Sadreddin-i Konevi ile ilişkilerinden bahsedilir. Buna göre Sadreddin bir gün Hünkâr'ı Konya'ya davet eder. Hünkâr kendisi gidemediği için yerine Pir Ebi Sultan'ı gönderir. Sadreddin Pir Ebi Sultan'a Konya'dan yurt verir. Pir Ebi Sultan üç oğlunu da alıp orayı yurt edinir. Bir süre sonra Konya'da veba salgını olur. Pir Ebi Sultan'ın oğullarından ikisi ölür, üçüncüsü de bir müddet sonra vefat eder. Annesi üçüncü evladı için ağlarken, Pir Ebi Sultan diğeri iki çocuğunu aldığı söyleyerek en azından üçüncüyü kendilerine bağışlaması için Tanrı'ya dua eder. Ellerini çocuğa doğru uzattığında çocuk dirilip ayağa kalkar. Bu olaydan sonra Konya ahalisi Pir Ebi Sultan'a daha çok bağlanırlar.¹²⁸

2.3.10. Onuncu Bölüm: Hacı Bektaş-ı Veli'nin Ölümü

Onuncu ve son bölümde Hünkâr'ın ölümü ve türbesinin yapılması anlatılır. Buna göre bir gün Hünkâr halifelerden Saru İsmail'i çağırır ve o gün öleceğini, ölümünden sonra bir azizin koyu renkli bir atla gelip yanına girerek kendisine Yasin okuyup bedenini yıkacağını, sonra cevizden bir tabut yapıp onu içine koyacağını söyler. Saru İsmail'e bütün bunları yaparken o zata yardımcı olmasını, ancak onunla asla konuşmamasını tembih eder. Hünkâr kendinden sonra yerine geçecek kişileri tanıtır, birkaç öğütte bulunur. O gün kendi kendine Yasin okur ve vefat eder. Saru

¹²⁸ *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme"*, s. 79-87.

İsmail vasiyet üzerine Hünkâr'ın yüzünü örtüp dışarı çıkar ve atlıyı beklemeye başlar. Bu sırada Anadolu'nun dört bir yanına yayılmış olan erenler ve Kadıncık Ana yas için toplaşrlar. Derken Hünkâr'ın bahsettiği atlı çıkagelir. Yanına sadece Saru İsmail'i alıp içeri girer. Birlikte Hünkâr'ın bedenini yıkayıp tabuta koyarlar. Dışarı çıkarıp sayısız erenle birlikte cenaze namazını kılarlar. Saru İsmail merakına dayanamayıp atlı kişiye kim olduğunu sorar. Atlı yüzünü açtığında Saru İsmail karşısında Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli'yi görür. Kerametini anlamadığı için ondan özür dileyip ayaklarına kapanır. Hünkâr ona, asıl erenliğin ölmeden önce ölmek olduğunu, kendi cenazesini yıkayabilecek mertebeye ulaşana dek gayret etmesini söyler ve gözden kaybolur.

Hünkâr'ın vefat ettiği haberi Bursa'da hüküm süren dönemin padişahı Sultan Murad'a ulaşır. Dedesi Osman ile arasında geçenleri bildiği için Sultan Murad da Hünkâr'a büyük sevgi beslemektedir. Bir mimar tutup ona türbe yaptırmak ister. Yanko Madyan adlı bir Rum mimar tutup sekiz köşeli kubbesi olan bir türbe yaptırmak ister. Türbenin yapımı sırasında Madyan ayağı kayıp kubbeden düşerken Hünkâr'dan yardım ister. Birdenbire kendini yerde sapasağlam bulunca iman edip Müslüman olur. Kendi kabrinin dergâhın girişinde olmasını ister ve öyle yapılır. Uzun zaman sonra Osmanlı Sultanı Bayezid Hünkâr'a olan sevgisinden dolayı türbesinin kubbesini kurşunla kaplatır.

Tüm bölümler bittikten sonra Velayetname yazarı eserin burada sonra erdiğini belirterek okuyanların kendisini hayır ve dua ile anmasını ister. En sonda da ilk başta olduğu gibi Allah'a, peygambere ve ehl-i beyte saygı cümleleri yer alır.¹²⁹

---

¹²⁹ *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme"*, s. 88-90.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LALİTAVİSTARA-SUTRA VE VELAYETNAME'NİN KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. BENZERLİKLER

Lalitavistara-Sutra ve Hacı Bektaş-ı Veli Velayetnamesi arasındaki en temel benzerlik, iki metnin de anonim bir niteliğe sahip olmasıdır. İki metin de halka mâl olmuş yarı efsane yarı gerçek içeriklere sahiptir. Lalitavistara Sutrının hiçbir yerinde bu metnin yazarı ile ilgili bir ayrıntı bulunmaz. Birinci bölümün üçüncü başlığında da bahsedildiği üzere, Budist sutralarının ortaya çıkış tarihi ile ilgili kesin bir kayıt olmadığı için ancak tahminlerde bulunulur. Abdülbaki Gölpınarlı Velayetnamenin giriş kısmında eserin yazarı ve yazıldığı tarih hakkında bir tahminde bulunmuştur, ancak bu konuda bir kesinlik söz konusu değildir.¹³⁰

İki eser arasındaki bir diğer önemli benzerlik, metin yapılarıdır. İki metinde de içerik nazım ve nesir karışık olarak aktarılır. Yukarıda uzun uzadıya ele alınan Lalitavistara Sutra'nın yirmi yedi bölümünden her biri genellikle son bölümlerinde uzun şiirler içerir. Vilâyet-Nâmede ise anlatılan bir konunun önemini vurgulamak veya daha kuvvetli bir etki yaratmak amacıyla yer yer beyitler ve dörtlüklere başvurulmuştur. Aşağıdaki kesitler bu konuya örnektir.

Bir akşam, gece yarısı meditasyonu sırasında, Muhterem Kişi, "Buda'nın süslerini göstermesi" olarak bilinen derin bir tefekkür durumuna girdi. Bu tefekkür haline daldığı anda, geçmiş zamandaki Budaların anısını uyandıran, bağlıktan arınmış bilgelik ışığı, başının emiğinden parladi. Tüm saf göksel alemleri aydınlatan ışık, Mahesvara ve sayısız diğer ilahi oğulları kendine çekti. Tathagata'dan yayılan ışık kütesinden şu öğüt ayetleri yükseldi:

*Gelin, Sakyaların aslanı bilgenin etrafında toplanın,
Yüce, fevkalade parlak ve saf,
Yaydığı bilgeliğin ışığı karanlığı dağıtır.
Bedeni barışçıl, zihni ise erdemli ve sakin.¹³¹*

¹³⁰ Ahmet Yaşar Ocak, *Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1983, s. 6.

¹³¹ *Lalitavistara*, s. 2.

Üstteki nesir kısımda Buda'nın bir gece öğrencileriyle birlikteyken olağanüstü bir ruh durumuna girdiği, başının üzerinde bir ışığın parladığı ve bu ışıktan bir öğüt sesi yükseldiği anlatılmaktadır. Işıktan gelen sesin verdiği, Buda etrafında toplanılması gerektiğine dair öğüt ise alt kısımda dörtlük olarak verilmiştir. Özellikle Buda'nın bir meselenin derinliklerini anlattığı kısımlar sutra boyunca bu şekilde nesirden nazıma geçişlerle kuvvetlendirilmiştir.

... Vara vara Tekkekaya'ya geldiler. Tam o sıra Saru İsmail geldi, Hünkâr, Molla Sadeddin'e söylediğimiz söz, yerine geldi, elbiselerini giyip gelsin buyurdu diye Hünkâr'ın buyruğunu bildirdi. Sadeddin, elbiselerini giydi. Huzura vardılar, Hünkâr'ın elini öptüler, ayağına düştüler. Derken namaz vakti geldi, Sadeddin ayağa kalktı. (...) Sünnet kılındı, kamet getirildi. Sadettin tekbir getirip namaza durdu. Gözünden perde açıldı, Kabe'ye dek her yanı gördü, baktı önü, Hünkâr'la doldu. Sağına baktı, soluna baktı, gördü ki her yerde Hünkâr var. Başını kaldırdı, yukarıya baktı, arşa dek Hünkâr'la dolu olduğunu gördü. Derhal secdeye kapandı. Rivayet ederler ki Sadeddin tam yedi gün kıyamda kaldı. Hünkâr, Said'im dedi, ne diye rükû etmezsin, yedi gündür kıyamdasın. Sadeddin secdeye kapandı, tam kırk gün secdede kaldı. Bundan sonra esrik bir halde şu nefesi söyledi:

*Banladı şol müezzin geldi kamet eyledi
Kibleye karşı durup hoş münacat eyledi*

*Secdeye indi yüzüm bir didar gördü gözüm
Dağıldı aklum bilüm tâatım mât eyledi*

*Ne tâat kaldı selâm ne dua tesbih kelam
Bu beş vakit namâzum ışkun garet eyledi*

*Şol benim secde-gâhum Turdağı durur meğer
Mûsileyin gözlerüm Tur mü nâcât eyledi
Yanıldı bir kez zâhid estağfirullah dedi
Sözleri hatasına hoş kefâret eyledi...¹³²*

Bu örneklerde hem nesir hem de nazım şeklinde anlatım açıkça görülmektedir. İçerikle ilgili benzerlikler bununla sınırlı değildir. Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi metinlerin başlangıcı, aziz ya da kutsal sayılan kişi ya da kişilere övgü dolu sözlerle başlar. İslami metinlerin girişinde görülen Allah'a, Hz. Muhammed'e, O'nun aile ve arkadaşlarına hürmet içeren sözler benzer şekilde

¹³² *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme", s. 59-60.*

Lalitavistara Sutra'nın girişinde de karşımıza çıkmaktadır.¹³³ Diğer taraftan iki metinde de anlatıcılar olayları betimleyici anlatım tarzıyla anlatmaktadır.

İki metinde de geçen bir diğer konu ana karakterlerin doğum hikayeleridir. Lalitavistara Sutra yedinci bölümde Buda'nın doğum hikayesini anlatır. Buna göre göksel alemlerde yaşamakta olan Buda, annesinin karnına mucizevi olarak -bir fil şeklinde- girer ve annesine hiçbir rahatsızlık vermeden dünyaya gelir. Doğar doğmaz Budizm'in temel ilkelerinden bahsetmeye başlar. Benzer şekilde Velayetname, başlangıçta Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin ebeveynlerinin yirmi dört yıl evli kalmalarına rağmen çocuklarının olmadığını, anne ve babasının Tanrı'ya sunaklarda bulunup yakarmaları üzerine bir lütuf olarak doğduğunu, doğar doğmaz müritlerini irşada başladığını aktarır. Hatta iki kahramanın da annesi oğullarını doğurduklarını rüyalarında görürler ve rüyalarından huzurla uyanırlar. Uyandıklarında gerçekten oğullarını doğururlar. Bu çok önemli bir benzerliktir.¹³⁴

Hacı Bektaş-ı Veli ve Buda, yer yer buldukları bölgedeki diğer karakterlerce eleştirilirler. Diğer karakterlerle aralarında geçen rekabet, iki metnin bir diğer benzerliğidir. Lalitavistara'nın farklı yerlerinde Buda, çağdaşları tarafından eleştirilir. Genç bir prensken şehrin diğer gençleri tarafından sevilmez ve dışlanır. Lalitavistara'nın yirmi altıncı bölümünde anlatılan olayda beş çileci Buda'yı getirdiği yeni uygulamalar yüzünden dışlarlar. Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli de benzer problemlerle yüzleşir. “*Güvercin donunda*” başka bir diyara uçtuğunda diğer erenlerin “*şahin donunda*” (yani şeklinde) onu alt etmeye çalışmaları bu hususta verilebilecek bir örnektir.¹³⁵

Lalitavistara'nın farklı yerlerinde Buda'nın daha önce papağan, geyik gibi varlıklar olarak yaşadığından, diğer göksel varlıkların kuş şekline girip uçtuğundan bahsedilir. Velayetnamede ise birçok yerde gerek Hünkar'ın gerek diğer karakterlerin şahin, güvercin, ejderha, sarıdoğan şekillerine girip uçtukları aktarılır. Her ne kadar farklı mahiyetlerde olsalar da iki metin arasındaki en önemli benzerliklerden biri şekil değiştirmedir. Bektaşî geleneğinde “*don değiştirme*” olarak da bilinen bu olgu, aslında menakıbnamelerin ortaya çıkmasına kadar İslam metinlerinde neredeyse hiç görülmez. Özellikle Müslümanların Hint kıtası ile ilişkilerinin artması, o bölgeye yakın yerlerden

¹³³ *Lalitavistara*, s. 1; *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli “Vilâyet-Nâme”*, s. 1.

¹³⁴ *Lalitavistara*, s. 60; *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli “Vilâyet-Nâme”*, s. 4.

¹³⁵ *Lalitavistara*, s. 315; *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli “Vilâyet-Nâme”*, s. XVIII.

Anadolu'ya göç ettikten sonra kaleme aldıkları eserlerde “*don değiştirme*” örneklerinin bulunması Hacı Bektaş Velayetnamelerinin İslam öncesi motiflerin yanı sıra Budist sutralarından da etkilenmiş olabileceğini akla getirir.¹³⁶

Lalitavistara Sutranın on ikinci bölümünde Buda'nın müstakbel eşi Gopa'yı hak ettiğini ispat etmek üzere spor yarışlarına girdiği, burada ayak ucuyla bir fili uzaklara fırlattığı, filin düştüğü yerde bir çukur oluşturduğu ve bu çukurun günümüzde “Fil Geçidi” olarak bilindiğinden bahsedilir. Velayetnamede de günümüzdeki bazı coğrafi şekil ya da unsurların oluşumu bunun gibi mitolojik hikayelere dayandırılır. Aşağıdaki örneklerde konu daha iyi anlaşılabilir.

...Bunu yapanın Sundarananda olduğu söylendiğinde, ‘Sundarananda bunu yapmakla iyi etmiş, ama bu hayvanın bedeni kocaman!’ diye yanıtladı. ‘Çürürse, tüm şehir korkunç bir kokuyla dolacaktır.’ Sonra Prens, arabasından inmeden bir ayağını yere uzattı ve baş parmağıyla fili tutup şehrin bir mil dışına, yedi duvar ve yedi hendekten öteye fırlattı. Filin düştüğü yerde derin bir çukur oluştu. Bu yüzden günümüzde oraya Fil Geçidi denir...¹³⁷

Son cümlede oluşan şeklin bugün “*Fil Geçidi*” olarak anıldığından bahsedilmektedir.

...Hünkâr, bu sözü duyunca hemen o kayanın üstüne çıktı. Dizleriyle ayaklarıyla kayayı yoğurmaya koyuldu. Kaya, hamur gibi yumuşamıştı, Hünkâr'ın dizlerinin, ayaklarının izleri kaldı o kayada. Adam, köye koştu, olayı köylülere haber verdi. Köylüyle beraber kendisi de Hünkâr'ın ayaklarına kapandı, hepsi de hayır duasını aldılar. O kaya, hala durur. Hamurkaya diye anarlar...¹³⁸

Türleri gereği hem Lalitavistara hem de Velayetname içeriklerinin olağanüstü olaylar açısından oldukça zengin olduğu daha önce belirtilmişti. Ancak bazı mucizeler her iki metinde de aynen yer alır. Lalitavistara'nın beşinci bölümünde Bodhisattva'nın doğumuna dair gösterdiği sekiz alametten biri, saraydaki gıda ürünlerinin sürekli tüketilmesine rağmen bitmemesidir. Aynı mucize Velayetname'de de geçer.

¹³⁶ Çotulay, s. 36.

¹³⁷ *Lalitavistara*, s. 106.

¹³⁸ *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli “Vilâyet-Nâme”*, s. 33.

*Kral Śuddhodana'nın o yüce ikametgahında bolca kullanılmasına rağmen tereyağı, susam yağı, bal, ham şeker ve şeker kamışı suyu gibi erzaklar asla tükenmedi ve hep dolu gözüktü. Bu beşinci alâmetti...*¹³⁹

...Kadın evine geldi, kaynanasına, 'Ana', dedi, 'dervişler geldi, Tanrı için lokma ister; küpte biraz yağ var, Tanrı yerine verir; biraz ekmekle bir parçacık yağ verelim'. Kaynanası 'Yağ az kaldı, dokunma', dedi. Gelini, Tanrı için istiyor, ben vereceğim deyip bir ekmek içine biraz yağ koydu, götürüp Hünkâr'a sundu. Hacı Bektaş, 'Artsın eksilmesin, taşsın dökülmesin', dedi.

*Gelin eve gelince bir de ne görsün; küp ağzına kadar yağla dolmuş. Hemen kaynanasını çağırdı ve gösterdi...*¹⁴⁰

Bu duruma başka örnekler de verilebilir. Lalitavistara'nın on dokuzuncu bölümünde Buda aydınlanma tahtına doğru yürürken etrafa saçtığı ışıkla tüm hastaları iyileştirir. Velayetnamede de Hünkâr'ın şahin şekline girip bir mağarada hapiste tutulan bir hastayı iyileştirdiğinden bahsedilir. Özetle iki kahraman da insanlara şifa dağıtır, hatta Hünkâr ölü bir çocuğu bile diriltir.¹⁴¹

Her iki metinde de geçen bir diğer unsur saçların tıraşlanması ve hırka/cüppe benzeri kıyafetler giyilmesidir. Lalitavistara Sutra'nın on beşinci bölümünde Buda, sarayı terk ederken uzun saçları ve ipek kıyafetleriyle kendini hazır hissetmez ve bu yüzden saçlarını tıraşlayıp bir de cüppe aramaya koyulur.

...Bodhisattva kendi kendine şöyle düşündü: 'Saçlarım bu kadar uzunken keşiş olamam.' Böylece kılıcını aldı, saçlarını kesti ve havaya fırlattı. (...) Yine Bodhisattva, 'Eğer bir keşiş olacaksam ipekli giysiler giymek doğru olmaz' diye düşündü. 'Bu yüzden ormanda yaşamaya uygun kıyafetler bulsam iyi olur.'

*Göksel alemlerin tanrıları şöyle düşündüler: 'Bodhisattva'nın safran renkli giysilere ihtiyacı var.' Bir ilahi oğul derhal tanrıların huzurundan ayrıldı ve Bodhisattva'nın önünde safran renkli bezden elbise giymiş bir avcı olarak tezahür etti...*¹⁴²

Velayetname'nin muhtelif yerlerinde de Hünkâr'ın gerek kendisinin gerekse diğer erenlerin saçlarını tıraşladığı ve giydikleri kıyafeti kutsadığı görülür. "...Hünkâr erkân üzere Bostancı'yı tıraş edip başındaki kisveyi tekbirledi; icazet vererek gözlerini, arkasını sıvadı ve 'Nasibini aldın', dedi..."¹⁴³

¹³⁹ Lalitavistara, s. 34.

¹⁴⁰ Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme", s. 33

¹⁴¹ Lalitavistara, s.210; Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme", s. 10-11, 66.

¹⁴² Lalitavistara, s. 168.

¹⁴³ Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme", s. 23

Lalitavistara Sutra'nın beşinci bölümünde Buda, göksel alemde dünyaya geçmeden önce yerine Maitreya adlı halefinin geçeceğini belirterek başındaki tacı ona giydirir. Aşağıdaki kısımda bu olay anlatılır. “...*Sonra Bodhisattva tacı kendi başından aldı ve bodhisattva Maitreya'nın başına koydu. 'Erdemli kişi, benden sonra mükemmel ve eksiksiz bir aydınlanmaya erişeceksin.'* dedi. Bu şekilde Bodhisattva, Maitreya'yı göksel alemde tahta çıkarmış oldu...”¹⁴⁴

Benzer bir diyalog Velayetname'nin son kısmında Hacı Bektaş-ı Veli ile Saru İsmail adlı müridi arasında geçer.

Hacı Bektaş Hünkar, bir gün namazını kıldı, evradını okudu, halvete vardı. Saru İsmail'i çağırdı. Dedi ki:

'Sen benim en değerli halifemsin. Bugün Perşembe, ben bugün ahirete göçeceğim. Göçünce kapıyı ört, dışarı çık, Çiledağı tarafını gözle. (...)

'...Öğüdümü tut, ölümünden sonra bin koyunla yüz sığır kurban et, bütün halkı çağır, hizmet et, onları doyur. (...) Bir halifem de (Barak Baba'dır: Ali Emîrî), gerçek bir erdir. Ona da söyleyin, Karasi'ye varsın, Balıkesri'ye gidip orasını yurd edinsin...

İki metin arasındaki benzerliklere dair örneklerin sayısı artırılabilir. Özellikle gösterdikleri kerametler, yaşam tarzları ve aile yapıları, benzetmeler, seyahat etmeleri vb. ile ilgili daha birçok benzerlik ayrıntılardan çıkarılabilir. Ancak buraya kadar her türden birer örnek verilerek iki metin arasındaki benzerliğe dair genel bir kanı oluşturulmaya çalışılmıştır.

3.2. FARKLILIKLAR

İki metin arasında bazı farklılıklar da bulunur. Bunlardan en çok göze çarpanı, Lalitavistara Sutra'nın aşırı epik bir anlatıma sahip olmasına karşın Velayetname'nin yazıldığı dönemdeki halkın dilinde yazılmış olmasıdır. Her iki metinde de abartılı motifler bulunur ancak olayların detayları anlatılırken yapılan meseller, karşılaştırmalar ve betimlemeler Lalitavistara Sutra'da çok daha yoğundur.

---

¹⁴⁴ Lalitavistara, s. 33.

Velayetname'yi okuyan biri, birkaç asır önce yaşamış sıradan bir Anadolu insanının günlük konuşmasını duyar. Lalitavistara Sutra metnine ise halkın konuştuğu dilden çok daha uzak bir şiirsellik hakimdir.

Metnin biçimi ve ayrıntılarından ziyade en temel farklılık Buda'nın rolünün Hacı Bektaş-ı Veli'ninkinden çok daha farklı olmasıdır. Buda yaşadığı çevrede hâkim olan bazı kabulleri ortadan kaldırmak isteyen bir reformisttir. Lalitavistara'nın bazı yerlerinde Buda hiç alışılmadık alışkanlıklar getirdiği için eleştirilir.¹⁴⁵ O dönemdeki hâkim görüşün aksine, isteyen herkesin mutlak aydınlanmaya erişebileceğini savunur ve öğretiyi belli bir elite mal olmaktan kurtarmaya çalışır. Kendisi bir dilenci gibi yaşayarak toplumun en alt kesimlerinin dahi gerekli uygulamaları yaparak mutlak aydınlanmaya erişebileceklerini ispat eder. Buda bu yönüyle bir yenilikçidir. Hacı Bektaş-ı Veli'de ise bu tarz bir kaygı görülmez. Kendisi Horasan taraflarında doğup büyüdüktan sonra hocası tarafından Anadolu'ya İslam'ı yaymak üzere gönderilir. Kendine özgü bir tarz benimsemesi dışında Hünkar'ın İslam dinini yaymak üzere gönderilmiş misyonerlerden pek farkı yoktur. İki karakter arasındaki en temel farklılıklardan biri budur.

Bir diğer farklılık ise karakterlerin inananlar gözündeki yeridir. Lalitavistara Sutra'ya göre Buda dünyaya gelmeden önce Tuşita adlı bir göksel alemde yaşamaktadır. Dünyadan önceki yaşantısında farklı bir varlık düzeyine sahiptir. Hatta dünyaya gelip insan formuna girmesiyle ilgili mucizevi olaylar sutranın ilgili kısımlarında anlatılır. Kısacası Buda, tanrısal bir varlıktır. Hint dinlerinde bulunan "avatara" anlayışına uygun olarak başlıca tanrılardan birinin yer yüzünde bedenlenmiş halidir.¹⁴⁶ Velayetname'de Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli'nin doğaüstü güçlere sahip olduğu, mucizevi işler yaptığı" sıkça dile getirilse de İslam dininin yoğun monoteist anlayışı sebebiyle ona hiçbir şekilde tanrısallık atfedilmez. Hacı Bektaş, yirmi dört yıl evli kalıp çocuğu olmayan bir çiftin Tanrı'ya yakarmaları üzerine sahip oldukları bir fanidir. Bu, bu çalışmada tespit edilen Lalitavistara Sutra ile Velayetname arasındaki en önemli farklılıktır.

¹⁴⁵Bkz.: Beş çilecinin Buda'yı dışlaması, *Lalitavistara*, s. 315.

¹⁴⁶ Cemil Kutlutürk, *Hinduizm'de Avatar İnancı*, Otto Yayınları, Ankara, 2017, s. 142.

SONUÇ

Tarih boyunca dinlerin veya dini geleneklerin birbirleriyle ilişkileri özellikle beşerî bilimlerle ilgilenen çevrelerce incelenen bir konu olagelmıştır. Hakkında çok az kaynak bulunsa da günümüzde Türklerin Müslüman olmadan önce hangi inançlara sahip oldukları ya da günümüzdeki inanç yapılarını ve dolayısıyla (kutsal) metinlerini oluştururken hangi inançların etkisinde kaldıkları da bir diğer araştırma konusudur.

Budizm ortaya çıkışından beri Asya kıtasının çehresini şekillendiren en önemli dinlerden biridir. Birinci bölümde ele alındığı üzere ortaya çıktığı dönemde önemli bir yenilik yaratmış ve günümüz Hint dinleri ailesinin önemli bir üyesi olmuştur. Budizm dininin en önemli karakteri şüphesiz Siddharta Gautama olarak doğan ancak daha sonra farklı bir şekilde anılan Buda'dır. O'nun hayatını anlatan metinlerin Budist kutsal metinleri içerisinde önemli bir yer edinmiş olması, Buda ve Budizm arasındaki kuvvetli bağı gösterir.

Bu metinlerden biri Buda'nın hayatını dünyaya gelişinden mutlak aydınlanmaya erişine kadar ayrıntılı şekilde anlatan Lalitavistara Sutra'dır. Lalitavistara, “*eğlencenin ayrıntılı anlatımı*” manasında bir nevi Buda'nın bu dünyadaki geçici “eğleşmesinin” süslü bir anlatımla efsanevi biçimde betimlenmesidir. Buna göre daha dünyaya gelmeden önce “*Tuşıta Göğü*” olarak bilinen göksel alemde yaşayan Buda, tanrıların ve müritlerinin yakarması sonucu son kez dünyaya gelmeye karar verir. Annesinin karnına beyaz bir fil formunda giren Buda, mucizevi bir doğumla dünyaya gelir ve daha anne karnındayken insanları aydınlatmaya başlar. Her ne kadar tanrısal özelliklerle donatılmış olup sınırlı varlıklar gibi yaşansa da O da dünyadaki kurallara uymak için çocukluk geçirir, okula gider, evlenir, acıkır ve susar. Ancak O'nun dünyevi işleri bile diğerlerinden üstündür. Belli bir yaştan sonra Tuşıta Göğünde tanrılara verdiği “mutlak aydınlanmaya erişme” sözünü hatırlayan Buda, babasının kendine sağladığı eşsiz ve refah dolu hayatı terk eder. Kendinden sonrakilere ders niteliğinde birçok deneyimden sonra nihayet mutlak aydınlanmaya erişir. Kendini ve tüm varlıkları dünya yaşantısının şartlı yapısından kurtarmanın yolunu bulur ve kendinden sonraki nesillere aktarması için öğrenciler yetiştirir.

İslam dini için “kutsal metin” olgusu yalnızca Allah'ın keliması olan, değişmez ve bozulmamış Kur'an-ı Kerim ile sınırlı olsa da özellikle Türklerin Anadolu'ya göç

edip burayı bir İslam memleketi haline getirmeleri esnasında ortaya çıkan evliya menakıbnameleri de önemli bir Müslüman topluluğu için kutsal metin niteliğindedir denilebilir. Bu menakıbnamelerin şüphesiz en önemlilerinden biri, Hacı Bektaş-ı Veli Velayetnamesidir. Bu eserde Hacı Bektaş-ı Veli'nin hayatı, doğumundan ölümüne kadar ayrıntılı ve destansı bir şekilde Anadolu halk dilinde anlatılır. Aslında Horasan bölgesinde doğup yetişen Hacı Bektaş-ı Veli, mürşidinin yönlendirmesiyle Anadolu'ya gelir. Farklı yerleri gezdikten sonra sonunda Sulucakarahöyük (bugünkü Hacıbektaş, Nevşehir) bölgesine yerleşir. En genel maksadı bölge insanlarını İslam ile şereflelendirmektir. O bu amacı kendine has yöntemlerle yüzyıllarca anılacak ve müntesip toplayacak şekilde yerine getirir. Doğumu gibi ölümü de olağanüstü olur. Yaşadığı çağın en önemli önderlerinden biri olmasının yanı sıra günümüzde halen özellikle Alevi-Bektaşî çevrelerince bir dini lider olarak algılanır.

Ahmet Yaşar Ocak, *Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri* (İstanbul, 1983) adlı eserinde, Hacı Bektaş-ı Veli Velayetnamesini de Bektaşî menakıbnameleri arasında saymıştır. Daha sonrasında Bektaşî menakıbnamelerini etkisi altına alan dinler arasında Uzak Doğu dinlerinden biri olan Budizm'e de yer vermiştir. Genel akademik kaniye göre de Türklerin inançlarını etkileyen dini geleneklerden biri Budizm'dir. Bu çalışmada bu savdan hareketle Lalitavistara Sutra ve Hacı Bektaş-ı Veli Velayetnamesi karşılaştırılmış, benzerlik ve farklılıkları üzerinde durulmuştur.

İki metin karşılaştırıldığında benzerliklerin farklılıklardan fazla olduğu tespit edilmiştir. İki metnin yazarlarının kesin olarak bilinmemesi, iki metnin de hem nazım hem nesir içermesi, betimleyici bir anlatım tarzıyla yazılmaları, iki karakterin de olağanüstü güçlere sahip olması, form değiştirmeleri, çağdaşlarınca dışlanmaları, başlarını tıraş edip hırka ya da cüppe giymeleri, hastaları iyileştirmeleri, yiyecekleri bereketli kılarak tükenmemelerini sağlamaları, bazı coğrafi unsurları gösterdikleri kerametler sonucu oluşturmaları, diyar diyar gzmeleri ve buldukları dünyayı terk etmeden önce yerlerine halef atamaları Lalitavistara Sutra ile Hacı Bektaş Velayetnamesinde geçen benzerliklerdir.

Buda'nın insanüstü bir varlık olarak algılanmasına karşın Hacı Bektaş-ı Veli'nin bir ölümlü olarak algılanması, Buda'nın mevcut sisteme aykırı olarak yenilikler getirmeye çalışmasına karşın Hacı Bektaş-ı Veli'nin mevcut inancı

yaymaya çalışması, Lalitavistara Sutra'nın kendine özgü şiirselliğine karşın Velayetname'nin halk dili sadeliğinde yazılmış olması ise iki metin incelendiğinde göze çarpan en temel farklılıklardır.

Kronolojik olarak Lalitavistara Sutra Velayetname'ye göre çok daha önce yazılmış olsa da benzerliklerin genel sosyolojik olgularla ilgili olduğu önemli bir noktadır. Abdülbaki Gölpınarlı'ya göre bu benzerlikler din ya da mezhep ile ilgili değil, primitif düşünce ile ilgilidir.¹⁴⁷ İnsanlığın doğaya daha az hükmettiği zamanlarda dünyanın neresinde olursa olsun insanlar çektikleri zorlukların üstesinden bu tarz masalsı unsurlarla gelmekteydiler. Ulaşımın son derece zorlu ve tehlikeli olduğu bir ortamda insanların uçmak istemesi ve bunu aziz saydıkları kişilere atfettikleri mucizelerle açıklamaları doğal bir sonuçtur. Hastalıkların insanları günümüze göre daha fazla etkisi altına aldığı bir çevrede azizlerin insanları iyileştirmesi, hatta ölüleri diriltmesi insanın içgüdüsel bir isteğidir. Gıdaya ulaşmanın günümüze göre çok daha fazla emek istediği, buna rağmen son derece sınırlı olduğu geçmiş zamanlarda, insanlar gıdalarının bitmesini istemediklerini azizlere atfettikleri mucizelerle ifade etmeleri de benzerdir. Dolayısıyla Lalitavistara ile Velayetname arasındaki bazı benzerliklerin sosyolojik unsurlarla açıklanabileceği söylenebilir. Diğer taraftan Anadolu Bektaşî geleneğini oluşturan şahıs ya da şahısların geldikleri coğrafyanın Budist topluluklara yakınlığı göz önüne alındığında, iki kültürün birbirini etkilemesi de bir ihtimal olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışma hazırlanırken Budist etkisi olup olmadığının tespiti amacıyla ayrıntılı bir şekilde incelenen *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli Velayetname* eserinde, ilk bölümde ele alınan Sutraya olan benzerliklerinin yanı sıra Hristiyan kutsal kitabı olan Yeni Ahit ile benzerliklerine de rastlanmıştır. Özellikle olayların geçtiği bölgelerin çoğunlukla Rum-Ermeni nüfustan oluşması, Hacı Bektaş-ı Veli'nin Hristiyanları ihtida etmek üzere görevlendirilmesi, kısacası metnin Hristiyan halka mâl olması metnin Hristiyan metinleriyle benzerliği sonucunu vermiş olabilir. Bu konu bir başka çalışmada Velayetname-Yeni Ahit benzerliği konu başlığı altında incelenebilir. Hacı Bektaş-ı Veli'nin Budistlere yakın bir coğrafyadan gelip Anadolu'da Hristiyanlar içerisine yerleşmesi Hristiyanlığın Budizm ile ilişkilerinde

---

¹⁴⁷ *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme"*, s. VIII-IX.

bir aşama olabilir. Bu da ancak Lalitavistara Sutra'nın Yeni Ahit ile benzerlik ve farklılıklarını konu alan bir çalışmayla temellendirilebilir.

KAYNAKÇA

84000 Translating the Words of the Buddha, <https://84000.co/> (02.02.2022)

Aksu, Hüsamettin, “*Hurufilik*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, 18. Cilt, TDV Yayınları, İstanbul, 1998, s. 408-412.

Arnold, Edwin, *The Light of Asia or The Great Renunciation (Mahâbhinishkramana): Being the Life and Teaching of Gautama, Prince of India and Founder of Buddhism (as told in verse by an Indian Buddhist)*, Routledge, 2016.

Bays, Gwendolyn, *The Lalita Vistara Sutra: The Voice of the Buddha, the Beauty of Compassion*, Dharma Publishing, California, 1983.

Baysan, Sultan & Zehra Dünder, "Aydın İlindeki Efsanelerde Geçen Coğrafi Ögelerin Analizi", Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 20 Sayı 2, 2018, s. 19-39.

Bechert, Heinz, “*Buddha, Life of the*”, Encyclopedia of Buddhism, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, p. 82-88.

Britannica Encyclopedia of World Religions, Encyclopedia Britannica Inc., 2006.

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia, 2012, April 19, *Lalitavistara*, Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Lalitavistara>

Buswell, Robert E. & Donald S. Lopez, *The Princeton Dictionary of Buddhism*, Princeton University Press, Princeton, 2013.

Chandra, Suresh, *Encyclopaedia of Hindu Gods and Goddesses*, Sarup & Sons, New Delhi, 1998.

Çotulay, Gül Aynur, *Alevi-Bektaşî Menakıbnamelerinde Şekil Değiştirme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2022.

Dharmachakra Translation Committee, <https://dharmachakra.net> (02.02.2022)

Duran, Hamiye, “*Velâyetnâme*”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2007.

Dutt, Sukumar, *Buddhist Monks and Monasteries of India: Their History and Their Contribution to Indian Culture*, Motilal Banarsidass Publishe, Delhi, 1988.

Foucaux, Philippe Edouard, *Rgya Tch'er Rol Pa, Ou Développement Des Jeux Contenant L'histoire Du Bouddha Çakya-Mouni Traduit Sur La Version Tibétaine Du Bkahhgyour, Et Revu Sur L'original Sanscrit (Lalitavistâra) Par Ph. Éd. Foucaux*, A L'imprimerie Nationale, Paris, 1848.

Gethin, R. M. L., *The Buddhist Path to Awakening: A Study of the Bodhi-Pakkhiya Dhamma*, Oneworld Publications, Oxford, 2001.

Gethin, Rupert, “*Cosmology*”, Encyclopedia of Buddhism, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, p.183-187.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli “Vilâyet-Nâme”*, İnkılap Yayınları, İstanbul, 2019.

Gürbüz, Sait & Faruk Şahin, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018.

Harness, Dennis M., *The Nakshatras; The Lunar Mansions of Vedic Astrology*, Lotus Press, Wisconsin, 1999.

Kawamura, Leslie S., “*Bodhisattva(s)*”, Encyclopedia of Buddhism, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, p. 58-59.

Kaya, Korhan, *Budistlerin Kutsal Kitapları*, İmge Yayınları, 1. Basım, Ankara, 1999.

Kinnard, Jacob N., “*Yaksa*”, Encyclopedia of Buddhism, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, p. 911-911.

Köksal, M. Fatih, “*Uzun Firdevsi Manzum Vilâyetnâme: Vilâyetname-i Hâcî Bektaş Velî-i Horasanî (Tenkitli Metin)*”, Alevilik Araştırmaları Dergisi Yayınları, Ankara, 2018.

Krom, Nicolaas Johannes, *The Life of Buddha on the Stupa of Borubudur according to Lalitavistara Text*, Bhartiya Publishing House, Michigan, 1974.

Kurtoğlu, Orhan, “*Yozgathı Nihânî Velâyet-Nâme-i Hâcî Bektaş-ı Velî*”, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015.

Kutlutürk, Cemil, *Hinduizm’de Avatar İnancı*, Otto Yayınları, Ankara, 2017.

Lalitavistara, The Noble Great Vehicle Sutra the Play in Full, 84000: Translating the Words of Buddha, Berkeley, 2013.

Lefmann, Salomon, *Erzählung von dem Leben und der Lere des Çâkya Simha*, Berlin, 1874.

Maxwell, Gail, “*Buddha, Life of the, in Art*”, Encyclopedia of Buddhism, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, p. 88-92.

Mitra, R. L., *The Lalitavistara: Memoirs of The Early Life of Sakya Sinha*, Baptist Mission Press, Calcutta, 1877.

Nakamura, Hajime, *Budha*, çev. Zeynep Seyhan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, Ankara, 2012.

Noyan, Bedri, “*Manzum Hacı Bektaş Velî Vilayetnamesi*”, Doğu Matbaacılık, Ankara, 1986.

Ocak, Ahmet Yaşar, “*Balım Sultan*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, 5. Cilt, TDV Yayınları, İstanbul, 1992, s. 17-18.

Ocak, Ahmet Yaşar, “*Bektaşilik*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, 5. Cilt, TDV Yayınları, İstanbul, 1992, s. 373-379.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1983.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

Öngören, Reşat, "*Tasavvuf*", TDV İslâm Ansiklopedisi, 40. Cilt, TDV Yayınları, İstanbul, 2011, s. 119-126.

Pasadika, Bhikkhu, "*Ānanda*", Encyclopedia of Buddhism, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, p. 16-17.

Powers, John, *Introduction to Tibetan Buddhism*, Snow Lion Publications, New York, 2007.

Salomon, Richard G., "*Brahmi and Kharoshthi*" *The World's Writing Systems*, ed. Peter T. Daniels & William Bright, Oxford University Press, Oxford, 1996, p. 373-383.

Singh, Aman Kumar, *Ancient Heritage Of Vaiśālī: An Assessment*, International Journal of Social Science and Economic Research, Volume 04, Issue 05, New Delhi, 2019, p. 3946-3952.

Sparham, Gareth, "*Sangha*", Encyclopedia of Buddhism, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, p. 740-744.

Sponberg, Alan & Helen Hardacre, *Maitreya, The Future Buddha*, Cambridge University Press, New York, 1988.

Strong, John S., "*Lalitavistara*", Encyclopedia of Buddhism, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, p.450-450.

Strong, John S., "*Tathāgata*", Encyclopedia of Buddhism, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, p. 826-826.

Strong, John S., *Relics of the Buddha*, Princeton University Press, New Jersey, 2004.

Şahin, Haşim, “**Menakıbnâme**”, TDV İslâm Ansiklopedisi, 29. Cilt, TDV Yayınları, Ankara, 2004, s. 112-114.

Şahin, Şah Hüseyin, “**Menakıb-ı Şerif-i Kutbü'l Arifin Hazreti Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velayetnâme**”, Hünkâr Hacı Bektaş Veli Vakfı Yayınları, İstanbul, 2021.

Tabrani, Primadi, **Borobudur Story Relief, A Silent Visual Narration In Jurnal Wimba**, Vol. 5, No. 1, ITB, 2013, p. 1-13.

Takur, Amarnath, **Buddhist Synods in India and Abroad**, Abhinav Publications, New Delhi, 1996.

Tümer, Günay, “**Brahmanizm**,” TDV İslam Ansiklopedisi 6. Cilt, TDV Yayınları, İstanbul, 1992, s. 329-333.

The Birth of the Buddha, Proceedings of the Seminar Held in Lumbini, Nepal, October 2004, ed. Christoph Cueppers, Max Deeg, and Hubert Durt, Lumbini Int. Research Institute, Kathmandu, 2010.

Thien, T. D. & T. N. Tu, **Buddhist Approach to Global Education in Ethics**, Hong Duc Publishing House, 2019.

Tiwari, Achyut & Prashanna Tiwari & Mitra Lal Pathak, **Plant Diversity in Lumbini Area: Plants Related To Gautama Buddha's Life Need Ecological Restoration**, Journal of Plant Resources Vol. 19 No 1, Tribhuvan University, Kathmandu, 2021, p. 75-87.

Tsomo, Karma Lekshe, “**Mahaprajapati Gautami**”, Encyclopedia of Buddhism, ed. Robert E. Buswell, New York, 2004, p. 489-490.

Uludağ, Süleyman, “**Keramet**”, TDV İslâm Ansiklopedisi, 25. Cilt, TDV Yayınları, Ankara, 2022, s. 268-270.

Vajracharya, Gautama V., “*Kirtimukha, The Serpentine Motif, and Garuda: The Story Of A Lion That Turned Into a Big Bird.*” *Artibus Asiae*, Vol. 74, No. 2, 2014, Pp. 311–36, <http://www.jstor.org/stable/24913485>. accessed 11 Apr. 2022.

Wani, Afaq Majid & Gyanaranjan Sahoo & Shubham Gupta, *Sacred Trees of India: Traditional Approach towards Plant Conservation*, *Int. J. Curr. Microbiol. App. Sci.* 9(01), 2020, p. 2606-2613.

Yitik, Ali İhsan, *Hint Dinlerinde Kötülük ve Şeytan*, *Milel ve Nihal*, Vol. 1(1), 2003, s. 21-39.

Yitik, Ali İhsan "*Vedalar*", TDV İslam Ansiklopedisi 42. Cilt, TDV Yayınları, İstanbul, 2012, s. 593-594.

Yitik, Ali İhsan, “Budizm”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, Ankara, 2010, s. 307-355.

Yitik, Ali İhsan, “*Tenasüh*”, TDV İslam Ansiklopedisi 40. Cilt, TDV Yayınları, İstanbul, 2011, s. 443-446.

Yitik, Ali İhsan, *Doğu Dinleri*, İSAM Yayınları, İstanbul, 2014.